למה לקיים את התורה מיציאת מצרים? 3 דרכים פשוטות ודרך הרמב"ם | תמלול וסיכום

סיכום השיעור

Argument Flow Summary: The Meaning of Yetziat Mitzrayim and Jewish Identity

---

1. Opening & Framing: The Central Problem

The lecture addresses a problem that has been long in the making. Some listeners have already heard parts of a series on Hilkhot Avodah Zarah, Chapter 1. There is a possible connection to the division of *middot* (character traits) and Pesach, but that remains unworked-out and is set aside.

---

2. God's Self-Identification Through Yetziat Mitzrayim

Throughout Tanakh, when God identifies Himself, He consistently says: *"I am the Lord your God who took you out of Egypt"* ("Anokhi Hashem Elokekha asher hotzetikha me'eretz Mitzrayim"). The Zohar counts fifty mentions, but the actual occurrences are far more — one must *cut down* to reach fifty, not add. This pattern runs through Chumash, Nevi'im, and beyond.

Conclusion: The God of the Jews is defined as the God who took them out of Egypt. Yetziat Mitzrayim is the foundational self-identification of God in the Jewish textual tradition.

---

3. The Problem: Jews Today Are "Jews of Matan Torah," Not "Jews of Yetziat Mitzrayim"

Despite this overwhelming textual evidence, in lived Jewish experience, most Jews identify primarily with Matan Torah (the giving of the Torah), not with Yetziat Mitzrayim.

- When asked "What is a Jew?" people say: "We believe God gave us the Torah."

- They do **not** say: "We believe God took us out of Egypt."

- When asked "Why do you keep mitzvot / grow peyot / daven?" — people answer: "Because it's a mitzvah (from Torah)." Nobody says: "To remember Yetziat Mitzrayim."

- Even when a mitzvah is explicitly *zekher l'yetziat Mitzrayim*, the operative framework is still the *mitzvah system* — i.e., Torah — not the Exodus experience itself.

Formulation: "We are Jews of Matan Torah, not Jews of Yetziat Mitzrayim." Matan Torah = Shavuot; Yetziat Mitzrayim = Pesach — these are **different focal points** with different implications.

[Side Digression: The Rambam and Proof]

The Rambam's position regarding Ma'amad Har Sinai as proof, and the Kuzari's similar argument, are acknowledged as valid discussions. However, the question of *proof* ("How do you know?") is not the interest here. The focus is on the **lived meaning** and **functional role** of Yetziat Mitzrayim vs. Matan Torah. The Rambam is "a bit guilty" of contributing to the Matan Torah–centered orientation. He draws a deeper distinction between Yetziat Mitzrayim (witnessed by 600,000 but not in the same direct revelatory mode) and Matan Torah — but the real difference is deeper than the standard reading.

---

4. The Nevi'im Show Yetziat Mitzrayim *Was* Once a Living Force

In the prophetic literature (Yirmiyahu, Shmuel, Tehillim/Asaf's psalm "Ha'azina ami torati," etc.), the Exodus narrative **functioned as a living motivational force**:

- The prophets rebuked Israel by invoking: "God took you out of Egypt — why don't you serve Him? Where is your *hakarat ha-tov*?"

- This rhetoric **made sense** to the people; it was their lived story, their *mesorah* to their children, their explanation for how they came to live in Eretz Yisrael.

But today this rhetoric **does not work**. Telling a yeshiva student struggling with his yetzer hara, "But God took you out of Egypt!" would not be effective. It is no longer a living *orot la-avodat Hashem* (a light/energy for serving God).

---

5. Historical Turning Point: When Did Yetziat Mitzrayim Lose Its Living Force?

This shift is **very old** — going back to the beginning of Bayit Sheni (Second Temple period), possibly connected to the era of Abaye and Rava or earlier.

Textual support: Yirmiyahu 23:7–8 states: *"It shall no longer be said 'As the Lord lives who brought up Israel from Egypt,' but rather 'who brought up Israel from the land of the north...'"* — This prophetic statement itself signals the **displacement** of Yetziat Mitzrayim as the primary reference point.

Bold claim: The prophecy that Yetziat Mitzrayim will become *batel* (nullified/secondary) **has already been fulfilled**. Even when we still mention it (as a mitzvah obligation), we mean other things by it — it functions as a *tafel* (secondary element), not the *ikkar* (primary).

---

6. Two Replacement Narratives After the Nullification of the Exodus-Based Covenant

What replaced Yetziat Mitzrayim as the living core?

Version A: "Who Brought Them Up from the Land of the North"

This refers to the return from Babylonian exile. It functioned as a replacement narrative during or after the Second Temple period. People would cite this verse, tell their children on Pesach about a *second* redemption. But this was acknowledged as a *lesser* redemption ("b'dieved" — after the fact, not ideal). It worked, Jews survived, the covenant's conditions carried over. However, this version too had a limited shelf life — it applied only until the next exile or the ultimate redemption.

Version B: "Kibluhu me'ahavah" — They Accepted It Out of Love (Purim)

This is the Talmudic teaching that during the Purim story, the Jews re-accepted the Torah voluntarily, out of love. This is **not** a "Purim Torah" (a joke teaching) — it is deeply serious and historically descriptive.

Key philosophical claim: The reason a Jew keeps the Torah *today* is ultimately rooted in Purim, not Sinai. At Sinai, acceptance was coerced ("He held the mountain over them"). At Purim, Jews recognized that **the Torah is good** — intrinsically valuable.

Distinction between "true" and "good": Truth (*emes*) is one thing, but goodness (*tov*) is even more. Love (*ahavah*) comes from recognizing goodness. Rashi says "me'ahavat ha-nes" (from love of the miracle), but the deeper meaning is: they recognized the Torah's inherent goodness.

This marks a **paradigm shift**: Torah becomes more central than the Exodus. Chazal's literature reflects this — there are vastly more midrashim praising Torah's value than discussing the Exodus itself.

---

7. The New Definition of a Jew: Torah-Centered Identity

A Jew is now defined as someone who walks with the Torah, loves the Torah, and is loved by the Torah — whether the acceptance is from love or awe. The older identity — "we are the generation taken out of Egypt, so we have a deal with God" — has been replaced.

[Side Digression: Analysis of the First Blessing of the Amidah (Birkat Avot)]

The opening blessing of the Shemoneh Esreh functions as an **"introduction to God"** — what does a Jew say about who God is when standing before Him?

- **"God of Abraham, Isaac, and Jacob"** — connection to ancestral tradition/mesorah.
- **"Ha-El ha-Gadol ha-Gibor v'ha-Nora, El Elyon"** — God as Creator; the second blessing elaborates on nature (rain, wind, etc.), meaning roughly "Master/Creator of all" (*Koneh ha-kol*).
- **"Meivi Go'el livnei v'neihem"** — God as the one who **brings the redeemer (Mashiach)**.

How does Mashiach enter the very first blessing? This is significant — redemption is presented as a **core identifying feature** of the Jewish God, not a peripheral belief.

[Side Digression: The Chatam Sofer's Question — Is Belief in Mashiach an "Ikkar"?]

The Chatam Sofer asks: If God hypothetically did *not* bring Mashiach, would Jews be exempt from Judaism? His answer: Belief in Mashiach is **not** an independent *ikkar* in the sense that Judaism couldn't exist without it. A Jew must believe everything in the Torah (including Mashiach), but it's not a standalone foundational principle. This reflects a **Torah-centered** Jewish mindset: the Torah is inherently obligatory and good; Mashiach is part of Torah but not the structural foundation.

Textual note: Some scholars (*chokerim*) argue that certain parts of this liturgical passage are later additions not found in older versions (*nuschaot*).

---

8. Two Types of Jews — The Core Distinction Crystallized

	Torah-Centered Jew	Exodus-Centered Jew
Basis of identity	Torah is intrinsically good	God's historical acts of redemption
Mashiach	Important but not structurally essential	Absolutely essential — without it, the whole system collapses
Abraham's precedent	Abraham had Torah *before* the Exodus — Torah precedes and transcends it	The specific Jewish story *begins* with the Exodus
Crisis in exile	Torah remains good regardless	If redemption doesn't come, there's a fundamental problem

The Exodus-centered Jew **cannot** do without Mashiach. For this Jew, the entire relationship with God is transactional/historical: God took us out of Egypt, will give us the Land, and will redeem us again. If that redemption doesn't come, there's a **crisis of faith**. This Jew's God is defined by "Ehyeh asher Ehyeh" — "I will take you out of Egypt [and its future equivalents]."

The *Edah Hachareidit* (ultra-Orthodox anti-Zionist community) exemplifies the Exodus-centered Jew: "I want the *old* [covenant] back — who will take us out of exile?" If the old redemptive pattern has ended, they

insist on waiting for its restoration rather than accepting a new framework.

The painful question this Exodus-centered Jew must face: "But meanwhile God is tormenting us, meanwhile He makes Holocausts, meanwhile our people perish..." — the theological crisis of a redemption-based faith confronting unredeemed suffering.

---

9. The Exodus-Centered Jew's Response: "Ani Ma'amin Ba-Geulah"

If the specific Jewish covenant (belonging to Abraham, Isaac, Jacob, the whole story) has ended, one might need to create a new one. But the Exodus-centered Jew rejects this: **"I don't make a new one — I want the old one. The old one is coming back!"** God will take us out of exile. Even if one asks about suffering, the Holocaust, and the apparent absence of God — the answer is: "Ani ma'amin ba-geulah" (I believe in the redemption) — it will come back.

What Ordinary Jews Actually Believed

There is a distinction between **yeshiva Jews** and **simpler/ordinary Jews** (our grandmothers). Yeshiva people, when asked why they are Jewish, typically answer "the Torah." But for most ordinary Jews, **they believed in the Torah not because it says so in the Torah, but because God is going to bring Mashiach.** The Torah's authority was grounded in the promise of future redemption.

"Ani Ma'amin" — Why Mashiach Over Techiyat HaMetim?

A telling cultural fact: People sing "Ani ma'amin b'viat ha-Mashiach" but **nobody ever sings "Ani ma'amin b'techiyat ha-metim"** (resurrection of the dead). Yet the Mishnah lists denial of resurrection as heresy, not denial of Mashiach's coming. This shows that **belief in Mashiach is existentially important to people** in a way that resurrection is not — it sustains the living relationship with God.

The Chatam Sofer's Point — Belief Builds the Relationship Only When Things Are Good

Believing things written in the Torah is important because it builds the *relationship* — **but only when things are currently good.** When things are good, one can say "who took us out of Egypt" and it resonates. But when things are not good, one needs the **future-oriented** dimension of redemption.

---

10. The Messianic Promise as the Operative Engine of Jewish Religious Life

The Pesach Seder Blessing as Evidence

After the *churban* (destruction of the Temple), the Tannaim added to the Pesach blessing: saying "Ga'al Yisrael" (who redeemed Israel) alone would be somewhat false — "a fake seder" — since we are still in exile. So they appended: **"So too, Hashem our God... should bring us to other festivals and holidays"** — a promise of future redemption. This reframes the Pesach seder: **We don't celebrate Pesach merely because God took us out of Egypt in the past, but because He is going to take us out again**, just as the Jews in Egypt made their seder in anticipation of the coming exodus.

Rav Saadia Gaon's Explanation

Rav Saadia Gaon asks why Yetziat Mitzrayim is so important and answers: **because the Exodus demonstrates that God will redeem us from our current exile** — "just as He did for our ancestors, so He will do for us." The Exodus is a paradigm for future redemption from "our own Egypt."

R' Elazar HaKalir's Piyyutim — Every Single Liturgical Poem Ends with Mashiach

R' Elazar HaKalir wrote piyyutim (liturgical poems) for virtually every prayer occasion. **Every single piyyut ends with Mashiach's coming.** HaKalir always asks "What is this relevant to me?" — and the answer is never simply "it's a mitzvah." The answer is always: **Mashiach is coming.** There is not a single piyyut whose conclusion (*kalos*) does not end with the coming of Mashiach.

[Side Digression: Shabbat Zachor Example]

Remembering Amalek — one might ask "what do you want from me?" For people historically, "it's a mitzvah" was never the sufficient answer. The answer was always connected to Mashiach.

Midrash Tanchuma — Every Weekly Sermon Ended with Mashiach

Midrash Tanchuma (and related midrashic collections) record actual sermons delivered in synagogues. **Every single weekly *drasha* ends with Mashiach's coming** — not generically, but showing from that week's parsha how one can derive that Mashiach will come.

[Side Digression: The Printing Problem of Midrash Tanchuma]

The Midrash Tanchuma was "printed wrong" — it originated in Eretz Yisrael where the Torah was read on a three-year cycle. So sometimes the midrash comments on a seemingly random verse mid-parsha, because that's where a different *kriah* (reading) began. **Each reading unit ends with Mashiach**, and when you understand the three-year cycle structure, you see this pattern clearly.

The Haftarah — Read Specifically to Proclaim Mashiach's Coming

The Haftarah is read primarily to say that Mashiach is coming. The blessings on the Haftarah state this explicitly: "Ne'eman atah" — that He will redeem us; "Asher bachar b'nevi'im tovim" — "good

prophets" meaning prophets who deliver *good* .(comforting, redemptive) prophecies

["Side Digression: "Good Prophets" vs. "Bad Prophets]

Good prophets" means those who prophesy good things" (consolation and redemption). "Bad prophets" would be those whose harsh prophecies we don't read as haftarot. Someone quipped: "Lucky that God didn't find wicked prophets." The connection between the weekly parsha and its haftarah is often tenuous — sometimes just a shared word or a *gematria*. **The real point of the haftarah is the messianic content, not the .parsha connection**

The Zohar on Galut and Mashiach (Parshat Shemot)

The **Zohar in Parshat Shemot** extensively discusses when Mashiach will come. R' Shimon bar Yochai himself acknowledges that Mashiach is not coming quickly — there will be a long wait. The Zohar asks: **what sustains Jews in this long exile?** The answer: Jews come to the Beit Midrash every week and **read the promises of salvation and consolation** that God assured them would happen. The Zohar presents this not as *drush* (homiletics) but as describing **reality** — .this is how Jewish survival in exile actually works

Summary of This Approach (First *Shitah*)

This is all one coherent approach (*shitah*) to the Seder and to Pesach — **everything we say points to the pattern that just as there was once Yetziat Mitzrayim, God will continue to take us out of .exile. This is the kind of God we have**

The Kotzker Rebbe vs. the Kuzari Approach .11

A student of the **Kotzker Rebbe** said his inspiration (*hit'orerut*) for serving God comes from "Lift up your eyes on high and see who created these" (Isaiah 40:26) — i.e., from contemplating creation. The Kotzker Rebbe **rejected this**: that's fine for a non-Jew too. **A Jew .needs inspiration from Yetziat Mitzrayim**

This connects to the **Kuzari (Ma'amar Aleph)**: a Jew is not defined by *briyot ha-olam* (creatures of the world / creation) but by *asher yatzar* (the specific forming/redemptive act) — i.e., the particular historical .relationship, not universal cosmology

Side Digression: The Ramban's Disagreement and] [the Ibn Ezra's Question

The **Ramban** held somewhat differently from this - .position

The **Ibn Ezra** brings R' Yehuda HaLevi's (Kuzari's) - question and offers a different answer: the whole point .is to *train* the ability to make this declaration

A participant raises the question of what "asher - hotzi'acha mi-Mitzrayim" actually means practically — "You came out of Egypt — what do you want to do about ".it? It doesn't speak to me

An honest admission: **"I don't know anyone for - whom this actually speaks to them"** in the way the Kuzari frames it. The creation-based approach (*briyot .ha-olam*) is more intuitively accessible

A defense of the Kotzker is attempted: perhaps he - means something different — *hashra'ah* (inspiration) .for action, not just theological identification

---

Transition: The "Third Way" and the Deeper .12 Level

The Kotzker's approach is acknowledged as legitimate ("yesh l'mi lismokh"), but a **third path** is introduced: the "melody of the future" (*maginat ha'atid*) — the idea that "what was, will be" (*mah she'haya hu she'yihyeh*). This approach reads the Exodus as a **.template for future redemption**

[Side Illustration: Isaiah's Method]

The prophet Isaiah, throughout nearly his entire book, repeatedly invokes Yetziat Mitzrayim as a proof and model for the future redemption (*geulah ha'atidah*). He argues the future redemption will be similar — splitting of the sea, etc. — using the Exodus as a lens to .understand what God will do again

Critical pivot: Everything discussed so far — all the approaches to Yetziat Mitzrayim — remains on the level of pshat, the surface level, the world of action (*olam ha'asiyah*). There is a much deeper subject (*tifere .noseh*) that must be addressed

---

The "Simple Story" of the Exodus Laid Out and .13 Critiqued

The basic narrative: We were in Egypt, someone took us out, at Matan Torah God identified Himself — "Anochi Hashem Elokecha asher hotzeticha" — He's the God who rescued you, so you owe Him obedience; if not, He's .angry

Everyone understands this is a mashal (parable). God doesn't literally get angry. The whole framing is *mugshom* (anthropomorphic/corporeal) and represents an extremely **constricted, narrow way of understanding God**. All deeper thinkers (*m'amikim*) across all schools agree that this simple reading is **a very weak thing** — fine for small children, for "v'higadeta l'vincha" (telling your child at the Seder), but it remains in the realm of *olam ha'asiyah* and .doesn't capture the real nature of God

Two Deficiencies of the Simple Reading

Insufficient from God's side (*mitzad .1 :ha'Eibershter*)

It's just one small act among God's infinite reality. - Creation of the world itself may be just one small thing God did (as the Tanya likes to say). Yetziat Mitzrayim is .even smaller — one event for one people

It's like calling someone a "father" based on a single act - .of rescue — a weak definition of fatherhood

It doesn't reveal the *mahut* (essence) of God, doesn't - .express what "God" truly means

:Insufficient from our side (*mitzad anu*) .2

How long must one maintain *hakarat hatov* - (gratitude) for the Exodus? A thousand years? Ten ?thousand? The world will end and you're still thanking

What about converts (*gerim*) who weren't at the - ?Exodus? What do they owe

What about the prophetic vision (Zechariah, the - Shemoneh Esreh prayer) that all nations should serve God? Which God will they serve — the one who took .*us* out of Egypt? That means nothing to them

[Side Digression: The Chovot HaLevavot]

In his *sha'ar* on *hakarat hatov*, the Chovot HaLevavot says one must thank God for His favors, and whoever received more favors must thank more. This is reductive — it shrinks the relationship with God to a .gratitude ledger

---

Transition to Deeper Approaches: Two .14 Opposing Methods

To understand Yetziat Mitzrayim properly — more theologically, more essentially, speaking about God *correctly* — there are **two opposite approaches (*mahalachim*), possibly three** (with the Rambam occupying a middle or dual position — one reading on .the pshat level, one on the sod level)

The Rambam's Method: Pure Knowledge of God .15

The Rambam's Core Position

The Rambam represents the **highest** approach in a specific sense: he was the thinker who cared about **no attribute, no description, no characterization** of .God other than **knowing God as He truly is**

Everything else — God performing actions, doing - favors — is good for *chinuch* (education), for children. **.It is not the truth**

The truth is: one must know God Himself (*yedi'at - .Hashem*). This was the Rambam's entire project

This is a "great chutzpah" — even saying God is *eino - guf* (not corporeal) requires a thousand years of explanation. Then you must add: He has no attributes (*eino ba'al ta'arim*), and negate everything humans .think they mean

Anything less than this pure knowledge may even - constitute, in the Rambam's view, **actual idolatry** .(*avodah zarah*)

The Rambam's Textual Evidence: Cutting the Pasuk

A striking textual observation: The Rambam makes *yedi'at Hashem* the **first mitzvah** (Yesodei HaTorah, chapter 1). His source verse is "Anochi Hashem Elokecha." But **every single time** the Rambam quotes this verse in the context of this mitzvah, he **cuts it off** at "Anochi Hashem Elokecha" — **deleting** "asher hotzeticha me'eretz Mitzrayim" (who took you out of .Egypt)

The Rambam knew the full verse. In other contexts he - .quotes complete verses even when only part is relevant

But in the context of knowing who God is, he **never** - **.once mentions Yetziat Mitzrayim**

Throughout the entire first part of the Moreh - Nevuchim (and much of the second), where he discusses understanding God's nature using thousands of verses — **.Yetziat Mitzrayim is never mentioned**

The Rambam's Preferred Prooftext: Ki Tisa (After the Golden Calf)

Instead of Yetziat Mitzrayim, the Rambam focuses on **Parshat Ki Tisa** — specifically the passage *after* the Golden Calf, where Moshe asks God: "Hodi'eni na et drakhekha" (show me Your ways) and "Har'eni na et .kvodekha" (show me Your glory)

This implies that **until this point, Moshe himself** - **.didn't fully know who God is**

God's response there **never mentions Yetziat** - **.Mitzrayim**

The Thirteen Attributes of Mercy as the .16 Replacement Revelation

Structural Parallel: The Thirteen Attributes and the Ten Commandments

The first two verses of the Ten Commandments contain almost all of the Thirteen Attributes of Mercy. The sequence runs from "Anochi Hashem Elokecha asher hotzeiticha" through "Poked avon avos al banim" and continues through to the end of the Thirteen Attributes. **However**, in the middle, something different is substituted — where the Exodus narrative would appear, instead we find "Hashem, Hashem, El Rachum v'Chanun" etc. The same structural endpoint ("lo yinakeh") appears in both Ki Tisa and the .Commandments

Conclusion: The Thirteen Attributes are essentially the same framework as the opening of the Ten Commandments, but with a completely new content replacing the Exodus reference — **a new .interpretation of who God is**

The Rambam's Central Thesis

The Rambam held that the passage of the Thirteen Attributes (the *parsha* in Ki Tisa) is **the primary source in the Torah** for understanding what God is. He extensively discussed Aristotle's Nicomachean Ethics in connection with this, and virtually every word in those two chapters (of Moreh Nevuchim) received the

Rambam's interpretation. **Moreh Nevuchim Part I is .more or less a commentary on that parsha**

Moshe's Question and God's Answer — Without the Exodus

When Moshe himself asked the question "Who is God?" — and when angels ask the same question — Moshe was told "no man can see Me and live." **Yet God did tell him something: the Thirteen Attributes** — "Hashem, Hashem, El Rachum v'Chanun." Critically, **.God said nothing about the Exodus from Egypt**

According to those who claim the Exodus is the central matter (*davar merkazi*) of Judaism, this is very strange. When God came to reveal Himself to Moshe, He did **not** say "I am the one who took you out of Egypt." He did not invoke the plagues or the splitting of the sea. Instead, an entirely new revelation, a new type of .*hasaga* (apprehension), was given

Why the New Revelation Was Needed Specifically After the Golden Calf

The Golden Calf demonstrated that **the Exodus framework itself had a problem.** The people said about the calf: "These are your gods, Israel, who brought you up from the land of Egypt" (*eleh elohecha Yisrael asher he'elucha me'eretz Mitzrayim*). The calf was able to co-opt the very same Exodus language! There is nothing inherent in the Exodus narrative that logically prevents making a golden calf — the Exodus alone does not exclude idolatry. A certain mindset can build the calf using the same "asher he'elucha" framework. **Both the true commandment and the idolatrous claim .use the same "who brought you up" language**

Therefore, after the calf, the entire Exodus-based self-identification of God is set aside, and **a completely new revelation comes** — the Thirteen Attributes — representing a fundamentally different kind of .knowledge of God

What Is Absent from This New Revelation

This new revelation mentions **neither the Exodus .nor the Creation of heaven and earth**

[Side Digression: Creation in the Torah]

Creation of heaven and earth is almost never mentioned outside of Sefer Bereishis. The Torah barely speaks of the creation of the world beyond that. The Rambam similarly did not build his theology primarily on creation, because he held that even creation is a "very .small" matter (in terms of theological significance)

.17 The Rambam's Deliberate Truncation of the Verse — Further Analysis

Whenever the Rambam cites the verse "Anochi Hashem Elokecha," he **cuts it off before "asher hotzeiticha me'eretz Mitzrayim"** — the Exodus clause does not interest him for the purpose of defining the first commandment. Others have noted this: the Smag (Sefer Mitzvot Gadol) follows the Rambam in Sefer HaMitzvot but then goes further, bringing the Ramban's view that the first commandment means more than just "there is a .God" — it means He supervises (*mashgiach*), etc

Side Digression: The Satmar Rebbe's Use of the] [Smag/Smak

The Satmar Rebbe once gave a *drasha* at an assembly against the Zionists, arguing that from the Smag (or Smak) one can see that not believing in Zionism is the first principle — because the Smag extends the first commandment all the way to the first *galus* (exile). This works according to that *shita*, but **the Rambam himself did not write it that way** — the Rambam wrote only "Anochi Hashem Elokecha" without "asher ".hotzeiticha

---

.18 The Rambam's Positive Understanding of the Exodus — Hilchot Avodah Zarah Chapter 1

Does this mean the Rambam didn't value the Exodus at all? **No.** The Rambam's understanding of the Exodus is found in Hilchot Avodah Zarah, Chapter 1, which is the Rambam's fulfillment of the Haggadah's formula: "Originally our ancestors were idol worshippers, and ".now God has brought us close to His service

The Rambam explains there **why the Exodus was necessary: "lada'as ki Ani Hashem Elokeichem"** — to know that I am Hashem your God. The Exodus is not primarily about gratitude for a favor (taking us out, killing their firstborn, saving ours). Rather, **the Exodus was a means of discovering better who God is** — a cognitive/theological event, not merely a historical .liberation

[Side Digression: Printing Difficulties]

The printed editions of this chapter make it hard to study because they compress approximately 15 sections .into just three, obscuring the structure

---

.19 The Rambam's Account of Idolatry — The Core Problem

The Rambam in Hilchot Avodah Zarah Ch. 1 lays out the :fundamental problem

- **Everyone originally knew about God** — Adam .HaRishon knew
- **But there is a deep problem:** God created and initiated everything, He is the First Cause. However, **God does not run the world directly in any visible way.** There is nothing in the world one can point to and say "God did that directly" — perhaps a .miracle, but even miracles require careful analysis

The causal chain: Why does it rain? Because there are clouds. Why clouds? Because it's winter. Why is winter different? Because the sun is farther away. Why is the sun farther? Because of the celestial spheres

(*galgalim*). What moves the spheres? Angels. And so on upward.

Everything is true simultaneously: It is true that God made everything, but it is also true that the world operates through intermediate forces (*kochos*). The Rambam says God is called "Elohei ha'Elohim" — the God of gods. What does "Elohim" mean here? Not idols — it means **angels, forces, the powers that run the sun every day.** It is a great *chiddush* (novelty) to be the God of the angels, because there is a very reasonable argument (the argument of Nimrod, or of the generation of Enosh) that one should serve/honor these intermediate forces, since they are the ones actually running things.

The Logic of Idolatry

The world is run by multiple layers of forces (*olamos*). We are in the lowest world, with almost no control. Above us are higher powers that govern us. If one wants things to go well, one must appeal to them — they are God's agents (*sheluchim*), but they are the practical reality.

Prayer, sacrifices, giving honor — all of these naturally gravitate toward the intermediate forces, because they are the ones visibly operating. This is the entire subject (*noseh*) of idolatry: it is not irrational — it follows from the observable structure of the world.

[Side Digression: The Ramban's View and the Nature of Idolatrous Forces]

The Ramban explains that one actually **does** receive power from these forces (unlike praying to a virus, which does nothing). The Rambam understood the celestial forces as genuinely active — they actually **do** things — unlike a dead idol (*alil*) which does nothing. The stars, in the Rambam's understanding, genuinely run the world (astrology is wrong only because it is the wrong *method* of understanding the stars, not because the stars lack influence).

However, whether the Ramban's framework is exactly the same as the Rambam's remains uncertain. This is a deep inquiry (*chakirah amukah*) — one must account for the entire Kabbalistic framework as well. The matter is flagged as unresolved.

Key distinction: The Rambam's understanding of star-worship is **not** the same as worshipping a dead idol. The stars/angels actually do things — they are real forces. The Rambam's point is precisely that this makes idolatry a serious intellectual temptation, not mere foolishness.

---

20. Clarifying the Nature of Intermediate Powers

The Rambam's understanding of the intermediate forces is **not** like worshipping a dead rock. These (שרים/מלאכים) forces are real agents — they **act**, they have genuine existence and power. The Rambam explicitly states in Shemoneh Perakim that angels have **free will** (בחירה), though with one crucial difference from humans: they can only choose good, never evil. This parallels how God has free will yet cannot do evil.

[Brief Side Digression: The Meaning of "Ratzon" (Will)]

Our assumption that will requires the ability to choose evil is challenged by the fact that God has will yet cannot choose evil. This was discussed in a previous shiur and is not elaborated further here.

The Governor Analogy

The Rambam himself brings the analogy: God is like a **king** who governs through a **governor** (שליח). The governor is not the ultimate authority — the king can always override him — but under normal circumstances, the governor makes decisions independently. This is how the intermediate forces (מלאכים, כוכבים) operate in the world. They are genuine decision-makers within a delegated framework, more like two people interacting than like a mechanical force.

---

21. Knowing God Exists Beyond the Intermediate Powers Is Itself a Profound Achievement

Given this layered system of powers, even **recognizing that there is a God above all these forces** is an enormous intellectual feat (*chiddush*). Abraham's journey is paradigmatic:

- An ordinary person sees only the immediate — his father Terach "runs the world"
- A slightly wiser person realizes the **sun** has greater power than any human — this is already a level of science/knowledge
- A deeper thinker grasps the entire **astronomical system** and realizes it cannot be self-generating — there must be a greater cause
- **Key insight:** That "greater cause" is **not yet God** — according to the Rambam, it's an **angel**. One must then investigate the entire world of angels, understand how it works, and then realize that even *that* is insufficient — there must be something higher still. Only *then* does one arrive at God.
- The Kabbalists add further layers: what you think is God may only be a **sefirah**, and one must understand the entire system of sefirot, and even beyond that there is yet another level (Ein Sof).

This is a natural progression of understanding (*מהלך השגה*) — most people never complete it.

The Rambam's "Aino Guf" Means Far More Than People Think

"God is not a body" doesn't merely mean God isn't a human — nobody ever thought that literally. It means God is not the universe, not the first sphere, not any single force. Even an angel is "not a body." Reaching the

understanding of what God truly is requires centuries of .intellectual work

---

The Logic of Dor Enosh Was Not Foolish .22

The generation of Enosh reasoned: "the king sits in his palace, only the great sages understand that a king exists; I deal with the traffic policeman who gives me tickets" — **this is actually a reasonable argument**. but **does not** (שטות) The Rambam calls it foolishness **explain why** it's foolishness. The Ramban provides an explanation; the Rambam does not. This is identified as .a **major unresolved problem**

The Great Sages and the Cyclical Tragedy .23

There were always great sages (Chanoch, Metushelach, Noach, and among non-Jews — Aristotle, etc.) who understood the full picture: that all intermediate forces that God is the ultimate source of ,(עבדים) are servants everything. For them, the primary service of God was — (שיש שם) "**knowledge** — knowing that "there exists .the first commandment

The Recurring Cycle

:Two levels of people always existed

they think the idol literally is — **(המון עם) The masses** .1 God

The slightly educated — they learn that the idol .2 symbolizes the stars, and are satisfied with this explanation. **This explanation is not false** — but it is .incomplete

:The recurring cycle

A great sage figures out the full truth -

He cannot transmit it effectively to the next generation -

Within a few generations, knowledge degrades back to - worshipping intermediate forces

A new sage must spend "500 years" rediscovering what - was already known

The Rambam states: **"The Rock of the universe — - no one in the world recognized Him"** — this is the reality of a revolving cycle (*galgal ha-chozer*)

Abraham's Unique Achievement .24

The Rambam says Abraham did **not** learn from Shem and Ever (despite other midrashim saying he did). :Possible reasons

Perhaps one must arrive at this understanding - independently

Perhaps Abraham simply couldn't find a teacher — if - most of the world, even the wise, were "fooled" about the basic truth, finding the right sage would require extraordinary fortune

The Raavad already cites contradictory midrashim - against the Rambam's account

The deeper point: The answer to "who created the world?" is readily available — "an angel." Most people would be satisfied with that answer. Abraham's greatness was pushing further: "Who created the angel?" .— and this requires far deeper investigation

This was the **drama** and **reality** of the world until Abraham: a constant cycle where truth was discovered, lost, rediscovered, and lost again. This remains the ongoing situation of the world — arriving at genuine knowledge of God is extraordinarily difficult, and most people, even intelligent ones, stop short at intermediate .explanations

---

Abraham's Two Revolutionary Innovations .25

Abraham is called "the God of Abraham" (*Elokei Avraham*) precisely because he discovered something genuinely new. His innovation was not merely intellectual — he proposed **two practical solutions** to :the structural problem of forgetting God

(עבודה זרה) Innovation #1: The Prohibition of Idolatry

Before Abraham, there was no prohibition - against idolatry. The wise person who served intermediary forces had a legitimate calculation — he knew God was above them. There was nothing formally .wrong with what he did

Abraham's insight: Even if the original practitioner - (like Enosh) had correct intentions, **the system inevitably causes forgetting within a few generations.** He tells Enosh, in effect: "You're righteous, you do everything correctly, but you make one mistake — your system causes every fourth person to forget the whole matter, and within another generation people know only the forces/powers and not ".the Supreme Being at all

Abraham's solution: **Completely prohibit idolatry** - — not just the worship itself, but all its accessories, customs, temples, cities where it's practiced, buying from its merchants. He created hundreds of commandments and fences (*gederim*) around the .burial of idolatry

does not עבודה זרה **:Key redefinition of idolatry** necessarily mean worshipping "another god" — it means **worshipping any intermediary force between you and God**, even one that genuinely exists and is not truly separate from God. Abraham declared this .forbidden nonetheless

Some of the prohibited practices were indeed foolish - (*shtuyot*), but some were not inherently foolish at the .basic level — yet all were prohibited regardless

Abraham himself approached this with *chesed* - (kindness/persuasion), but **Moses later escalated**:

anyone who touches idolatry is subject to the death penalty, no discussion, whether willing or not.

Innovation #2: Direct Worship of God (עבודה לה')

- Before Abraham, people **knew about** God but **did not serve** God directly. All worship/service was directed at intermediary forces.
- Abraham introduced the radical idea of performing worship — sacrifices, prayers, songs of praise — **directed at the First Cause Himself.**
- He built an altar "to God" (*la-Hashem*) — the Torah records this as the first altar explicitly dedicated to God.

The pedagogical mechanism: The genius of this system is that it creates a **mechanism of remembrance** (*zekhirah*). When a child asks "Father, for whom are you making this sacrifice?" the father answers: "Not for this star, not for that star — that is idolatry, punishable by death. I make this sacrifice for God Himself." The child asks: "What does God get from a sacrifice?" The answer: "*nachat ruach lefanai she'amarti v'na'aseh retzoni*" — satisfaction that His will was fulfilled.

The paradox: While Abraham prohibited all idolatrous practices, he simultaneously **adopted certain forms** from those very practices (temples, sacrifices, prayers, liturgical orders) — but redirected them toward God alone. The declaration "*l'shem isheh rei'ach nicho'ach la-Hashem*" (for the sake of a fire-offering, a pleasing aroma to God) is what transforms the act.

[Side Digression: The Rambam's Problem with Pre-Abrahamic Sacrifices]

If the Rambam says sacrifices were instituted as a counter to idolatry, what about Adam's sacrifices mentioned in Midrash? The Torah text itself doesn't mention Adam making sacrifices (only Midrash does). This is acknowledged as "a good question" but left unresolved.

---

26. The Transmission from Abraham Through the Patriarchs

Abraham's innovations were **not prophetic commands or written law** — the Rambam says Abraham did not receive these as formal commandments. Rather, Abraham determined this was the right thing to do, and the practice was adopted. Isaac and Jacob continued the practice. Abraham himself agreed that the tribe of Levi should be appointed (*memuneh*) over divine service and teaching.

---

27. The Crisis in Egypt

The system broke down when the Israelites went to Egypt:

- **The Levites remembered** — they sat and learned and maintained the truth.
- **Most other Jews forgot** — because there was still no formal law (*Torah*), no binding legal system. The Abrahamic tradition was a **custom** (*minhag*), not a **commandment** (*mitzvah*). Someone who served idolatry faced no punishment.

[Side Digression: Joseph and Egyptian Religion]

- Joseph spoke to Pharaoh about "God" (*Elokim*), but what did Pharaoh understand by that word? Pharaoh understood it as referring to some intermediary deity — "elohim acherim" — some powerful force, essentially another "deity" in the pagan framework, not the Supreme Being.
- Joseph himself may have participated in Egyptian religious customs "for the sake of peace" (*mipnei darkhei shalom*), since there was no formal prohibition yet. Before Moses, this was permissible.
- Even Jacob — despite being a patriarch — the situation was complicated. Perhaps outside the Land of Israel different rules applied. Multiple Midrashic traditions and the complexity of the matter are acknowledged.

The Normal Social Dynamic

The principle "*azla l'karta azla b'nimusa*" — when you go to a city, follow its customs — meant it was **natural and even considered proper** for the Israelites in Egypt to participate in local religious festivals. Being a bad neighbor was socially unacceptable.

Moses' revolution was declaring "*u-v'khol elohei Mitzrayim e'eseh shefatim*" — God will execute judgment on all the gods of Egypt. The idea that you should **not** participate in your neighbors' religious practices, even at the cost of social friction, was a radical innovation.

The Structural Problem Persists

The Rambam presents the situation sharply — the Jews served idolatry in Egypt. Some Midrashim agree, as do verses in Ezekiel. This is debated, and some want to defend (*melameid zekhut*) the Jews, but the core point stands even in a more charitable reading: **as long as the prohibition was merely a pious custom (*middat chasidut*) rather than binding law, it could not prevent the masses from forgetting.** The structural flaw identified at the beginning — that without formal, enforceable law, knowledge of God inevitably erodes — reasserted itself in Egypt.

---

28. Moses' Mission: Restoration and Systematization of Abraham's Insight

The Core Problem Was Systemic, Not Individual

The problem of idolatry was never that *no one* served God — there were always righteous individuals (e.g., the tribe of Levi) who maintained truth. The real problem was that this remained a matter of **private family custom** ("minhag avoseinu"), not a universal law or system. As long as the entire surrounding world served

idols, knowledge of God gradually eroded. The **fact** was .that the world had collectively forgotten God

Moses' Innovation = The Meaning of the Exodus

Moses came at the time of the Exodus with a **tremendous chiddush**: he brought back Abraham's original teaching that one must not serve idolatry, and he **added** that this is now a **mitzvah** (commandment) — i.e., it became formalized as law, not merely personal .conviction

The Exodus and Matan Torah are conceptually linked. Though the Torah was given later at Sinai, in this sense "Matan Torah" *is* "Yetziat Mitzrayim" — the Exodus is .the moment this project begins

---

The Rambam's Interpretation of "Mah Shemo" .29 (What Is His Name?) — Exodus 3:13

The Rambam explains Moses' question to God at length. Moses asks: "When they ask me 'What is His name?' — "?what shall I say

Simply stating a **name** is meaningless — you can call God any name and it proves nothing. The real issue was :twofold

Problem 1: Who says God sent you? (This could - perhaps be resolved by a miracle/sign.)

Problem 2 (the deeper problem): "Mi Hashem?" - ?— Who says there *is* a God at all

Important qualification: The Jews were *not* atheists (*apikorsim*). Rather, they were **idolaters**: they believed in various intermediate forces (angels, stars, constellations) but had lost awareness of the **one, primary God** who stands behind everything. The problem was that living within the normal order of the world, it is very difficult to speak about "Ehyeh Asher .Ehyeh" (I Am That I Am)

Ehyeh Asher Ehyeh" as a Compressed Proof of God's" Existence

The Rambam interprets "Ehyeh Asher Ehyeh" (following Rav Saadia Gaon) as meaning **"the Necessary Existent"** (*mechuyav ha-metzi'ut*) — "the One who exists by virtue of His own existence." This was not merely a name but a **condensed philosophical argument**, a brief version of the "Gate of Unity" (*Sha'ar HaYichud*) — adapted to the people's level of .understanding

The point was not to add *another god* to Egypt's already full pantheon. Egypt had plenty of gods. What was missing was the concept of **God's absolute unity** — a being of an entirely *different category* from all specific deities (who represent particular forces of nature, specific constellations, etc.). Moses had to convey something that is **prior to all definitions and .categories**

Side Digression: Classroom Exchange on] ### < [Simplicity

A student raises a question about whether this insight < seems too simple. The response: it seems simple *now* only because someone once taught it. Before it was articulated, no one grasped it — just as one can see thousands of idols in India today and it "occurs to no one." Many basic discoveries seem obvious only after they are first revealed. "Ehyeh Asher Ehyeh" was such a moment of revelation — profoundly simple on the .surface, but deep in true understanding

---

Moses' Two Practical Commandments in .30 Egypt: Pesach and Milah

Beyond the intellectual teaching, Moses also gave the Jews **practical commandments** even before Sinai. The Midrash identifies two mitzvot given in Egypt as a :"merit" (*zekhut*) for the Exodus

a) Korban Pesach (the Paschal Lamb) = Destruction of Idolatry

The Rambam explains that the Egyptians worshipped the lamb (the ram/Aries being the head of the zodiacal signs, the greatest celestial force). Slaughtering the lamb was an act of **shattering idolatry** — physically destroying the object of Egyptian worship. This is one of the Rambam's major **proofs** that sacrifices (*korbanot*) in general are connected to anti-idolatry. He cites earlier sources (Targum and others) for this reading. Some of the sacrifice is burned (destroying the "shell"/*klipah* of idolatry) and some is eaten (as a .korban to God) — both dimensions are present

b) Brit Milah (Circumcision) = Positive Service of God (Avodat Hashem)

The Rambam himself states that one reason for circumcision is that it serves as a **sign in the flesh** of belief in God — a marker identifying the believers. Abraham had already instituted this; Moses formalized it as a commandment. This is based more on a *drasha* .(homiletical reading) than the plain text of the narrative

Structural pairing: Pesach = the *negative* dimension (breaking idolatry); Milah = the *positive* dimension (establishing service of God). Together they .constitute Moses' complete program

---

The Rambam's Grand Thesis: The True .31 Meaning of the Exodus

The Rambam's overall interpretation of Yetziat :Mitzrayim

The **objective** of the Exodus was not merely physical - .liberation from slavery

It was the establishment of a **system** to break idolatry - .and institute the worship of the one God

Egypt" can be understood both literally and" - metaphorically: Egypt was the epicenter of idolatry (the world of stars, constellations, angels, intermediate forces). Leaving Egypt means **breaking free from .that entire framework**

The Kabbalists go further and read "Mitzrayim" - entirely as a metaphor for the "world of idolatry," but the Rambam's point is that even on the *factual, .historical* level, this is what happened at the Exodus

---

The Crucial Innovation: A Transmissible .32 System, Not Individual Wisdom

:The **key chiddush** of the Exodus

The novelty was **not** that there could exist a lone < righteous sage who knows God — that had always been possible, among Jews and non-Jews alike. The novelty was the creation of a **system that could be transmitted to children** ("ve-higadeta le-vinkha") .and that children would **not forget**

This is why the Haggadah and the Seder emphasize telling children, asking "Mah Nishtanah," etc. — because the entire point is the **perpetuation** of the system. And it has worked: it has been a very long time, and there are still Jews who do not serve idolatry — and eventually .even the non-Jewish world learned from this

The system is built on **two pillars**: (1) the prohibition of idolatry, and (2) the positive institution of serving .God

---

The Rambam's Chiddush Deepened: "Ki Ani .33 "Hashem" vs. "Anochi Hashem

The Rambam says **"Ki Ani Hashem"** (for I am God) — he does **not** say "Anochi Hashem" (I am God). The :distinction matters

Knowing that God exists is NOT the chiddush of - Yetziat Mitzrayim. That knowledge was always available to the *yechidei segulah* (exceptional individuals) through rational inquiry — it's an intellectual matter .accessible at all times

The chiddush of Yetziat Mitzrayim is the - nullification of idolatry (*bittul avodah zarah*). The Exodus demonstrates something *practical* and .new

Therefore, if one wants to give a Pesach shiur based on the Rambam, one should teach from **Hilchot Avodah Zarah**, not Hilchot Yesodei HaTorah. Yesodei HaTorah is always true, but it's not the specific innovation of the .Exodus

The Grand System: Perpetual Knowledge of God in the World

The Rambam describes a system — **"sheyihyeh ba'olam tamid yedi'at Hashem"** (that there should always be knowledge of God in the world). This is a **far greater chiddush** than "Anochi Hashem Elokecha" from Yetziat Mitzrayim. Previously, knowledge of God was maintained only by isolated wise individuals. The Exodus created a **communal, perpetual system** — .an entire nation dedicated to preserving monotheism

Personal admission: This remains very difficult to fully understand. It connects to the "Mah Nishtanah" — children don't truly understand, and perhaps adults barely do either. It requires deep work to explain .properly

---

The Practical Consequence: Jewish Separation .34 from the Nations

The Rambam in Hilchot Avodah Zarah states: **"Just as Israel is separated from the nations — from idol worshippers — in their beliefs, so must they be separated in their actions"** — not eating their bread, .not drinking their wine, not eating their meat

This separation is **not** because no individual gentile can know God. A non-Jew can eat pork and still arrive at knowledge of God through philosophical inquiry. The separation exists because of the **communal mission**: ensuring that the system of transmitting pure .monotheism to future generations remains intact

---

The Central Argument: Judaism vs. .35 Christianity — The Real Difference

Christians also believe in one God. The great theologians among them claim the Trinity is really unity — it's "aspects" (*bechinot*), not separate gods. Kabbalistic language can even be marshaled to explain such ideas. ?So what is the real Jewish objection

:The Rambam's answer (as framed here)

What does a Christian actually worship in practice? **A < created being (*nivra*).** That is the fact. Whatever the theologians say about aspects, unity, and mystical explanations — in reality, the common Christian .worships a human being, a creature

What did Jews throughout history give their lives for? < **So that when their children are asked "How many gods are there?" they answer: ONE.** Not "one that is three," not "one with aspects" — simply .ONE

This is the entire point of the Exodus and Moshe .Rabbeinu's mission according to the Rambam

---

The Fundamental Structural Difference: .36 Direction of Education

The **deepest distinction** between Judaism and all forms of idolatry/Christianity, formulated as a principle :about **educational direction**

Among the nations (including Christianity and ancient idolatry):

- The **common people and children** are taught multiplicity — three gods, twenty-five gods, six hundred gods — whatever the popular religion presents.
- The **wise elite/philosophers** know that ultimately it's all "aspects of one thing" (*bechinot*).

Among the Jews, it is precisely the reverse:

- The **children and common people** are taught first and foremost: **There is only ONE God.** Full stop.
- The **great mystics/mekubalim**, when they go deeper, discover ten sefirot, multiple aspects and powers — but this comes *after* the foundation of absolute unity is established.

[Side Digression: The Rashbash's Quip]

The Rashbash (R. Shlomo ben Shimon Duran) reported that someone once said to a mekubal: "The gentiles believe in three and you believe in ten — what's the big difference?" This is acknowledged as a genuine question with a genuine answer, but the answer lies precisely in the *direction* of education described above.

[Side Digression: Application to Internal Jewish Debates]

Some Jews have been accused of speaking about their Rebbes in terms that come dangerously close to deification. The response is always: "But it's only a *bechinah* (aspect), it's written in the sources, it's true..."

The response: **The essence of Judaism is what you tell the children, not what you think in the deepest truth.** The deep truth involves aspects, levels, and mystical categories — but the *chinuch* (education), the first message, must be uncompromising monotheism. When that line blurs, it approaches the very structure of avodah zarah.

---

37. Summary of the Rambam's Pshat on Yetziat Mitzrayim

Moshe Rabbeinu's chiddush was NOT "Anochi Hashem Elokecha" (the bare fact of God's existence) — that was always knowable.

The chiddush was "Lo yihyeh lecha" — the active, communal, perpetual rejection of idolatry and the establishment of a nation that would transmit pure monotheism to its children forever.

This operates on three levels:

1. **"Lo yihyeh lecha"** — no other gods
2. **"Lo Elohecha"** — a deeper negation
3. **"Lo ta'aseh lecha"** — don't make any image or likeness — the practical prohibition, including not intermarrying with idolaters

---

38. Closing: Deferral of Remaining Interpretations

Two more pshattim remain to be presented — associated with the **Ramban**: one more in the mode of peshat (plain meaning) and one more in the mode of Kabbalah. These are deferred to the next session, with the third possibly reserved for the Seder itself.

Final statement: "Das iz di nekudah" — This is the essential point.

תמלול מלא

יציאת מצרים ומתן תורה: וואס איז דער יסוד פון אידישקייט?

הקדמה: די פראבלעם וואס מיר ווילן אויספארשן

Instructor:

זייגער. יא, זייגער. ס'איז אזוי אזוי. איך וויל זאגן אזא שיעור, ער האט שוין געהערט א חלק פון די שיעור אין די הלכות עבודה זרה [Hilkhot Avodah Zarah: Laws of Idolatry from Maimonides' Mishneh Torah] פרק א', אבער איך וויל ארויסברענגען מיין פראבלעם וואס איך האב.

אזוי, נאכדעם אפשר קען מען לערנען אויך וועגן מידות [middot: character traits], וויאזוי צעטיילט זיך די מידות? נאר טראכטן צו מען קען עס ארייננקרעקן מיט פסח [Pesach: Passover], ס'איז נאך נישט געטראכט קיין גוטע וועג וויאזוי מען קען.

דער אייבערשטערס אידענטיפיקאציע: יציאת מצרים אין תנ"ך

סאו, וואס איך וויל רעדן וועגן איז אזוי. איך וויל זאגן אזוי וואס איך טראכט. ס'איז א ידיעה אז דער אייבערשטער האט ליב צו רעדן וועגן יציאת מצרים [Yetziat Mitzrayim: the Exodus from Egypt]. חומש [Chumash: the Five Books of Moses] אלעמאל. אנדערע ווערטער, יא דער זוהר [Zohar: the foundational work of Kabbalah] זאגט אז עס שטייט פופציג מאל יציאת מצרים, אבער עס איז געשריבן א סאך מער מאל כדי צו שטימען די פופציג דארף מען ארויסשניידן, מען דארף נישט צולייגן.

אנדערע ווערטער, ווען דער אייבערשטער אידענטיפיצירט זיך, דאס איז די הקדמה. איינע פון די הקדמות. דער אייבערשטער, ווען ער רעפרעזענט זיך, ער זאגט, ווער בין איך? ער זאגט, איך בין דער וואס האט אייך ארויסגענומען פון מצרים. אזוי פעימאסלי "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים" [Anokhi Hashem Elokekha asher hotzetikha me'eretz Mitzrayim: I am the Lord your God who took you out of the land of Egypt]. און אזוי לאורך די גאנצע תנ"ך [Tanakh: the Hebrew Bible] זעט מען דאס. נישט נאר א חומש. כמעט איבעראל, ווען דער נביא [navi: prophet] זאגט וואס דער אייבערשטער האט מיט אידן, וואס הייבט זיך אן די גאנצע זאך. אלעמאל רעדט מען פון יציאת מצרים. דאס איז א קלארע זאך.

אז אנדערע ווערטער, די אידישקייט, אדער דער גאט וואס די אידן גלייבן אין, איז דער וואס האט ארויסגענומען די אידן פון מצרים. אזוי קומט אויס פון די אלע פסוקים [pesukim: verses] און פון די אלע מקורות [mekorot: sources].

די פראבלעם: אונז זענען אידן פון מתן תורה, נישט פון יציאת מצרים

יעצט, אונז האבן געלערנט פאראיאר א שיעור, א סיריעס פון זיבן שיעורים דא. און זייט דעמאלטס איז שוין אלעס, מסתם אלעס, איז דארט ראנג שוין. אבער עס הייסט איך האב געכאפט אז אלעס איז געווען ראנג, אדער נישט ריכטיג, אדער נישט מדויק [meduyak: precise]. אבער כפנים [bifnim: internally], עס איז דא א גרויסע שאלה, די שאלה וואס איך וויל וויסן, עס איז א נוגע למעשה [nogea lema'aseh: practically relevant]. עס האט אלעס אלע אנדערע ווערטער מען קען זאגן אז עס האט אלע מיני שיטות [shitot: approaches/methods] אין אידישקייט, פון ראשונים [Rishonim: early medieval rabbinic authorities], אחרונים [Acharonim: later rabbinic authorities], מקובלים [mekubalim: Kabbalists], פון די סופים, חסידים [Chassidim: Hasidic Jews], וכו', יעדער איינער פון זיי האט אן אנדערע פשט [peshat: interpretation], וואס איז דער טייטש "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים".

וואס איז געווען דער אויפטוה, פאר וואס מען דארף עס, אדער וואס ער מיינט, יעדער איינער לויט וויאזוי ער פארשטייט די גאנצע זאך, פארשטייט ער די נושא [nosa: topic] פון יציאת מצרים.

איך מיין אז עס איז נישטא קיין יוצא מן הכלל [yotze min haklal: exception], אונז זענען נישט צוגעוואוינט צו טראכטן אזוי, אונז מיינט צו זאגן... ביי אונז, אזוי ווי איך בין נתחנך [nitchanekh: educated/raised] געווארן, די מענטשן... מען רעדט תורות [torot: Torah teachings], וואס מען קען די תורות זאגן, אז א מענטש טראכט אמת'דיג, אז א מענטש דאוונט [davens: prays], אדער אז א מענטש פינקטליך ווי מען זאגט, אז ער טראכט צו זיך אליינס: וואס איז דאס דער גאט? וואס איז דאס די זאך אידישקייט? רוב מענטשן גייען נישט זאגן יציאת מצרים.

איך מיין אז רוב מענטשן גייען זאגן די תורה [Torah: the Jewish Bible/Law]. אונז זאגן נישט אונז זענען די אידן פון יציאת מצרים, מיר זאגן די אידן וואס האבן א תורה. רוב מענטשן וואס איך קען. ניין? וואס איז א איד? ער האט א תורה, ער גלייבט אין די תורה, אנדערע ווערטער מתן תורה [Matan Torah: the giving of the Torah at Mount Sinai]. מתן תורה איז די מעשה [ma'aseh: event] פון שבועות [Shavuot: the holiday of Weeks], און נישט די מעשה פון פסח. ס'איז אן אנדערע מעשה. ס'איז אן אנדערע נקודה [nekudah: point] אפילו.

תורה מיינט אז עס איז דא א געזעץ, עס איז דא א תורה, עס איז דא א רצון השם [retzon Hashem: the will of God], וכו' וכו'. יציאת מצרים איז געווענליך נישט די זאך. וואס? מען זאגט תורות, מען רעדט וועגן יציאת מצרים, מען זאגט אז פסח ביינאכט איז די יסוד [yesod: foundation] פון די אמונה [emunah: faith], און אלע מיני זאכן, בט למעשה [lemaaseh: but in practice, in reality], וויאזוי עס איז אין לעבן, מיין איך אז רוב פון אונז... אפשר דא יוצאים מן הכלל, מענטשן וואס האבן מער געלערנט אדער אנדערש, אבער רוב פון אונז, אז א גוי פרעגט דיך וואס ביזטו? וואס איז דאס א איד? זאגט ער אונז זענען אידן, אונז גלייבן אז דער אויבערשטער האט געגעבן די תורה. אונז זאגן נישט אונז גלייבן אז דער אויבערשטער האט אונז ארויסגענומען פון מצרים.

ער פרעגט דיך וואס איז דער אויבערשטער? זאגט ער מתן תורה. איך זאג נישט אז עס איז נישט געבינדן, מען קען אפילו זאגן אז מתן תורה איז אין פשט אויף יציאת מצרים, אויב מען וועט זאגן אזוי. עס איז דא פארשידענע פשטים אויף יציאת מצרים, דער פשט וואס רוב פון אונז גייען איז דער פשט... מען זאגט די פסוק "תעבדון את האלקים" [ta'avdun et ha-Elokim: you shall serve God], די אלע זאכן. בסדר [beseder: okay], אבער ס'איז אנדערש. איך מיין אז ס'איז אנדערש. ענק זענען נישט מסכים [maskim: agree]?

דיסקוסיע: כלפי די וועלט און כלפי די אידן

כלפי די וועלט איז דאס יציאת מצרים, כלפי די אידן איז דאס די תורה. די אידן ווען... די רייכע תקופה [tekufah: period] איז געווען א סיום. אבער איך טראכט, איך מיין אמת'דיג, דאס הייסט... דרך אגב [derekh agav: by the way], מען קען רעדן וועגן דעם אסאך מער. דהיינו [dehaynu: that is to say], ער איז געווען א איד פון יציאת מצרים, אדער א איד פון מתן תורה.

Student:

אה, דאס הייסט... איך האב מיר א הקדמה וועגן דעם, ער זאגט אזוי: 'עסק שנתמעט רובו כמאן דליתא דמי' [esek she-nitma'et rubo ke-man de-leita dami: a matter whose majority has been nullified is considered as if it doesn't exist - a Talmudic principle].

Instructor:

יא, אוקעי, דאס איז שוין א פראוו [proof], איך וויל נישט אריינגיין אין פראווס, איך מיין אז פראוו איז נישט די ריכטיגע נושא, פראוו איז א שאלה: וויאזוי ווייסטו? וויאזוי פארענטפערסטו פאר דיין קשיא [kushya: difficulty/question] וויאזוי ווייסטו? איך רעד נישט פון דעם, איך וויל וויסן...

Student:

אה, וועגן די תורה! דער רמב"ם [Rambam: Maimonides] אמת! דער רמב"ם האלט 'מעמד הר סיני' [ma'amad Har Sinai: the standing at Mount Sinai] אין מתן תורה'! אמת! די כוזרי [Kuzari: the philosophical work by Rabbi Yehuda Halevi], זיי אלע רעדן וועגן די נושא! יא, יא, יא, אמת! אמת! א גאנצע מסכת [masekhet: tractate]! איך האב א פשט אין יענעם רמב"ם!

Instructor:

אבער עס איז נאך אלץ, אמת, אוקעי, סאו באלד מען רעדט וועגן דעם רמב"ם, דער רמב"ם איז א ביסל שולדיג אין דעם, איך מיין שולדיג, נישט נאר דעם, דער רמב"ם... ווארט איין מינוט, איך וויל נאך קודם זיך מסכים זיין מיט דעם פאקט, פאקטיש איז, ער איז גערעכט, ס'איז א גוטע ריזאן, איך זאג נישט, יציאת מצרים אויך, ס'איז דאך א שווערע רמב"ם ווען ער זאגט אז מען האט נישט געזען יציאת מצרים אויך 'לעיני כל העם' [le-einei kol ha-am: before the eyes of all the people] און 'יחידי' [yechidi: individually], ס'איז דא א חילוק [chiluk: distinction], אבער ס'איז א טיפערע חילוק ווי מען מיינט סתם, אז אויף דעם איז נישט קיין ראיה [re'ayah: proof], ס'איז דא אזא ראיה אויף יציאת מצרים ווי אויף מתן תורה, ובפרט [u-bifrat: and especially] ס'איז אויך געווען זעקס הונדערט טויזנט מענטשן דארטן, איך מיין ס'איז ממש וואס מען האט געזען די המצאה [hamtza'ah: the reality/existence], נישט דאס איז דער חילוק, דער חילוק איז טיפער.

דער רמב"ם מיינט אין דעם עפעס, ס'איז אן אנדערע שיטה צו לערנען, אבער עכ"פ [akhaf: in any case], איך מיין אז אונז זענען נישט אידן פון יציאת מצרים, אונז זענען רוב פון אונז, רוב פון אונז זענען אידן פון מתן תורה.

די פראקטישע ריעליטעט: וויאזוי מען לעבט אידישקייט

דו זאגסט 'א איד', דאס איז וואס ער... אדער אפילו זאגן: פארוואס דאווענסטו? פארוואס טוסטו א מצוה [mitzvah: commandment]? פארוואס מאכסטו פאות [pe'ot: sidelocks]? זאגן... א נארמאלע מענטש, יא, אפילו וואס איך קען, איך קען נישט קיינעם וואס זאגט ער פראוועט פאות ווייל ער וויל געדענקען יציאת מצרים. ניין, ער פראוועט פאות ווייל ס'איז א מצוה! אודאי דער פשט פון די מצוה איז זכר ליציאת מצרים [zekher li-Yetziat Mitzrayim: a remembrance of the Exodus from Egypt], פארוואס דארף מען א מצוה? אלס פשט ס'זאל

גיין דורך די מצוה, אן די מצוה האב איך גארנישט, איך זאג סתם צו די מאמע יציאת מצרים, קען איך זאגן וואס איך וויל.

אה, דאס איז א מצוה, ער זאגט 'לשם יחוד' [leshem yichud: for the sake of unification - a kabbalistic formula] 'לקיים מצות סיפור יציאת מצרים' [lekayem mitzvat sipur Yetziat Mitzrayim: to fulfill the commandment of recounting the Exodus], 'זכר ליציאת מצרים' וואטעווער, אודאי דער פשט פון די מצוה איז וויכטיג, ס'איז א יסוד, אבער די ריעליטי איז אז אונז לעבן מיט די תורה אדער מיט די מצוות [mitzvot: commandments], דאס איז די תורה.

עס איז נישט אין יציאת מצרים, קיינער פון אנדערע וועג פון די זאגן.

די נביאים: ווען יציאת מצרים איז געווען לעבעדיג

אין די נביא [navi: prophet] זעט מען און אויך שוין דער חומש, איך מיין אז די נביא איז מער אפשר מער קלאר אז די נביא קען זאגן פאר די אידן אז ענק זענען שקצים [shekatzim: abominations], מיר נישט צו רעדן, אייבערשטער האט ענק ארויסגענומען פון מצרים, און ענק צאלן אים גארנישט צוריק, יא? ס'איז נישט שפירטס א הכרת הטוב [hakarat ha-tov: gratitude] וואס?

שמואל [Shmuel: the prophet Samuel] זאגט דען, יא? "ואשלח לפניכם" [va-eshlach lifneikhem: and I sent before you], נישט נאר שמואל, איך דענק נישט אויף די דף ח' בבא קמא [daf ches Bava Kama: page 8 of tractate Bava Kama], איך האב צוזאמענגעקליבן אלע פסוקים פון יציאת מצרים, איך האב נישט געברענגט אלע נביאים, באט מען זעהט אז עס איז קיינמאל קיין פראבלעם, אסף [Asaf: one of the Levitical singers in the Temple] האט געזאגט, יא? "האזינה עמי תורתי" [ha'azinah ami torati: Give ear, my people, to my teaching - Psalm 78:1], "אשר אבותינו סיפרו לנו" [asher avoteinu sipru lanu: which our fathers told us - Psalm 78:3], דאס איז איינע פון די הגדות [haggadot: Passover narratives], די גיגאנטישע לבני קרח [livnei Korach: to the sons of Korach], יא? עס איז דא א מזמור [mizmor: psalm] וואס שטייט אין תהילים [Tehillim: Psalms], ער זאגט, הערטס אויס, איך האב די חלקות צענען פאר אייער קינדערלעך וואס איז געווען, "אשר אבותינו סיפרו לנו", איז ארויס פון מצרים, און... ענק האט מען נישט געפוילט, און אייבערשטער האט עס געהאלטן צוליב, און קיצור [kitzur: in short], ער זאגט א דרשה [drashah: sermon], עס מאכט סענס פאר זיינע קינדער.

דער פסוק רעדט דאך פשוטו של מקרא [peshuto shel mikra: the plain meaning of Scripture], איך מיין אפשר אפילו פשוטו של מדרש [peshuto shel midrash: the plain meaning of the Midrash], דאס איז דער טאטע, און ער זאגט, דער אייבערשטער האט דיך ארויסגענומען פון מצרים, פארוואס ביסטו נישט קיין מענטש, פארוואס רעדסטו נישט מיט אים, פארוואס דינסטו אים נישט וואס איז געווען עבודה זרה [avodah zarah: idolatry], פארוואס טוסטו די אנדערע עולות [olot: burnt offerings], יא, איך גלייב נישט אז עס איז דא ענע פלאץ אין די וועלט, אפשר חוץ מיר אויף וועג די מדרש [midrash: homiletic interpretation] שיעור, אבער חוץ פון דעם, אפשר קיין שום פלאץ אין די וועלט וואו מען קען זאגן די דרשות, אז עס גייט עפעס אויפטון.

רבותי [rabbotai: gentlemen], גיי זאגן פאר דיינע קינדער, איך מיין קינדער, גיי זאגן פאר די בחורים [bachurim: young men] אין ישיבה [yeshivah: Torah academy], עס איז דאך עד היום [ad ha-yom: until today] דא שווערקייטן מיט זיין יצר הרע [yetzer ha-ra: evil inclination], זאג אים, אבער דער אייבערשטער האט דיך ארויסגעהויבן פון מצרים, תעבדו את האלקים, זיי דיך א שטיקל מענטש, הכרת הטוב, עבודה היום [avodah ha-yom: service today], ס'איז דאך יא יציאת מצרים, האט ער דאך געווענט דיינע בכורים [bikurim: first fruits], נישט זייערע בכורים, איך גלייב נישט אז עס גייט ארבעטן.

אמאל גייט עס ארבעטן, מען קען רעדן וועגן דעם, מען קען עס פארשטיין, איך זאג נישט אז איך פארשטיי עס נישט, אבער פאקטיש אז דאס זאל זיין דאס אורות לעבודת השם [orot la-avodat Hashem: lights/energies for serving God], איך זעה נישט אז דאס איז א זאך וואס קען, אז דאס איז א זאך וואס קען, וואס ארבעט, וואס איז נישט קיין לעבעדיגע זאך, אבער אין די פסוק איז עס געווען לעבעדיג, מען זעט אז אבוויעסלי אז די נביא זאגט דאס, פראוואד אז ס'איז געארבעט.

בעיסיקלי הערט ירמי' הנביא [Yirmiyahu ha-navi: the prophet Jeremiah] וואס שרייט אז דער אייבערשטער האט דאך שוין ארויסגעהויבן די אידן פון מצרים, "ואהבתי אתכם" [ve-ahavti etkhem: and I loved you], "לכתך אחרי במדבר" [lekhtekh acharai ba-midbar: your following Me in the wilderness - Jeremiah 2:2], אלע זאכן. מיינט אז די אידן האבן פארשטאנען. עס האט דאך שוין לאנג צייט נאך יציאת מצרים.

ווען ירמיה הנביא האט דאס געזאגט, אבער דאס איז נאך געווען די וועלט וואו זיי האבן געלעבט, מען האט געטראכט אזוי, אזוי האט מען דערציילט פאר די קינדער, אזוי איז געווען די מסורה [mesorah: tradition]. מען האט אלץ גערעדט פון דעם, יעדער האט געוואוסט וויאזוי זענען זיי אהער געקומען. זיי וואוינען דאך דא אין ארץ ישראל [Eretz Yisrael: the Land of Israel], לאמיר זאגן, יא ביז בית ראשון [Bayit Rishon: the First Temple] זיכער קען מען דאס זען, מען וואוינט דא, וויאזוי זענען זיי אהער געקומען?

איך האב אמאל געהערט מצרים, דער אייבערשטער האט ארויסגענומען, האט דאס געברענגט פון מצרים צו ארץ ישראל, די גאנצע מעשה. זיכער האט דאס געהאט עפעס א מינינג, ס'האט געמאכט סענס, ס'האט גערעדט צו מענטשן. היינט רעדט עס נישט צו קיינעם, נישט אויף דעם אופן [ofen: manner].

ווען האט זיך דאס געטשעינדזשד?

קענסטו דאס זאגן ווען די גאולה [geulah: redemption]? ס'איז דא א פסוק וואס... און דאס האבן די רעדערס ארגיו'ד, און דאס האבן מיר פלעניג מיט דעם.

Student:

מען דארף בלייבן אונזערע רעדערס?

Instructor:

ניין, איך מיין גראדע פערסאנאלי, אז איך ווייס נישט קיין ממש א ראיה.

Student:

ווען מיינסטו אז ס'איז טשעינדזשד?

Instructor:

איך מיין אז ס'האט זיך געטשעינדזשד דעמאלטס ווען ס'איז געווען די מדורא דאביי ורבא [the era of Abaye and Rava - fourth-generation Babylonian Amoraim]. דאס איז דער רמב"ן [Ramban: Nachmanides] זאגט אזוי אין מסכת שבת [Masekhet Shabbat: tractate Shabbat], איך מיין נישט ממש דאס, אבער איך מיין אז דאס איז שוין געטשעינדזשד פון תחילת בית שני [techilat Bayit Sheni: the beginning of the Second Temple period], אין א געוויסן זין.

דער פסוק האט דאך געזאגט 'לא יאמר עוד חי ה'' [lo ye'amer od chai Hashem: it shall no longer be said 'as the Lord lives' - Jeremiah 23:7] און ס'מיינט דאך דעמאלטס, ס'מיינט דאך בית שני [Bayit Sheni: the Second Temple period]. מען זאגט שוין

טאקע נישט 'חי ה'', מען זאגט עס, אמת, ס'איז א טפל [tafel: secondary]. דער עיקר [ikkar: primary] זאגט מען, וואס מען זאגט בעיקר איז צוויי אנדערע זאכן. דאס מיין איך, אויב איך בין גערעכט מיט'ן פאקט אז יציאת מצרים ארבעט נישט בתורת אורות לעבודת ה' [be-torat orot la-avodat Hashem: as lights/energies for serving God] פאר קיינעם וואס איך קען, איז טראכט איך אז דאס איז שוין אזא זייער אלטע מעשה.

און דאס וואס מען זאגט אז יציאת מצרים גייט בטל ווערן [batel veren: be nullified], מיינט אז עס איז שוין בטל געווארן. אז עס איז שוין בטל געווארן. מען זאגט עס, אזוי ווי די גמרא [Gemara: the Talmud] זאגט, ס'בלייבט א מצוה צו רעדן וועגן יציאת מצרים, אבער אפילו ווען מען רעדט יציאת מצרים, מיינט מען נישט נאר יציאת מצרים, מען מיינט אנדערע זאכן.

וואס האט פארביטן יציאת מצרים?

וואס מיינט מען יא? בעיסיקלי צוויי זאכן. אדער... דאס וואס עס שטייט 'אשר העלה מארץ צפון' [asher he'elah me-eretz tzafon: who brought up from the land of the north - Jeremiah 23:8] וכו', אבער דאס האט דאך אויך געארבעט ביז זמן הגאולה [zman ha-geulah: the time of redemption].

Student:

ווען ס'וועט זיין, אדער ווען ס'איז געווען?

Instructor:

יא, קען זיין אפילו בתוך בית שני [betokh Bayit Sheni: within the Second Temple period] אויך, מען האט געזאגט דאס. מסתמא [mistama: presumably] מענטשן, זיי האבן געזאגט דעם פסוק, האט ער געזאגט פאר די קינדער פסח'ליך, אוודאי איז געווען יציאת מצרים, און דער אייבערשטער האט אונז נאכאמאל ארויסגענומען. ס'איז געווען ווי א ביסל א קלענערע גאולה, אדיאבא, אדיאבא. בסדר, למעשה [lema'aseh: in practice] ס'איז געלונגען, מיר זענען דא, מ'דארף לעבן.

אדער נישט אינטערעסט, נאכאמאל ארויסשיקן, וכו' די אלע זאכן. דאס איז דאך די תנאי [tnai: condition], די ברית [brit: covenant] פון יציאת מצרים. עס איז דורכגעגאנגען נאכאמאל. דאס איז איין גירסא [girsa: version], די אנדערע גירסא איז פדי מהוה [pidui mehoveh: ongoing redemption].

די צוויי סארטן אידן: תורה-צענטרירט און יציאת מצרים-צענטרירט

די ביטול פון יציאת מצרים אלס די הויפט-נאראטיוו

עס איז שוין בטל געווארן. מען זאגט עס, אזוויי די גמרא [Gemara: the Talmud] זאגט, עס בלייבט א מצוה [mitzvah: commandment] צו רעדן וועגן יציאת מצרים [Yetziat Mitzrayim: the Exodus from Egypt], אבער אפילו ווען מ'רעדט פון יציאת מצרים, מיינט מען נישט נאר יציאת מצרים, מ'מיינט אנדערע זאכן.

ערשטע גירסא: "אשר העלה מארץ צפון"

וואס מיינט מען יא? בעיסיקלי צוויי זאכן, אדער דאס וואס עס שטייט "אשר העלה מארץ צפון" [asher he'elah me'eretz tzafon: who brought them up from the land of the north] וכו' [etc.], אבער דאס האט זיך אויך געארבעט נאר ביז זמן הגאולה [zman ha-geulah: the time of redemption], ווען ס'וועט זיין אלע, אדער ווען ס'איז געווען יא, עס קען זיין אפילו בתוך בית שני [within the Second Temple period], אויך מ'האט געזאגט דאס, און מסתמא [presumably] מענטשן האבן געזאגט דעם פסוק [pasuk: verse], אדער מ'האט געזאגט פאר די קינדער פסח [Pesach: Passover], אבער אדרבה [on the contrary], ס'איז געווען יציאת מצרים, און דער אויבערשטער האט אונז נאכאמאל ארויסגענומען, ס'איז דאך געווען א ביסל א קלענערע גאולה [geulah: redemption], אדיעבד אדיעבד [b'dieved b'dieved: after the fact, not ideal], בסדר [fine], למעשה [in practice] ס'איז געלונגען, מ'זענען דא, מ'דארף ביהיוען, מ'דארף ביהיוען, אדער נישט אינטערעסאנט נאכאמאל ארויסשיקן וכו' די אלע זאכן, דאס איז דאך דער תנאי [condition], די ברית [covenant] פון יציאת מצרים, ס'איז אריבערגעגאנגען נאכאמאל.

דאס איז איין גירסא [version], איין גירסא.

צווייטע גירסא: "קבלוהו מאהבה" – די פורים נאראטיוו

אן אנדערע גירסא איז "קבלוהו מאהבה" [kibluhu me'ahavah: they accepted it out of love]. "קבלוהו מאהבה" איז דער טייטש, איך ווייס נישט, אונז זענען שולדיג פאר'ן אויבערשטן אדער דער אויבערשטער איז שולדיג פאר אונז, עס קען זיין אז ער איז גאר שולדיג פאר אונז ביי דעם סטעידזש. אדער קומט דאך אויס, איך האב דאך נישט קיין חשבונות [accounts/calculations] צי עס בלייבט די ברית אדער נישט, אבער אונז האלטן נאך אלץ די תורה [Torah: the Jewish Bible/Law], ס'לויפט דאך אויס גאנץ געשמאק, ס'דארף מען סיי ווי טון.

דאס דאך אנגעהויבן די זאך, אז די תורה איז גאר שטערקער פון יציאת מצרים, פורים [Purim: the holiday commemorating the events of the Book of Esther]. פאר דעם איז פורים נישט קיין פורים תורה [Purim Torah: humorous Torah teachings traditionally given on Purim], דאס איז גאר ערנסט, מ'זאגט עס פטור פורים תורה אלעמאל. מענטשן מיינען אז דער "קבלוהו מאהבה" איז עפעס א פורים תורה. מ'זאגט, קיינער רעדט נישט פון דעם, איך האב קיינמאל געהערט, יא, די אלע רשעים [reshaim: wicked people] רעדן דאך פון מתן תורה [Matan Torah: the giving of the Torah at Sinai] אפילו, פארוואס דארף מען גלייבן אין די תורה וואס איז געווען זעקס און צוואנציג טויזנט, איך ווייס וואס, ס'איז געווען מתן תורה.

דאס איז היסטאריש און ערנסט

אבער די ריאליטי, אויב מען נעמט ערנסט די גמרא, איך מיין אז עס איז זייער ערנסט, עס איז געזאגט געווארן אלס א ברייתא [Baraita: a Tannaitic teaching not included in the Mishnah] אדער אגדתא [Aggadata: non-legal rabbinic teaching], מען קען זאגן וואס מען וויל, אבער מיר זעט אויס אז עס דעסקרייבט א זייער היסטארישע זאך, אז אין אמת'ן דארף א איד טראכטן, פארוואס האלט מען היינט די תורה? וועגן פורים. נישט וועגן פורים, מאהבת הנס [me'ahavat ha-nes: from love of the miracle], וואס רש"י [Rashi: Rabbi Shlomo Yitzchaki, the primary Torah and Talmud commentator] זאגט "מאהבת הנס".

"מאהבה" מיינט אנערקענונג פון גוטקייט

אבער איך מיין אז עס מיינט טיפער פון דעם. "קבלוהו מאהבה" מיינט, מ'האט איינגעזען אז די תורה איז גוט. מ'האט פארשטאנען אז די תורה איז גאנץ גוט. וואס אנדערש וועסטו טון? עס איז אן... אמת'דיג. יא, אמת'דיג איז איין זאך. אבער גוט איז אפילו מער. און גוט איז א אהבה [ahavah: love]. אמת'דיג איז גוט, אבער קען מען אריינגיין אין די חילוקים [distinctions]. אבער אהבה מיינט... ווייל מ'דערקענט אז עס איז גוט.

It's doing more and more.

דאס איז פשוט פשט [simple straightforward meaning]. דעמאלטס האט זיך אנגעהויבן די זאך. מען רעדט פון די תורה מער ווי מען רעדט פון יציאת מצרים.

די צענטראליטעט פון תורה אין חז"ל

אפילו חז"ל [Chazal: the Talmudic sages] מיין איך, מ'קען טרעפן זייער אסאך מדרשים [midrashim: rabbinic homiletical teachings], זייער אסאך רעדן פון די מעלה [virtue/excellence] פון די תורה, ווי גוט ס'איז די תורה אין אלע מיני וועגן. מען טרעפט זייער ווייניג

דרשות [sermons/teachings]... מען טרעפט דרשות וועגן יציאת מצרים, אבער א פאָר. די ספעיס, איך האב אמאל גערעדעט, איך זאג נישט ווייל מ'האט נישט געלערנט די פרשה [parshah: Torah portion]. וואס? פונעם טרעפט. יא, די איידיע פון תורה, אפילו די איידיע, עס הייסט די צענטראלע זאך פון וואס איז א איד, א איד איז איינער וואס גייט מיט די תורה, וואס ער האט ליב די תורה, די תורה האט אים ליב, עס באקומען, עס געבן, עס איז מקבל מאהבה מיראה [mekabel me'ahavah mi-yirah: accepting from love and awe]... וואטעווער, אבער מ'רעדט פון די תורה, ווייל די תורה איז דער טייטש... וואס?

יא, רייט, אמאל דער טייטש פון די רילידזשין, די זאך וואס א איד איז געוועזן, א דור וואס זענען א דור וואס מ'האט ארויסגענומען פון מצרים, א ממילא [consequently] האבן אונז עפעס א דיעל מיט'ן אייבערשטער, מ'דארף טון זיינע מצוות [mitzvot: commandments] כדי עס זאל גיין ווייטער, אדער ווייל עס זענען חייב הכרת הטוב [obligated in gratitude], וואס זאל נאר זיין, האט זיך געטוישט דער דיעל, עס זענען דא צוויי אנדערע לעסאנס, איך מיין עד היום הזה [until this very day], אויב מען קוקט אין די סידור [siddur: prayer book] למשל [for example].

אנאליז פון ברכת אבות: ווער איז דער אידישער גאט?

איך טראכט אלעמאל פון ברכות אבות [Birkat Avot: the first blessing of the Amidah] פון די סידור, ברכות אבות איז דאך ווי מ'אינטראדוסט דאך צו דער אייבערשטער, יא? זאגט ברוך אתה השם [Baruch Atah Hashem: Blessed are You, God], וואס שטייט דארט? ווער איז א מענטש גייט דאוונען? ווער איז דער גאט וואס ער גייט דאוונען צו? יא? אזוי ווער איז דאס?

די ליסט פון גאט'ס אידענטיטעט

עס איז דא א לאנגע ליסט, ס'איז דא א לאנגע ליסט פון וואס ער איז, יא? אלקינו ואלקי אבותינו [Elokeinu ve'Elokei avoteinu: our God and God of our fathers], יא, וואס איך פארשטיי, אקעי, דאס איז שוין אן אנדערע שמועס. אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב [Elokei Avraham, Elokei Yitzchak, ve'Elokei Yaakov: God of Abraham, God of Isaac, and God of Jacob]? זייער גוט.

חוץ פון דעם איז ער... האל הגדול הגבור והנורא קל עליון [Ha-El ha-Gadol ha-Gibor ve-ha-Nora, El Elyon: the great, mighty, and awesome God, supreme God]. יא, איך ווייס נישט פונקטליך וואס יענעס צו מיינט. איך מיין, עס מיינט אזוי ווי... ער טוט אויף די וועלט, ער איז דער בורא [Creator]. איך מיין, די צווייטע ברכה רעדט מער פון די בריאה [creation], פון די טבע [nature], פון די רעגן, און די ווינט, און אזעלכע זאכן. אבער איך מיין אז ס'מיינט מער וויניגער אז ער איז דער בורא.

קונה הכל [Koneh ha-kol: Master/Possessor of all], קונה הכל מיינט זיכער, קונה טייטש בורא, אדער באזיצער, אדער מחדש [renewer], וכו'. און נאכדעם פירט זיך עס אויס אזוי.

די צענטראליטעט פון משיח אין ברכת אבות

און באמת וואלט מען געקענט סטארטן די ענדע, פירט זיך עס אויס "וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה" [ve-zokher chasdei avot u-meivi go'el livnei veneihem lema'an shemo be'ahavah: and remembers the kindnesses of the fathers and brings a redeemer to their children's children for His name's sake with love]. האסטו אמאל געטראכט וויאזוי עס קומט אריין משיח [Mashiach: the Messiah] אין די ערשטע ברכה?

באמת וואלט מען געדארפט וויסן דאס. ס'איז זייער אינטערעסאנט. וואס ווערט דארט ספעציפיק געזאגט? די ברכה איז שוין אז מיין ביט איז שוואך, אבער איך רוף עס אינטראדוקשאן.

העלאו, אבער שלום עליכם [shalom aleichem: peace be upon you], וויאזוי הייסט איר? וויאזוי הייסט אייער גאט? יא, זאגסט פאר משה [Moshe: Moses], וואס איז דער גאט וואס מען גייט דאוונען צו? א מענטש דארף דאך וויסן, וואס איז ער? אקעי, דער וואס אברהם אבינו [Avraham Avinu: Abraham our father] האט געדאווענט צו. אקעי, איך האב געהערט פון אברהם אבינו, יצחק אבינו [Yitzchak Avinu: Isaac our father], איך קען אפשר צולייגן שפעטערדיגע, אבער מ'טאר נישט, "אין קורין אבות אלא לשלושה" [ein korin avot ela li-shloshah: we only call the three patriarchs "fathers"], אבער ס'מיינט איך בין אנגעבינדן אין די מסורה [mesorah: tradition] פון די אבות [avot: patriarchs], יצחק האט גערעדט מיט די זעלבע. אקעי.

און וואס נאך? אקעי, דער וואס האט געמאכט די גאנצע וועלט און ער פירט עס ברחמים וחסדים [be-rachamim va-chasadim: with mercy and kindness] וכו'. אקעי, און וואס נאך? דער וואס ער גייט ברענגען משיח. פארוואס גייט ער עס ברענגען? ווייל ער געדענקט נאך די אבות, ער האט א קאנעקשאן. אקעי. "מביא גואל לבני בניהם" [meivi go'el livnei veneihem: brings a redeemer to their children's children].

און באמת איז דאס איינס פון די עיקרים [ikkarim: fundamental principles], אז ער איז דער גאט וואס גייט ברענגען "מביא גואל". יא, מ'דארף דאך צוקומען צו רעדן דורך די מחלוקת [dispute], אבער דאס ספעציפיק גאט, אדער דאס וויאזוי איך ווייס אז ס'איז דא א גאט, אדער וויאזוי איך מיין איך שטיי פאר א חכם [wise person], נאר וואס איז די מעשה, וואס רעד איך, וואס פארשטיי איך וועגן דעם גאט, וואס איז דער טייטש אז ער איז מיין גאט, אלקינו ואלקי אבותינו, איינס פון די טייטשן איז, אז ער איז דער וואס גייט אונז אויסלייזן.

און ער זאגט "מביא" [meivi: brings - present tense], ער מיינט שוין, ער האלט אויפן וועג. וואס? לשון הוה [present tense], מביא, יביא [will bring]. אבער עס איז א וויכטיגע זאך, דער גואל [go'el: redeemer] וואס ער גייט ברענגען, דאס איז איינע פון די מעין פארטס.

די חתם סופר'ס קשיא: איז משיח אן עיקר?

דער חתם סופר [Chatam Sofer: Rabbi Moshe Sofer, 1762-1839] האט געפרעגט א קשיא [question], אז אויב ס'שטייט נישט אז ביאת המשיח [the coming of the Messiah] איז אן עיקר, אדער אויב דער אויבערשטער וואלט נישט געברענגט משיח, וואלט מען געווען פטור [exempt]? דאס איז א הודאה מקבלי המה [an admission from those who accept it]. דער חתם סופר זאגט אין א פעימאס תשובה [responsum], ער האלט אז דער אויבערשטער וואלט געזאגט אז עס איז נישט קיין עיקר אין די סענס אז עס קען נישט זיין אן דעם קיין אידישקייט.

שטודענט: די עשרת השבטים

שטודענט: גרייט, אז עס שטייט אין די תורה אז דער אייבערשטער ברענגט משיח, ער גלייבט אז אלעס וואס שטייט אין די תורה איז אמת [true], אבער אויב דער אייבערשטער מאכט חלילה [God forbid] אן אויסנאם און ס'איז נישטא קיין משיח, גייט ער ווערן פטור פון אידישקייט?

אינסטרוקטאר: די עשרת השבטים [the ten lost tribes] זענען טאקע געווארן פטור, אבער נישט וועגן דעם ווייל זיי זענען געווארן גוים [non-Jews], אבער ער איז פטור. איך פרעג דאס גראדע אלס וואס מאכט ער דער עיקר, אמונה [belief] אין משיח? אה, ער זאגט אז די עשרת השבטים איז געווארן פטור. אה, איך פארשטיי דעם יא, יא. אה, ס'איז אן אנדערע זאך וואס ער זאגט דא, אקעי.

די תורה-צענטרירטע איד

עניוועיס, אבער ער פרעגט א קשיא און איך מיין אז דאס ברענגט ארויס זייער גוט די יהודי בלא אמונה [Jew without faith - but here meaning a specific type], וואסערע סארט איד. ער זאגט אז די תורה איז גוט, אבער ער זאגט דאס איז מחויב המציאות [necessarily existing], אבער ווי ער אנערקענט דעם אמת, ווי ער זאגט דאס איז א חיוב [obligation], ס'איז א גוטע זאך, אויב מיר ווילן בלייבן אין גוטס און ס'זאל לעבן לנצח נצחים [forever and ever], דארף מען אינוועסטעד בלייבן.

אקעי, דארט מען קען רעדן, ער רעדט נישט וועגן דעם ווארט, אבער דאס איז א ספעסיפיק חלק דאס חלק. לאמיר זאגן אז אן דאס חלק מיינט עס האט נישט קיין מינינג, איך ווייס נישט פונקטליך, אבער פונקט דעם משיח, דער אייבערשטער וועט געבן שכר בעולם הבא [reward in the World to Come], עפעס אן אנדערע סארט שכר, ס'איז א חילוק [distinction]. פונקט דעם משיח דארף עס זיין?

דאס וואס דער חתם סופר, ער האלט אז עס דארף נישט זיין, ער וואלט עס ארויסגענומען פון די עיקרים ווען מען פרעגט אים. איך מיין ער רעדט דאס ארויס, ער איז זיך מחלק [disagrees], ער זאגט נישט דא אזא זאך ווי עיקרים, נאר א מענטש דארף גלייבן אין אלעס וואס שטייט אין די תורה, אבער... דאס איז וויאזוי א תורה איד טראכט, א יהודי בלא אהבת התורה [a Jew without love of Torah - meaning a different type] טראכט, אזוי מיין איך.

ס'איז אביסל פאני ווייל כאילו [as if]... אקעי, איך מיין יא, אזוי זאגט דער חתם סופר.

שטודענט: די ליטורגישע טעקסט

שטודענט: און אן אנדערע איד וועט זאגן אז ניין, דאס הייסט ניין, קען זיין דאס וואלט געווען אן אנדערע סארט אידישקייט, אבער דער אנדערע סארט אידישקייט, א צווייטע איד קען זאגן אז ער קען נישט אנדערש ווי דאס וואס זיי ברענגען ארויס דא. ער קען נישט, דעם סארט קען מען, קען מען אלעס, דו קענסט גארנישט מאכן, איך מיין ס'איז דא נאך עפעס א מצוה וואס שבע מצוות בני נח [the seven Noahide commandments] זענען גאנץ עפעס פטור פון גארנישט.

אבער א מענטש קען זאגן אז מיין עיקר עולם הבא [World to Come], מיין אמונה אין עולם הבא איז פארט פון מיין ערשטע ברכה אין שמונה עשרה [the Amidah prayer]. איך קען נישט, דרך אגב [by the way] איך מיין אז דאס גאנצע סדר שטייט נישט, איך דענק אז ס'איז א שפעטערדיגע הוספה [later addition] אויב איך געדענק, די חוקרים [scholars] טענה'ן, אין די אלטע נוסחאות [versions] שטייט עס טאקע נישט, אבער דער... וואס זאגט ער יא?

אינסטרוקטאר: אין מיין ספר שטייט עס אלעס.

שטודענט: ער זאגט אז מען קען נישט זיין א איד, מען קען נישט רעדן, איך קען נישט רעדן מיט'ן אייבערשטער, מיט'ן אידישן אייבערשטער וואלט אונז געערדעט, און זאגן אז ער גייט ברענגען משיח.

די צוויי סארטן אידן: א קלארע אונטערשייד

ווייל די פשט איז אז... עס איז... עס מיינט דאס אז עס גייט נישט? עס איז נישט גוט אז משיח זאל קומען? ניין, דאס מיינט אז ער זאגט דיר אז מען מוז זיין אויף א גוטע וועג, עס איז כביכול [so to speak]... ניין, דאס איז אן אנדערע וועג פון די כביכול. דאס איז די אנדערע פשט פון די כביכול.

די יציאת מצרים-צענטרירטע איד

דאס איז די פשט פון "לא יאמר עוד חי ה' אשר העלה ואשר יאמר" [lo yomar od chai Hashem asher he'elah va-asher yomar: they will no longer say 'as God lives who brought up...'...but rather 'who will say'], מען קען זאגן "אשר יאמר", ווייסט וואס? אז אונז זענען אין גלות [exile], און וואס זאגן אונז? אונז זאגן אז "אשר יאמר" פון ארץ צפון [eretz tzafon: the land of the north], וואס ער וועט אונז אויסלייזן.

מיט אנדערע ווערטער, דאס זאגט א יציאת מצרים'דיגע איד. עס זענען דא צוויי סארט אידן. עס זענען דא די כביכול אידן וואס זיי טייטשן נישט אזוי ווי איך האב געטייטשט, "מאהבת התורה" [me'ahavat ha-Torah: from love of the Torah] און נישט "מאהבת הנס". און זיי זאגן, עס איז אלעמאל געווען א תורה, עס איז גוט צו טון די תורה, און זיי האבן נישט געכאפט אפשר.

יענער איד וואס פרעגט אפשר א קשיא, וואס זיין זיידע, פארוואס האט זיין זיידע געדארפט האבן יציאת מצרים? עס איז געווען א תורה און ס'איז גוט אן דעם? מען קען זאגן, ער קען זיין א קלענערע מדריגה [level], מען קען שוין אנקומען אמאל שפעטער, מען קען זאגן א תירוץ [answer], מען דארף ענטפערן די קשיא.

אברהם אבינו'ס תורה פאר יציאת מצרים

מיין אמת, אברהם אבינו האט דאך געהאט די תורה פאר יציאת מצרים. ס'איז דא א תורה פאר יציאת מצרים, רייט? אוודאי אזוי. דער איד דארט, ער האלט די תורה פאר יציאת מצרים. דער איד וואס טראכט אזוי, ער טראכט אז ניין, מיין גאנצע אידישקייט איז יציאת מצרים.

אבער יציאת מצרים מיינט אז ער גייט מיך ארויסנעמען פון מצרים, ער וועט מיך נעמען צו ארץ ישראל [Eretz Yisrael: the Land of Israel], ער וועט מיר געבן מיין אייגענע פלאץ, וכו' וכו'. און אויב ס'איז נישט, איז דא א פראבלעם. איז יענער איד האט אן אנדערע תירוץ פאר די קשיא. ער זאגט אז ער קען נאר דינען דעם אייבערשטער, דער אייבערשטער וואס ער קען איז נאר דער וואס ער גייט אונז ארויסנעמען פון מצרים.

די קריזיס פון גלות

יעצט איז טאקע א שווערע מינוט, פונקט טאקע, וואטעווער, מען דארף אויסווארטן די קץ [end], וואס זאל נאר זיין די מעשה, ער גייט אונז ארויסנעמען פון גלות בבל [Babylonian exile], פון גלות אדום [Roman exile], וועלכע גלות עס איז יעצט, ער גייט. דאס איז דער גאט, דאס וועט זיין גאט'ס באזיס אין די פיוטשער. "אהיה אשר אהיה" [Ehyeh asher Ehyeh: I will be what I will be], איך גיי דיך ארויסנעמען פון מצרים.

די קאנעקשן, דאס איז די סארט מענטשן וואס... און עס זענען דא זייער אסאך אזעלכע מענטשן. פארוואס? ווייל נישט יעדער איינער פארשטייט אז די תורה איז אזוי גוט, און אפילו אויב יא, נישט יעדער איינער די ספעציפישע זאך פון פונקט זיין א איד, אז ער זאגט א גוטע תורה. און בשיטה'ן [systematically] גוטע תורות, איך ווייס נישט, די ספעציפישע זאך פון זיין א איד, וואס באלאנגט צו די אברהם, יצחק, יעקב, די גאנצע מעשה, אויב עס האט זיך געענדיגט, דארפן מיר מאכן א נייע, דעיס איז די עדה החרדית'דיגע [Edah Hachareidit: ultra-Orthodox anti-Zionist community] זאך, איך וויל דער אלטע, אויב דער אלטע איז צוריק קומען, ווער גייט אונז ארויסנעמען פון גלות?

די אומבענטפערטע ליידן

א מענטש קען אפילו פרעגן, אקעי, אבער דער אויבערשטער דערוויל פייניגט, דערוויל פייניגט ער און ער מאכט האלאקאוסטס, ביז דערוויל גייען אונזער...

די מעשיח'דיגע האפענונג אלס דער יסוד פון אידישע אידענטיטעט

די אלטע ברית קומט צוריק

די ספעציפיק זאך פון זיין, פון זיין א איד וואס באלאנגט צו די אברהם, יצחק, יעקב, די גאנצע מעשה, אויב ס'האט זיך געענדיגט, דארף מען דאך מאכן א נייע. דאס איז די עדה קבליה זאך. איך זאג, איך מאך נישט קיין נייע, איך וויל דער אלטע. דער אלטע איז צוריק קומען! ער גייט אונז ארויסנעמען פון גלות, און א מענטש קען אפילו פרעגן, אוקעי, אבער דער

אויבערשטער לאזט אונז פייניגן, די וועלט פייניגט אונז, מ'מאכט האלאקאסטס, ביז דערוויל גייען אונז נישט האלטן די מצוות, ס'וועט אונז צוריק קומען. איך זאג, 'אני מאמין בגאולה' [Ani ma'amin b'geulah: איך גלייב אין דער גאולה], עס גייט דאך אלעמאל...

וואס פשוט'ע אידן האבן טאקע געגלייבט

מ'זעהט דאך אז אידן... ביי זייער אסאך אידן... די היסטאריע האט געזאגט אז אונז... אזוי ווי די ישיבה לייט, אז מ'פרעגט זיי פארוואס זענען אידן, געוועגליך זאגן זיי די תורה [Torah]. אבער איך מיין אז ביי זייער אסאך פשוט'ערע אידן, איך ווייס נישט פשוט'ערע, אונזערע באבעס, רוב פון זיי וואלטן נישט געגלייבט די תורה ווייל עס שטייט אין תורה, זיי וואלטן געגלייבט די תורה ווייל דער אויבערשטער גייט ברענגען משיח [Mashiach: דער געזאלבטער, דער מעשיח].

פארוואס מען זינגט "אני מאמין בביאת המשיח" און נישט "תחיית המתים"

אזוי איז אונז געזאגט געווארן, ס'איז געווען זייער א... זעהסטו אפילו היינט, מ'זינגט 'אני מאמין בביאת המשיח' [Ani ma'amin b'viat ha-Mashiach: איך גלייב אין דעם קומען פון משיח], וואס קומט דאס אריין? 'אני מאמין בתחיית המתים' [Ani ma'amin b'techiyat ha-metim: איך גלייב אין דער אויפשטייונג פון די טויטע], קיינמאל געהערט איינער זאל זינגען. קיינמאל נישט! ס'איז דאך נישט אזא גרויסע עיקר [ikar: הויפט פרינציפ]. ס'איז געווען אפילו אין די משנה [Mishnah] שטייט 'האומר אין תחיית המתים' [ha-omer ein techiyat ha-metim: דער וואס זאגט עס איז נישטא קיין אויפשטייונג פון די טויטע], עס שטייט נישט 'האומר אין ביאת המשיח' [ha-omer ein biat ha-Mashiach: דער וואס זאגט עס איז נישטא קיין קומען פון משיח], יא? זעהט מען אז עס איז וויכטיג פאר א מענטש.

דער חתם סופר'ס נקודה: די רעלעוואנשיפ ארבעט נאר ווען עס איז גוט

פארוואס עס איז וויכטיג? איך מיין אזוי ווי דער חתם סופר [Chatam Sofer] זאגט, איך גלייב אסאך זאכן וואס שטייט אין תורה. וואס איז דעיס וויכטיג? דעיס איז וויכטיג ווייל דעיס בויעט די relationship וויבאלד עס איז יעצט גוט. ווען יעצט איז גוט, קען מען זאגן יעצט 'אשר הוציאנו ממצרים' [asher hotzi'anu mi-Mitzrayim: וואס האט אונז ארויסגעגומען פון מצרים], ס'איז יעצט גוט, 'הגאולה הלילה הזה' [ha-geulah ha-lailah ha-zeh: די גאולה דעם נאכט]. אויב עס איז נישט, דו זעהסט אפילו אין... יא?

די ברכה פון פסח: די צוקונפט פון דער גאולה

דעי טויש פון די future פון די גאולה, זעהסטו עס אפילו אין די ברכה וואס אונז זאגן פסח [Pesach] ביינאכט, יא? ס'איז א סוף פון די תנאים [Tannaim: די משנה-צייט רבנים] וואס האבן עס צוגעלייגט נאך די חורבן [churban: די צעשטערונג פון בית המקדש], מ'זאגט גייסט מאכן א ברכה 'גאל ישראל' [ga'al Yisrael: האט געגאלט ישראל]? ס'איז א שטיקל שקר. מיין איך, ס'איז אמאל געווען, דער אויבערשטער האט אונז ארויסגענומען פון מצרים, יא? 'אשר גאלנו ממצרים' [asher ga'alanu mi-Mitzrayim: וואס האט אונז געגאלט פון מצרים], שכוח, אבער איך בין דאך נישט געאנגען, מ'מאכט א fake סדר [seder: די פסח צערעמאניע].

דאך איז ניין, ער לייגט צו 'כן ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים' [ken Hashem Elokeinu v'Elokei avoteinu yagi'enu l'mo'adim ul'regalim acherim: אזוי, השם אונזער גאט און גאט פון אונזערע עלטערן, זאל אונז ברענגען צו אנדערע מועדים און רגלים], יא? ער זאגט אים ער גייט אונז ארויסנעמען, א פשט, דאס איז אויך א נייע פשט אויף יציאת מצרים [Yetziat Mitzrayim: דער ארויסגאנג פון מצרים], אדער דאס איז א נייע version פון די זעלבע יסוד. אונז מאכן פסח נישט ווייל דער אויבערשטער האט אונז ארויסגענומען פון מצרים. און ווייל ער גייט אונז ארויסנעמען פון מצרים, אזוי ווי די אידן האבן געמאכט אין מצרים, אזוי זאגן די חסידישע ספרים, יא? און אין מצרים האבן זיי געמאכט א סדר, פארוואס? השי"ת [HaKadosh Baruch Hu: דער הייליגער, געבענטשטער איז ער] עושה א סדר, מ'האט געמאכט א קרבן פסח [korban Pesach: דער פסח קרבן] וכו', אז דער אייבערשטער גייט אונז ארויסנעמען פון מצרים.

רב סעדיה גאון: יציאת מצרים ווייזט אז ער גייט אונז ארויסנעמען פון גלות

די זעלבע זאך, דער פסוק, האסטו אויך געזען, רב סעדיה גאון [Rav Saadia Gaon] למשל זאגט, ער פרעגט די שאלה פארוואס יציאת מצרים איז אזוי וויכטיג, און ער זאגט דער תירוץ [teiruts: ענטפער] איז, ווייל ביי יציאת מצרים זעט מען אז דער אייבערשטער גייט אונז ארויסנעמען פון גלות [galut: גלות], "כמו שעשה לאבותינו כן יעשה לנו" [k'mo she'asah la'avoteinu ken ya'aseh lanu: אזוי ווי ער האט געטון פאר אונזערע עלטערן, אזוי וועט ער טון פאר אונז], אזוי. דאס איז א זייער בעיסיק וועג פון טראכטן פון יציאת מצרים, ווייל דער אייבערשטער גייט אונז ארויסנעמען פון מצרים - פון אונזער מצרים.

בעיסיקלי פארוואס ער האט געזאגט אונזער מצרים, ער רעדט אפילו פון די פשוט'ע גלות.

רבי אלעזר הקליר: יעדע פיוט ענדיגט זיך מיט משיח

און מ'זעט אלע פיוטים [piyutim: ליטורגישע לידער], איך מיין, יא, ר' אלעזר הקליר [Rabbi Elazar HaKalir] האט געשריבן פיוטים אויף יעדע תפילה [tefilah: תפילה] אין די וועלט כמעט, און אלעמאל דער מפרש [mefaresh: קאמענטאטאר] ער נעמט ארויס, יא, די ערשטע פון די עלטסטע אזוי פיל דרשות [drashot: דרשות] אויף מועדים [mo'adim: יום טוב], אויף ימים טובים [yamim tovim: יום טובים], אויף שבתות [Shabbatot: שבתים], ער פרעגט אלעמאל די שאלה: וואס איז מיר נוגע? יא, וואס איז רעלעוואנט?

שבת זכור ביישפיל

א שיינע מעשה, ס'איז געווען שבת זכור [Shabbat Zachor: דער שבת פון געדענקען], יא? מ'דארף געדענקען עמלק [Amalek], אוקעי, וואס ווילסטו פון מיר? א מצוה [mitzvah]? ביי מענטשן איז נישט געווען קיין תירוץ אז ס'איז א מצוה. ער זאגט קיינמאל נישט 'מצוה', ער רעדט פון מצוה אבער נישט דאס איז דער תירוץ.

דער תירוץ איז אלעמאל משיח'ס קומען. ער באמערקט אז ס'איז נישט דא קיין איין פיוט וואס דער קאלוס [kalos: סיום] ענדיגט זיך נישט מיט משיח'ס קומען, און עס אלעמאל קאנעקט זיך זייער גוט מיט די נקודה [nekudah: פונט]. "זכור" [Zachor: געדענק] ברענגט ער א מדרש [Midrash], איך מיין ס'איז דא א מדרש מיט אלעס, דרך אגב דער מדרש איז דאס וואס האט אנגעהויבן, יא.

אז משיח גייט קומען, און ס'איז א חלק [chelek: טייל] פון די וואס מ'האט געגעבן די תורה. יא, יא, ס'איז זייער וויכטיג.

מדרש תנחומא: יעדע דרשה ענדיגט זיך מיט משיח

די מדרש, די מדרש פון, איך מיין, מדרש חכמים [Midrash Chachamim] וואס איז אונזער מדרש תנחומא [Midrash Tanchuma], וואס איז געשריבן נאך די דרשות וואס מען קען זען, מדרש רבה [Midrash Rabbah] איז שוין אנדערש אויסגעשטעלט. אבער מדרש תנחומא און אנדערע מדרשים וואס ס'איז אפגעשריבן וואס מען האט געדרשנט, די תנאים צו וועמען מ'האט געדרשנט אין שול, יעדע דרשה ענדיגט זיך אז משיח גייט קומען, און נישט סתם בולע זיין גוים.

כמו שדי פרשה [parashah: וואכנדיגע תורה אפטיילונג] שטייט, זעט מען אז משיח גייט קומען. כמעט יעדע סינגל פרשה, ס'איז נישט דא קיין איין

פרשה וואס ענדיגט זיך נישט, אויב איך געדענק, ס'איז נישט דא קיין פרשה...

די דריי-יאר קריאה צוקלוס אין ארץ ישראל

ווייל דער פראבלעם איז אז דער מדרש האט מען געדרוקט ראנג. ווייל דער מדרש, איך ווייס מדרש תנחומא, איך לערן יעדע שבת, אין מדרש תנחומא איז דאך פון ארץ ישראל [Eretz Yisrael], סא אין ארץ ישראל האט מען געליינט די תורה אין דריי יאר.

פון דעם זעט מען מדרש סאמטיימס ער דרש'נט שוין די ערשטע פסוק אין די פרשה, נאכדעם עפעס א רענדאם פסוק אינמיטן, ווייל דארט האט זיך אנגעהויבן די קריאה [kriah: ליינונג] פון אן אנדערע קריאה. און יעדע מאל ווען איין פסוק פארטיגט זיך, זעסטו עס ענדיגט זיך אלעמאל מיט משיח, אלעמאל מיט וויאזוי משיח גייט קומען.

יעדע סינגל וואך, יעדע סינגל דרשה ענדיגט זיך, און אלעמאל האבן זיי געוויזן אין מדרש אז זיי קענען בעסער מאכן דרשות ווי די היינטיגע דרשנים [darshanim: דרשן-רעדנער] וואס זאלן מבלבל [mevalvel: פארמישן] זיין די יונגער. יעדע מאל האט ער געטראפן א וועג, פון דעם לערנט מען זיך אז משיח גייט טאקע קומען. יעדע מאל, ס'איז איינער פון די מכאן שמשיח יבוא [mi-kan she-Mashiach yavo: פון דא אז משיח וועט קומען]. יעדע סינגל פרשה האט ער געהאט אזא לימיט.

די זעלבע זאך, רבי אלעזר הקליר, יעדע סינגל זאך, נישט דא קיין איין, די ערשטע ברכה [brachah: ברכה], די צווייטע, אלעמאל קומט עס אן, און די אייבערשטער זאל אונז אויסלייזן און משיח זאל קומען, און מיר וועלן הערן די מלאכים [malachim: מלאכים] זינגען קדוש קדוש קדוש [Kadosh Kadosh Kadosh: הייליג הייליג הייליג], אקעי. אבער דאס איז יעדע סינגל זאך. און איך האב געזען... יא, די זעלבע זאך די הפטורה [Haftarah], רייט? האסטו שוין געזאגט מפטיר [maftir], ווען מען דארף הפטורה.

די הפטורה: געליינט נאר צו זאגן אז משיח גייט קומען

די הפטורה ליינט מען נאר צו זאגן אז משיח גייט קומען דערוויל. יעדע הפטורה, כמעט, איך האב נישט אלע, פארדעם איז דא מחלוקת'ן [machlokot: מחלוקות] אין די נוסח [nusach: נוסח], אין וועלכע הפטורה מען זאגט, איז שווער צו זאגן, אבער אין די ברכות פון הפטורה שטייט דאס, רייט? וואס זאגט מען די ברכה? "ונאמן אתה" [v'ne'eman atah: און געטריי ביסטו] אז ער וועט אונז אויסלייזן. ס'איז גוט די "אשר בחר בנביאים טובים" [asher bachar b'nevi'im tovim: וואס האט אויסגעקליבן גוטע נביאים], וואס מיינט נביאים טובים [nevi'im tovim: גוטע נביאים]? וואס זאגן נחמות [nechamot: טרייסטונגען]? יא, גוטע נביאים, וויאזוי שלעכטע נביאים? שלעכטע נביאים זענען אזעלכע... מען זאגט די הפטורות וואס מען ליינט נישט.

"נביאים טובים" מיינט פרייליכע נביאים

אפילו דאס זענען אמת'דיג גוטע נביאים? יענער זאגט "א מזל אז דער אייבערשטער האט נישט געטראפן נביאים רשעים [nevi'im resha'im: שלעכטע נביאים]". איך מיין נביאים טובים מיינט פרייליכע גוטע נביאים, מיינט זאגן גוטע נביאות [nevuot: נבואות], און פאר דעם, אין די קריאת התורה [kriat ha-Torah: תורה ליינונג] שטייט דאך נישט דאס, אבער יעדע וואך ענדיגט מען מיט די הפטורה וואס זאגט אז משיח גייט קומען.

די קאנעקשן צווישן פרשה און הפטורה

און פאר דעם אסאך מאל מען פרעגט אפילו די קשיות [kushyot: שוועריגקייטן], עס שטימט נישט אזוי גוט די קאנעקשן פון די פרשה מיט די הפטורה, אבער די עיקר [ikar: הויפט זאך] רעדט מען וועגן משיח. עס איז נישט קיין חילוק [chiluk: אונטערשייד]... ער האט געטראפן א גימטריא [gematria: נומערישע ווערט פון אותיות], עס שטייט "נח" [Noach], די ווארט נח שטייט אין די הפטורה, ממילא ליינט מען דאס פרשת נח [Parshat Noach]. ס'איז נישט קיין מורא'דיגע קאנעקשן פון די תוכן [tochen: אינהאלט] פון די פרשה.

דער זוהר אין פרשת שמות: וואס האלט אונז אין גלות

איך האב געזען אין זוהר [Zohar] אין פרשת שמות [Parshat Shemot], ער רעדט וועגן א... עס איז אפאר פלעצער אזא שמועס אין די זוהר, עס איז אפאר פלעצער וואו די זוהר האט א שמועס. אויב ער זאל זאגן, ער מיינט נישט ר' אלעזר [Rabbi Elazar], ער זאגט ר' שמעון [Rabbi Shimon], ער זאגט אז וויאזוי מ'האלט זיך אין גלות... איין לשון איז משיח גייט נישט קומען, נאכדעם זאגט ער ר' שמעון זאגט אליין משיח גייט נישט קומען, מ'דארף ווארטן נאך א לאנגע צייט. אזוי שטייט נישט, ר' שמעון קומט א דינג, איך זאג איך זעה משיח גייט נישט קומען אזוי שנעל, נאך יעצט ווען מ'האט שוין געמיינט אז... דאס איינציגסטע וואס איך האב דאס געכאפט אז עס גייט נישט אזוי שנעל געשען ר' שמעון בר יוחאי [Rabbi Shimon bar Yochai], עס גייט נישט קומען! רוּאיג.

וואס גייט מען טון אין דער לאנגער גלות?

וואס גייט מען טון? ס'איז איינע פון די זאכן וואס ער זאגט אז מען גייט טון... און ווען ער זאגט גייט טון, מיינט ער דאך נישט די גשמיות'דיגע פראבלעמען, די אידישקייט... מ'קען דאך... אונזער רעלעיישן איז דורכאויס פון מצרים. דאס רעדט זיך אין פרשת שמות, אויך די זוהר גאנצע זוהר פרשת שמות רעדט ווען משיח גייט קומען. כמעט די גאנצע זוהר. איך רעד כמעט נישט וועגן ציסענסערייען ווען... אלעס רעדט ווען משיח גייט קומען.

און וואס גייט מען טון? ס'איז דא אזא לאנגע גלות. איז איינער דארט זאגט סימנים [simanim: סימנים] וויאזוי מ'קען דאס גיין קומען, נאכדעם שטייט אין זוהר דארט... איך מיין אז עס איז אין כי תשא [Ki Tisa], איך דענק נישט, לעצטנס האב איך אים געזעהן, אדער אין אנדערע פלעצער שטייט אין אנדערע פלעצער... עניקעיס, ער זאגט אז די אידן האלטן זיך אין גלות, אז זיי קומען אין בית המדרש [Beit Midrash: שטוב פון לערנען] יעדע וואך און זיי ליינען די אותם הישועות והנחמות [otam ha-yeshuot v'ha-nechamot: די זעלבע ישועות און נחמות] וואס דער אייבערשטער האט זיי צוגעזאגט אז עס גייט געשען, און דעם... ער טייטש דאס אן א פסוק, וואס שטייט דארט, ער טייטש דאס אן א פסוק, איך דענק נישט.

דאס איז א פאקט, דער זוהר פארשטייט נישט קיין... ער זאגט נישט קיין דרוש [drush: הומילעטישע אויסלייגונג], ער מסביר [mesbir: דערקלערט] דעם reality. אז אזוי... אקעי, דאס איז אלץ איין שיטה [shitah: שיטה], דאס איז אן אמת'יגע פשט [pshat: פשוט'ער זין] פון דעם סדר און פון פסח, אז אלעס זאגט מען אז אזוי ווי עס איז געווען אמאל יציאת מצרים, עס גייט ווייטער זיין דער אייבערשטער זאל אונז ארויסנעמען פון גלות, און דאס איז דער סארט גאט וואס אונז האבן.

פראגעס און דיסקוסיע: דער קאצקער רבי און די כוזרי

תלמיד: עס איז געווען דער יונג ווייס איך דער מאסטער פון זייערע basic master אין די סוגיא [sugya: תלמודישע טעמע] פון... און דער רבנים האט געפרעגט פאר זיין תלמיד [talmid: תלמיד], יא? וואס איז זיין התעוררות [hit'orerut: אויפוועקונג] פאר עבודת השם [avodat Hashem: דינסט פון גאט]? קאצקער רבי [Kotzker Rebbe], יא? און ער האט געזאגט אז זיין התעוררות איז 'שמעו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה' [s'u marom eineichem u'r'u mi bara eleh: הייבט אויף אייערע אויגן און זעט ווער האט דאס באשאפן], און דער רבנים האט געזאגט ער איז נישט מסכים [maskim: שטימט צו], ווייל מ'דארף א איד, דאס איז גוט פאר א גוי אויך, א איד דארף האבן התעוררות פון יציאת מצרים.

אינסטרוקטאר: וואס? אז נישט. דער... ער זאגט דאס אוועק, ער זאגט... מה שאין כן [mah she-ein ken: וואס איז נישט אזוי]... איך דענק אז דער שם משמואל [Shem MiShmuel] ברענגט דאס און ער זאגט אז עס שטייט אין כוזרי [Kuzari] מאמר א' [Ma'amar Aleph]: ערשטע

מאמר], אז א איד איז נישט פון בריות העולם [briyot ha-olam: די באשאפענע פון דער וועלט], אשר ברא אלוקים לעשות [asher bara Elokim la'asot: וואס גאט האט באשאפן צו טון], נאר אשר יצר אלוקים [asher yatzar Elokim: וואס גאט האט געפארמט].

תלמיד: אה, זייער גוט, זאל דאס זיין אונזער פראבלעם. אקעי, זייער גוט, זייער גוט, דארפן מיר זאגן פראבלעם. דער רמב"ן [Ramban] האט נישט אזוי געהאלטן, דער רמב"ן האלט איין ביסל אנדערש. יא.

אינסטרוקטאר: סאו, יא יא, רייט. עמ... דאס איז רבי אברהם אבן עזרא'ס [Rabbi Avraham Ibn Ezra] קשיא [kushya: שוועריגקייט], דער אבן עזרא ברענגט פון רבי יהודה הלוי [Rabbi Yehuda HaLevi], ער פרעגט א קשיא אויפן כוזרי. דער אבן עזרא האט אן אנדערע תירוץ, ער זאגט דעם גאנצן פוינט איז צו טרענירן דעם פאקט אז ער וויל דאס קענען זאגן.

תלמיד: אה, אקעי, פארוואס דארף ער דאס קענען זאגן?

אינסטרוקטאר: נאו, באט איך האב קיינמאל נישט פארשטאנען דעם מעשה פון די... ווייל איך פארשטיי די קאצקע רבין, איך פארשטיי נישט וואס... און אפילו מ'זעט דאס... אבער אבן עזרא האט דאך געענטפערט פאר זיין שווער... עס איז זייער שווער, וואס הייסט נעמען ארויס אלעס פארוואס השם הוציאך ממצרים [Hashem hotzi'acha mi-Mitzrayim: השם האט דיך ארויסגענומען פון מצרים]? איך ווייס נישט וואס דאס מיינט בכלל. דו זאגסט אז די גירסא [girsa: ווערסיע] איז מתן תורה [Matan Torah: געבן די תורה]?

תלמיד: ניין, מ'זאגט אזוי. מ'זאגט אז מ'דארף עס נעמען נישט פון בריות העולם, נאר פון מתן תורה.

אינסטרוקטאר: איך געדענק אז עס שטייט יציאת מצרים.

תלמיד: מתן תורה איז בערך די זעלבע זאך.

אינסטרוקטאר: ניין, ניין, אזוי ווי דו האסט גערעדט פריער אז מ'דארף טרענירן די זאכן.

תלמיד: סאו, איך ווייס נישט. עניוועי, עס רעדט זיך פון די סוגיא. יענע וואסער רעדט זיך קלאר פון די סוגיא.

די פראבלעם מיט "אשר הוציאך ממצרים"

אינסטרוקטאר: און... וואס מיינט עס? איך זאג, איך קען נישט קיינעם וואס... אז דו ביסט ארויסגעקומען פון מצרים, וואס ווילסטו טון וועגן דעם? איך הער, דאס איז א חילוק אויף די מעשה, דאס רעדט נישט צו מיר, איך ווייס נישט. איך קען נישט קיינעם וואס עס רעדט צו אים. אשר ברא אלוקים לעשות, איך זאג דיר, איך ווייס נישט. חוץ פון אים, איך ווייס נישט צי עס איז דא איינער וואס... דאס איז מער קיין ריעל, איך מיין, איך פארשטיי בריות העולם פארשטיי איך, עס קען אפילו זיין טוב וחסד [tuv va-chesed: גוטס און חסד] פאר דיך היינט, דאס פארשטיי איך.

תלמיד: דאס איז אונזער פראבלעם, דו דארפסט עס איבערטייטשן.

אינסטרוקטאר: זייער גוט, אבער דער קאצקער רבי איז דאך געווען א גרויסער איד, יא? מ'קען דאך זאגן יש לומר לזכותו [yesh lomar l'zechuto: מען קען זאגן צו זיין זכות], יא?

תלמיד: דאס איז מיין פראבלעם, ער זאגט נישט דעם מעשה אזוי ווי דו מיינסט עס דא, ער זאגט וויאזוי נעמסטו א השראה [hashpa'ah: השפעה] פון אשר ברא אלוקים לעשות.

אינסטרוקטאר: איך ווייס נישט, מ'דארף דאך זאגן די לשון [lashon: שפראך] וואס שטייט דא.

תלמיד: א השראה, דאס איז עפעס אנדערש, דאס מיינט אן השראה וואס דו טוסט.

אינסטרוקטאר: איך זאג אז עס איז דא א דריטע וועג.

א דריטע וועג: פון מגילת אסתר

The third way is from Megillas Esther [Megillat Esther: די מגילה פון אסתר]. "Mordechai v'Yisroel v'Na'ar v'Na'ar" [מרדכי וישראל ונער ונער]. This is a...

יציאת מצרים: די טיפערע טעאלאגישע פארשטאנד

די דריטע וועג: מנגינת העתיד [Maginat Ha'atid: די מעלאדיע פון דער צוקונפט]

ס'איז אלעס גוט, אבער דער קאצקער רבי איז געווען א גרויסער איד. מ'קען יש למי לסמוך [yesh l'mi lismokh: עס איז אויף וועמען זיך צו פארלאזן], יא, דאס מיין פראבלעם. איך זאג נישט, איך זאג ווי נעמסטו השראה [hashro'ah: אינספיראַציע]? איך זאג ווי דארף זיין דער לשון [lashon: שפּראַך] וואס שטייט אין... איך זאג אז עס איז דא א דריטע וועג. די דריטע וועג איז מנגינת העתיד [maginat ha'atid: די מעלאדיע פון דער צוקונפט], מה שהיה הוא שיהיה [mah she'hayah hu she'yihyeh: וואס איז געווען איז וואס וועט זיין]. דאס איז א וועג וואס איך פארשטיי, ווייל איך האף אז עס וועט קומען פאר וועטעווער רעיזאן, ס'קען זיין א רעיזאן, עס מאכט סענס צו מיר.

וואס זעסטו א פשט אין יציאת מצרים [Yetziat Mitzrayim: די אויסגאַנג פון מצרים]? עס איז א געוויסע... איינער פון די נביאים [nevi'im: פּראָפעטן], ישעי' הנביא [Yeshayahu HaNavi: דער פּראָפעט ישעיהו]... איז איינער געזען א שיינע מאמע... עס ווייזט זיך אז ישעי' הנביא איז כסדר [k'seder: כּסדר, דורכאויס], דער גאנצער ספר [sefer: בוך] כמעט [kim'at: כּמעט], ער ברענגט אריין ניצט צו יציאת מצרים צו פראוון די גאולה העתידה [geulah ha'atidah: די צוקונפֿטיקע גאולה]. ער איז מסביר [mesbir: דערקלערט] עס גייט זיין בעסער די זעלבע, עס זאל אלע מיני לשונות [leshonot: שפּראַכן], אבער אין די זעלבע איידיע מיט א קריאת ים סוף [Kriat Yam Suf: די שפּאַלטונג פון ים סוף]... ער פרובירט זייער שטארק צו לערנען פון יציאת מצרים מיט די גאולה וואס גייט זיין וואס ער איז מנבא [menabei: פּראָפּעצייט] אויף.

משה רבינו [Moshe Rabbeinu: משה אונדזער לערער] מאכט די דרוש [drush: דרשה, לימוד] אויף תמותי [tamuti: איך וועל שטאַרבן] אין ארץ ישראל [Eretz Yisrael: דאָס לאַנד פון ישראל], יא. אבער רעדט נישט... משה רבינו... נישט אזוי... יא, ער רעדט אויך אסאך משיח'ס [Moshiach's: משיח'ס] וועג און אנדערע זאכן. עניוועיס, יא. סאו, דאס איז אלעס די אידן פון יציאת מצרים, עס איז דא אזעלכע סארט אידן, אקעי. יעצט, אונז דארפן אבער... דאס מאכט סענס לויט די אלע וועגן וואס אונז האבן געזאגט.

די פשוט'ע פארשטאנד איז נישט גענוג

למשל... יעצט, אונז דארפן זאגן אבער, עס איז זייער וויכטיג צו כאפן, אז דאס איז נישט גענוג, דאס איז נאך אלץ על פי פשט [al pi pshat: לויט דעם פשוטן פארשטאנד], עס איז אלץ על פי... איך ווייס נישט, עס רעדט זיך פון דעם עולם הזה [olam hazeh: דער דאָזיקער וועלט]. עס איז דא אסאך א גרעסערע פשט, אסאך א טיפערע נושא [noseh: טעמע]. און וואס איז דער טיפערע נושא? דער טיפערע נושא איז, אז ס'איז זייער גוט מען איז ארויס פון מצרים, און איינער האט אונז ארויסגענומען, אקעי, זייער א בעיסיק זאך, ס'איז נישט געשען פון זיך אליין, עפעס א גאט האט עס געטון? וויאזוי ווייסט ער וועלכער גאט? אה, ער איז געקומען, און מתן תורה [Matan Torah: די געבונג פון דער תורה] האט אונז געזאגט וועלכער גאט ס'איז. און ווער עס איז געווען, און אנכי [Anochi: איך בין] איך בין עס געווען. אשר הוצאתיך [asher hotzeticha: וואָס האָב דיך אַרויסגענומען], יישר כח [yasher koach: דאַנק], מען האט א דין ודברים [din u'dvarim: א געריכט און רייד], מען טוט וואס ער הייסט, און אויב נישט האט ער א ברוגז.

דאס איז א פשוט'ער מעשה [ma'aseh: געשיכטע], יעדער איינער פארשטייט אז דאס איז א משל [mashal: משל, פּאַראַבעל], יא? דער אויבערשטער איז נישט ברוגז, דער אויבערשטער עס קלערט זיך זייער מוגשם [mugshom: מוגשם, קערפּערלעך] אין א געוויסן זין די גאנצע זאך. איז חוץ פון דעם וואס עס איז מוגשם, איז עס אויך א זייער מצומצם'דיגע [metzumtzam'dige: באַגרענעצטע] וועג פון פארשטיין גאט. עס איז קלאר אזוי, איך מיין נישט עס איז קלאר, איך מיין אז אלע שיטות [shitot: מעטאָדן] וואס איך גיי יעצט זאגן זענען מסכים [maskim: שטימען איבעריין], דו האסט געפרעגט וואס איז מסכים, אלע מער מעמיקים [ma'amikim: טיפערע דענקער] זענען מסכים אז דאס איז א גאנץ א שוואכע זאך.

דאס הייסט עס איז גוט פאר קליינע קינדער, פאר א 'והגדת לבנך' [v'higadeta l'vincha: און דו זאָלסט דערציילן דיין זון], פרעגן וואס איז פשט ער מאכט מצוות [mitzvot: געבאָטן], יא דער אויבערשטער האט אונז ארויסגענומען פון מצרים, אוקעי ס'מאכט נישט הענט און פיס, מען מאכט דעם פשט וואס איך האב געזאגט, ער גייט ארויסנעמען, דאס איז אלעס זייער פשוט, זייער אויף די שפראך פון די ראשונים [Rishonim: פרי מיטלאַלטערלעכע רבנים] און מקובלים [mekubalim: קבלה-געלערנטע] וואס מען רעדט אלץ פון עולם העשיה [olam ha'asiyah: די וועלט פון טאָן].

די צוויי חסרונות פון דער פשוט'ער לייענונג

אין די אויבער וועלט איז געווען עפעס א מעשה אויך צו רעדן אויף א פאר מענטשן וואס זענען געווען אין מצרים, איין פאלק, ס'איז זייער א מצומצם'דיגע זאך, ס'איז אלץ אין א געוויסן זין ס'האט אפילו מען קען זאגן אן אנדערע שטאפל פרעגן די קשיא [kashya: שווערקייט], ס'איז אלץ נישט קיין זאך, דאס הייסט וואס וואלט געווען ווען ער וואלט ווען נישט געבויט די עדה [eidah: קהילה], איך ווייס נישט וואס, מען טייטשט שוין די גאנצע מעשה מיט יוסף [Yosef: יוסף], מען פארקויפט נישט יוסף, whatever געווען די cause מיט יציאת מצרים, וואלט נישט געווען דאס, וואלט נישט געווען דער אויבערשטער?

ס'איז זייער מצומצם, זייער א קליינע וועג פון relate צו גאט, ס'איז זייער קטנות [katnut: קליינקייט], ס'איז מוחין דקטנות [mochin d'katnut: קליינע באַוווּסטזיין] שיינע משל אבער ס'איז פשוט'ע מעשה. ס'איז גוט פאר וואס ער זאגט דא, ס'איז גוט פאר פשוט'ע מענטשן וואס האבן געהאט די קשיא, איך ברענג ארויס די קשיא וואס זיי פארענטפערן, זיי פרעגן די קשיא זייער גוט, ווען מען קען נישט זאגן דער אויבערשטער טוט מיר אליינס טובות [tovot: גוטע זאכן], ער האט מיר געגעבן פרנסה [parnasah: לעבנסאונטערהאַלט], ער האט מיר געגעבן קינדער, איך ווייס נישט וואס, און וועגן דעם, עס איז זייער גוט, אמת, אבער מען פארשטייט אז קיין religion בויט מען נישט אויף דעם.

דאס איז גוט פאר די פאר מענטשן וואס האבן געהאט די טובה [tovah: גוטע זאך], עס איז זייער שיין, אבער ס'איז נישט די גאנצע גאט, צוויי זאכן, ס'איז קודם כל [kodem kol: אין ערשטן אָרט] נישט די גאנצע גאט, לכאורה [l'kho'orah: אויף דעם ערשטן בליק] אז ס'איז דא א גאט whatever that means איז עס א סך א גרעסערע זאך, אלע בריאות העולם [briyot ha'olam: די שאַפונגען פון דער וועלט], קען זיין אז בריאות העולם איז אויך נאר איינע פון די קליינע זאכן וואס דער אויבערשטער האט געטון, זאגט וואס דער תניא [Tanya: ספר התניא] האט ליב צו זאגן. אבער at least איז, ס'איז א ליסט א גרויסע מעלה קלות חשיבות [kalut chashivut: ליכטקייט פון חשיבות] מצרים, ס'איז דאך איינע פון די זאכן וואס מ'שעמט זיך פאר דער וועלט.

רייט? און לאמיר זאגן ס'איז עפעס א גרויסע מעשה, ער איז דער טאטע וואס האט אים פארלוירן, ער איז דאס מאל געטראפן און מ'האט אים געהאלפן אין די צרה [tzarah: צרה] וואס ער האט געהאט. דאס מיינט א טאטע, דאס איז א שוואכע פשט אין די ווארט טאטע, ס'איז איין פעולה [pe'ulah: אַקציע] וואס דער טאטע האט געטון. און דאס פארשטייסטו די בעסטע, ס'איז די מיוחד [meyuchad: באַזונדער] פאר דיר, ס'רעדט צו דיר זייער שטארק, ס'איז שטארק, דו מאכסט זיך שטארק, מ'מוז רעדן מיט רגש [regesh: געפיל], ס'איז זייער emotional, ס'איז זייער גוט, אבער ס'איז א ביסל בעביש.

איך מיין די נקודה [nekudah: פונקט] איז, דאקע קען מוגשם זיין. דאס קען זיין, איין מינוט, אבער מ'האלט נאך דעם, מ'האט שוין געמאכט די action, יעצט ווילן אונז פארשטיין דעם proud.

די פּראָבלעם פון חובת הלבבות'ס שיטה

סאו, דאס מסכים זיין מיינט קשיא, איך מיין דאס איז די קשיא א behind סאך זאכן וואס מ'פרעגט דא. ווייסט וואס איך מיין? אז דו זאגסט, דער רמב"ן [Ramban: נחמניה] פרעגט א קשיא, וואס שטייט אשר הוצאתיך, ער זאגט די גאנצע תורה [Torah: די תורה]. פארוואס ער דארף זאגן דעם טעם [ta'am: סיבה], פארוואס זאגט ער נישט פשוט טייטש וואס איך האב ביז יעצט.

זיי האבן פארשטאנען אז עס איז נישט גענוג. ער איז נישט מסכים אז עס איז עפעס wrong דערמיט. ער זאגט נישט אז עס איז עפעס wrong דערמיט. דער חובת הלבבות [Chovot HaLevavot: חובות הלבבות] זאגט אין זיין שער [sha'ar: טויער, קאַפּיטל] פון הכרת הטוב [hakarat hatov: דאַנקבאַרקייט], איך געדענק, אז יא, מ'דארף דאנקען דעם אייבערשטן אויף זיינע טובות, און דער וואס דער אייבערשטער האט געטון מער טובות, דארף אים דאנקען מער. פון דעם די אידן דארפן טון א ביסל מער עבודת השם [avodat Hashem: דינסט פון גאָט], ווייל דער אייבערשטער האט געטון מער טובות.

ס'איז א שוואכע, ס'מאכט עס אזוי קליין, ס'זאל נישט זיין אז אויף דעם זאל מען זאגן אשר הוצאתיך מארץ מצרים. יא, ס'איז נישט מאקסימום דאנקען דעם אייבערשטן אויף יציאת מצרים, מ'דארף אפילו הכרת הטוב א ביסל, אבער ס'איז נישט גענוג. ס'איז נישט גענוג מצד דעם אייבערשטן, ס'איז זייער א קליינע מעשה וועגן דעם אייבערשטן, ס'גייט נישט ארויס די מהות [mahut: עסענץ] פון דעם אייבערשטן, ס'גייט שוין ארויס וואס מיינט א גאט. אמת, א ביסל גייט ארויס, איך מיין ס'איז זייער שוואך.

די פּראָבלעם פון אונדזער זייט

און צווייטנס, ס'איז נישט גענוג פאר אונז. מ'קען אפילו פרעגן, אזוי ווי די קשיא פון עקידת יצחק [Akeidat Yitzchak: עקדת יצחק] פרעגט, אוקעי, ווי לאנג, וויפיל יארן גייט מען נאך הכרת הטוב זיין פאר יציאת מצרים? טויזנט יאר? אוקעי, צוויי טויזנט, צען טויזנט יאר? אוקעי, די וועלט גייט זיך ענדיגן, און דו ביסט נאך דא. און וואס איז מיט די גרים [geirim: גרים, קאָנווערטן] וואס זענען נישט געווען ביי יציאת מצרים? איך מיין זיי זענען אויך...

אז וואס איז מיט זיי? אקעי, איז א גר [ger: קאָנווערט], ווי חמי'סט מיט אים. מען וויל דאך אז 'והפך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם השם' [v'hafach el amim safah berurah likro kulam b'shem Hashem: און איך וועל איבערקערן צו די פעלקער א קלאָרע שפּראַך צו רופן אַלע אין דעם נאָמען פון גאָט]. יא? זכריה [Zechariah: זכריה] דער נביא זאגט אז אלע גוים [goyim: נאַציעס] זאלן ווילן דינען דעם אייבערשטן. וואס שטייט אין די תפילה [tefilah: תפילה]? נישט פון תס"ח [Taf-Samech-Chet: 1948], פון תפילת שמונה עשרה [Tefilat Shemoneh Esreh: די אַכצן-ברכות תפילה]. אקעי. פון די ישנ'דיגע תפילה האלטן אז די גוים זאלן אויך דינען דעם אייבערשטן. און וואס גייען זיי דינען? וועלכער אייבערשטער? דער וואס האט אונז ארויסגענומען פון מצרים? וואס האבן זיי דערפון? עס איז אמת! עס איז א פראוו [proof: באַווייז]! דאס איז שוין א תירוץ [teiretz: ענטפער]. אבער עס מאכט נישט קיין סענס. די מעשה, פשוט'ע מעשה, מאכט נישט קיין סענס.

די טיפערע מהלכים [Mahalachim: וועגן]

פאר דעם איז דא אסאך דרעגן צו פארשטיין דאס מעשה אנדערש. צו פארשטיין טיפער, מער טעאלאגיש, מער בעיסיק, מער גערעדט פון דעם אייבערשטן ריכטיג, די מעשה. וואס זענען זיי? מען דארף רעדן וועגן צוויי אפאקערטע מהלכים. At least צוויי. עס איז דא א דריטע, וואס איז דער רמב"ם [Rambam: משה בן מימון, מיימאָנידעס], וואס איז ערגעץ אינצווישן די צוויי, אדער אפשר דער רמב"ם זאגט ביידע, איין פשט פשוט איין פשט סוד [sod: סוד, געהיימניס], איך ווייס נישט. דא צוויי אדער דריי פארקערטע מהלכים וועגן דעם. עס וועלן פירן נאך, אבער איך דארף דא זאגן דאס, איך האב געפרובירט צו געבן א סטרוקטור פשוט צו פארשטיין.

דער ערשטער מהלך: דער רמב"ם'ס שיטה

דער ערשטער מהלך איז געווען דער רמב"ם'ס מהלך. און דער רמב"ם אין א געוויסע זין איז דער העכסטער... דאס הייסט די העכסטע מיין איך צו זאגן אז דער רמב"ם איז געווען דער איד וואס האט נישט געקערט וועגן קיין שום תואר [to'ar: אַטריבוט], קיין שום... קיין שום... די זאגסט קיין שום, דער רמב"ם האט נישט געהאלטן פארן עכטן פארשטיין דעם אייבערשטן, עכטע קאנעקשן מיט דעם אייבערשטן, איז נאר צו פארשטיין דעם אייבערשטן אזוי ווי ער איז. אלעס אנדערש, נישט מאכט נישט אז דער אייבערשטער טוט פעולות [pe'ulot: אַקציעס] און ס'טוט זיך אלע זאכן, אבער עס איז אלעס גוט פאר חינוך [chinuch: דערציִונג]. דאס הייסט פאר קינדער, עס איז נישט דער אמת. דער אמת איז מען דארף וויסן דעם אייבערשטן אליין, דאס איז געווען דעם רמב"ם'ס גאנצע זאך.

עס איז א גרויסע חוצפה [chutzpah: עזות], ס'מיינט צו זאגן עס איז א גרויסע עזות, עס איז זייער שווער, און דער רמב"ם ווייסט אז עס איז זייער שווער, אפילו צו זאגן די ווארט 'אינו גוף' [eino guf: ער איז נישט קערפּערלעך], ווייל מען דארף טויזנט יאר מסביר זיין פאר מענטשן וואס ס'מיינט. ס'איז נישט קיין סימפל זאך. און נאכדעם זאגסטו אז עס איז נישט גענוג, דארף איך אויך זאגן 'אינו בעל תארים' [eino ba'al ta'arim: ער האָט נישט קיין אַטריבוטן] און 'אינו... ואינו... ואינו...', וואס מענטשן מיינען צו זאגן. אבער דאס איז דער אייבערשטער וואס דער רמב"ם קערט וועגן. אלעס אנדערש האלט ער איז אפשר אפילו עבודה זרה [avodah zarah: עבודה זרה]. אדער אמת'דיגע עבודה זרה. דאס איז געווען דער רמב"ם.

די מצוה פון ידיעת השם און דער רמב"ם'ס טעקסטואַלע באַוויז

און מען מערקט דער רמב"ם האט געמאכט דאס א מצוה [mitzvah: געבאָט] פון ידיעת השם [yedi'at Hashem: וויסן פון גאָט], יא? די ערשטע מצוה און די ערשטע פרק [perek: קאַפּיטל] אין יסודי התורה [Yesodei HaTorah: גרונטלאַגן פון דער תורה]. ער זאל עמערקן אז וועלכע פסוק [pasuk: פסוק] שטייט עס? דער פסוק... ווי איז דער פסוק וואס שטייט דעם מצוה? ער ברענגט דאך די גמרא [Gemara: תלמוד]: "אנכי ה' אלקיך" [Anochi Hashem Elokecha: איך בין גאָט דיין גאָט]! דאס איז דער מקור [makor: מקור] אז דו האסט א מצוה פון ידיעת השם.

און דער רמב"ם יעדן מאל וואס ער ברענגט דעם פסוק אין דעם קאנטעקסט פון דעם מצוה, און אפשר אפילו יעדן מאל, האקט ער אפ דעם פסוק דארט: "אנכי ה' אלקיך", סוף פסוק. דער גאנצער רעשט פונעם פסוק, דיליטעד. עס שטייט נישט קיינמאל אינעם רמב"ם.

דער רמב"ם האט געקענט דעם גאנצן פסוק, ער האט נישט פארגעסן דעם גאנצן פסוק, און ווען ס'איז נוגע [nogei'a: רעלעוואַנט] ברענגט ער גאנצע פסוקים, אפילו אמאל וואס עס פעלט נישט אויס פאר זיין ענין [inyan: ענין], סתם [stam: נאָר] א פסוק אין ענין, ככל פסוקי המקרא [k'chol pesukei hamikra: ווי אַלע פסוקים פון דער תנ"ך]. עס איז נישט אזוי סימפל אפצוצושניידן א פסוק אינמיטן ווען מ'קוואוט [quote: ציטירט] עס, און דער רמב"ם אין אנדערע פלעצער קוואוט גאנצע פסוקים אפילו ער מיינט נאר א חלק [cheilek: טייל], ווייל אזוי גייט עס דאך.

אבער יעדע מאל וואס ער ברענגט די מצוה פון "אנכי", האקט ער עס אפ פאר "אשר הוצאתיך" [asher hotzeticha: וואָס האָב דיך אַרויסגענומען]. ער רעדט קיינמאל נישט פון יציאת מצרים דארט. ער רעדט וועגן יציאת מצרים, אבער אין דעם קאנטעקסט פון וויסן ווער דער אייבערשטער איז, ווען ער האט געשריבן א גאנצע ערשטע חלק פון מורה [Moreh: מורה נבוכים, גייד פאַר די פאַרווירטע], איך מיין אין דעם צווייטן חלק, האלב פון עס אט-ליסט רעדט וועגן פארשטיין דעם אייבערשטן, קיין איינמאל וועט ער נישט דערמאנען יציאת מצרים דארט.

ער רעדט פילאסאפיע, מיט טעאלאגיע, מיט פשט פון פסוקים, טויזנטער פסוקים. ער האט פסוקים ווען ער רעדט וועגן דעם חקירה [chakirah: אונטערזוכונג] פונעם רמב"ם. דא האט דער רמב"ם חוץ פון דעם וואס ער רעדט אלס פילאסאף, סתם פארשטאנד, איז דא געוויסע פרשיות [parshiyot: פּאַרשיות] אין די תורה וואס אנטהאלט אזא רעדן וועגן וואס דער אייבערשטער איז. איך ווייס נישט וועלכע פרשה [parshah: פּאַרשה], הע?

פרשת כי תשא: די אמת'דיגע געפֿינונג פון גאָט

וועלכע פרשת כי תשא [Parshat Ki Tisa: פּאַרשת כי תשא]? דער עגל [eigel: גאָלדענער קאַלב]? נישט דער עגל, נאכן עגל. דער אייבערשטער האט געזאגט אז משה [Moshe: משה] האט געבעטן "הודיעני נא את דרכיך" [hodi'eini na et derachecha: מאַך מיר באַקאַנט דיינע וועגן], "הראני נא את כבודך" [har'eini na et kevodecha: ווייז מיר דיין כבוד]. די פסוקים, דער דיסקאשן פון משה, וואס עס זעט אויס פשוט משה וויל וויסן ווער דער אייבערשטער איז, אין אנדערע ווערטער ביז יעצט האט ער נישט געוויסט. און דער אייבערשטער ענטפערט נישט קיינמאל דארט יציאת מצרים, דארט האט ער באמערקט.

אורי אלטר [Uri Alter: אורי אַלטער] האט געשיקט זייער שיין, ער האט געשריבן די צוויי, און ווען עס האט זיך געווען צובראכן די לוחות [luchot: לוחות], האט דער אייבערשטער דארט געקומען און געמאכט נאך א ברית [brit: בונד], ער האט דארט געקראטן נאך א ברית, און געגעבן דאך א נייע ברית, און דער סדר [seder: אָרדענונג] דארף מען פארשטיין דארט. דארט איז געקומען דער אייבערשטער און געזאגט פון דאס ניי ווער ער איז, רייט? א נייע ברית, ניי איבערגעזאגט די עשרת הדברות [Aseret HaDibrot: די צען געבאָטן], אדער די חלקים פונעם פרשת משפטים [Parshat Mishpatim: פּאַרשת משפּטים] האט ער איבערגעזאגט נאכאמאל די גאנצע זאך, און דארט שטייט וואס? שטייט נישט "אנכי ה'". ער האט געזאגט אזוי, קענסט קוקן די ערשטע צוויי פסוקים פון די עשרת הדברות, שטייט כמעט אלע י"ג מדות שהרחמים [Yud-Gimel Midot HaRachamim: די דרייצן אַטריבוטן פון רחמנות]. אדער איז די ערשטע פאר, נוח השם, נקח ראשי [nekach roshi: לאָמיר נעמען די ערשטע], יצחק, יצחק, יצחק, ה' ארך אפיים [Hashem erech apayim: גאָט איז לאַנג-געדולדיק], פוקד עוון אבות על בנים [pokeid avon avot al banim: באַזוכט די זינד פון עלטערן אויף קינדער], עס גייט אז דאך ביז די ענד פון אידל אין אידל שוין רחמים [rachamim: רחמנות], נאר דערמיטן שטייט ערפעס אנדערש, ווען מען האט עס געטוישט, שטייט נישט יציאת מצרים, עס שטייט ווער איז דער רב, שטייט ה', ה' ארך אפיים, וחנון [v'chanun: און גנעדיק] וכו' [v'chu: און אַזוי ווייטער], עס איז די זעלבע פלאץ ווי עס פירט זיך אויס די צווייטע דיבה [dibah: דיבור, געבאָט], פוקד עוון אבות על בנים,

די י"ג מדות שהרחמים און די רמב"ם'ס פארשטאנד פון יציאת מצרים

די י"ג מדות אלס א פאראלעל צו די עשרת הדיברות

שטייט די שלוש עשרה מדות, ער האט געזאגט אזוי, קענסט קוקן די ערשטע צוויי פסוקים פון די עשרת הדיברות, שטייט כמעט אלע י"ג מדות שהרחמים, אדער איז די ערשטע פאר, אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך, ה' אל

קנא, פוקד עון אבות על בנים, ס'גייט אזוי דורך ביז די ענד פון י"ג מדות שהרחמים.

נאר אינדערמיט שטייט עפעס אנדערש, ווען מ'האט געטוישט, שטייט נישט יציאת מצרים, ס'שטייט ווער איז דער רבוש"ע, דארט שטייט ה', ה', אל רחום וחנון, וכו' ווען ס'פירט זיך אויס, די זעלבע פלאץ ווי ס'פירט זיך אויס, דער צווייטער דיבור, פוקד עון אבות על בנים, לא ינקה, יא, לא ינקה שטייט בכי תשא, לא ינקה ה', ונקה לא ינקה, ס'איז ממש די זעלבע מעשה, באט אן יציאת מצרים, א נייע פשט, דער י"ג מדות.

דער רמב"ם'ס צענטראלע טעזע: די י"ג מדות אלס דער הויפט מקור פאר פארשטיין דעם אייבערשטן

דער רמב"ם האט געהאלטן י"ג מדות דער פרשה, דאס איז דער מקור, דער עיקר מקור אין די תורה פאר זיין הבנה פון וואס דער אייבערשטער איז, ער איז זייער שטארק גערעדט, וועגן ניקאמאכוס'ס עטיק, און זייער אסאך כמעט מפרש געווען יעדע ווארט אין דער פרשה, נישט אלעס כסדר, אבער איינער האט זיך צוזאמגענומען אויף יעדע ווארט פון די צוויי פרקים דארט, דער רמב"ם פשט דערויף, דעריבער איז געווען זיין צענטראל מורה נבוכים חלק א' איז מער וויינעגער א פירוש אויף יענער פרשה.

משה'ס שאלה און גאט'ס ענטפער — אן יציאת מצרים

אמת, אין זיינע תפילות, אין זיינע תפילות, אבער נישט בתורת תפילה. ווען משה רבינו אליינס האט געפרעגט די שאלה, ווער איז גאט? יא? ווען מלאכים פרעגן די שאלה, זאגט מען זיי לעסט סייד פנים ואינני, משה רבינו האט מען געזאגט, אויכעט, יא, אפשר, יא? לא יראני אדם וחי, און אויכעט האט מען אים עפעס יא געזאגט, יא? זייער געוועט, ער האט אים עפעס יא געזאגט.

וואס האט ער אים געזאגט? אט די י"ג מדות. יא, וואס מ'רופט י"ג מדות, ה' ה' אל רחום וחנון, ער האט אים נישט געזאגט גארנישט פון יציאת מצרים. ער האט אים געקענט זאגן... שטייט נישט, איך פארשטיי נישט ווער...

לאמיר טראכטן, לויט די וואס זאגן אז יציאת מצרים דאס איז דער דבר מרכזי, דער עיקר זאך. עס איז זייער פאני. לעצטע וואך, מיינעס, עס איז נישט געווען אז ער איז געווען צוריק יציאת מצרים, און דער אייבערשטער האט געזאגט, ווען ער האט זיך געקומען צו גיין דער אייבערשטער האט געזאגט, ווער בין איך? דער וואס האט אייך ארויסגענומען פון מצרים? זאגט דער אייבערשטער זאגט נישט אשר הוצאתיך, ער זאגט נישט אשר הוצאתיך, ער זאגט נישט אשר הוצאתיך, נשמת כל חי, ער זאגט נישט גארנישט, און משה רבינו זאגט, קום אהער, איך וויל דיך פארשטיין בעסער דער אייבערשטער, כדי צו פירן די אידן, דער רמב"ם איז מסביר, "הודעני נא את דרכיך", "וראה כי עמך הגוי הזה", כדי צו פירן די אידן דארף מען וויסן דעם אייבערשטער.

פארוואס די נייע גילוי איז געווען נויטיג ספעציפיש נאך דעם עגל

אבער ווי קומט דאס אריין אין א באדערפעניש? דאס איז א גוטע שאלה, פונקט נאך דעם עגל האט מען דאס געדארפט וויסן. ווייל אפשר ווייל דאס מיינט צו זאגן, איך וועל דאס זאגן פארוואס.

לאמיר דאס הערן לויט א חסידישע פשט, ווייל דער אייגעל האט געוויזן אז יציאת מצרים האט א פראבלעם, עס האט זיך אויך געזאגט 'אלה אלקיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים'. דער אייגעל איז געווען דאס זעלבע וואס האט געטשיפט דאס זעלבע, עפעס א טעות וואס מען קען דא האבן, באמת, אייגעל קען אויך זיין יציאת מצרים. עס איז דא גארנישט אין יציאת מצרים וואס זאל סותר זיין צו מאכן אן אייגעל, עס איז דא, אבער עס זאלן נישט פארשטאנען, מסתם איז דא.

א געוויסע מיינדסעט פארקערט, יא, אז מיט דעם בויעט מען דער 'אשר העלוך'. אבער זעהסטו כאילו אז אויף ביידע שטייט 'אשר העלוך'. און ווען דער אייבערשטער זאגט פאר משה ווער ער איז, ער זאגט אים ווי פארסייז, זאג זיי צוריק! דער אייבערשטער וואס האט ארויסגעפירט פון מצרים, דו האסט נאך געמאכט צען מכות מיט קריעת ים סוף. די גאנצע מעשה גייט

אוועק, עס קומט א נייע פשט, א גאנצע נייע גילוי, א גאנצע נייע סארט השגה.

וואס פעלט אין דער נייער גילוי

ווייל דאס איז א השגה וואס שטייט נישט 'בריאת שמים וארץ' אויך נישט דארט. דארף מען פארשטיין, בריאת שמים וארץ שטייט כמעט קיינמאל נישט, נאר אין ספר בראשית, חוץ פון דעם, די תורה רעדט כמעט נישט פון בריאת העולם. אבער על כל פנים, דאס איז א נייע וועג. דער רמב"ם איז זיכער געגאנגען, דער רמב"ם איז נישט געגאנגען מיט בריאת העולם כמעט אויך נישט, ווייל ער האלט אז אפילו בריאת העולם איז זייער קליין.

דער רמב"ם'ס באוואוסטע אפשניידונג פון דעם פסוק

אבער ער גייט אלעמאל ווען ער זאגט דעם פסוק 'מארץ מצרים', זאגט ער, דעם פסוק 'אנכי', האקט ער עס אפ פאר 'אשר הוצאתיך', עס זעהט אים נישט פארט. מען קען זען קלאר, מענטשן האבן צוגעשטעלט דעם סמ"ג, יא ער גייט אלץ פון דעם רמב"ם אין ספר המצוות, און מען איז מדייק אז ווען ער ברענגט די מצוה, ער גייט ווייטער, און ער איז מסביר, ער ברענגט דעם רמב"ן, ער איז מסביר אז די ערשטע מצוה מיינט מער פון אז עס איז דא א גאט, עס מיינט אז ער איז משגיח, און ער האט וכו' די גאנצע ערשטע ברכה ביז 'ימי עולם' פון די אייבערשטע...

סאטמאר רב האט געזאגט אמאל א דרשה דא, און געזאגט אז ער האט געמאכט ביי זיין אסיפה איין טאג קעגן די ציונים, האט ער געזאגט אז פון דעם סמ"ג זעט מען... סמ"ג אדער סמ"ק, איך געדענק נישט... פון דעם זעט מען אז נישט גלייבן אין ציונות איז דער ערשטער עיקר, ווייל ער פירט אויס ביז די 'יגלינו' דער ראשון. ווייל דאס איז זייער גוט לויט די שיטה וואס זאגט... איך מיין עס איז לאפוקי ציונות און אן אנדערע חקירה, אבער ער איז גערעכט לויט יענע שיטה, אבער דער רמב"ם האט דעם פירוש נישט אזוי געשריבן. דער רמב"ם האט נישט געשריבן 'אשר הוצאתיך', ער האט געשריבן נאר 'אנכי ה' אלקיך'.

וואס אבער דער רמב"ם האט... אה יעצט, איך האב ענליך מיינען שם תאמר אז דער רמב"ם האט נישט געהאלטן פון יציאת מצרים. דער רמב"ם האט נישט גע��וארן, טיין שטו דעם פראביקן געזאגט נישט אויפהערן... אלע, עס האט גענומען א סדר... אבער עסטו מיינען אז דער רמב"ם האט נישט געהאלטן אז יציאת מצרים איז א בעיסיק זאך אין אידישקייט אפילו דעם? עסטו מיינען, קאמא שמא לן נישט? וויאזוי ווייסט איך אז נישט? ווי שטייט דער רמב"ם'ס פשט פון יציאת מצרים? נישט די פשט אז מען דארף דינען דעם אייבערשטן, ווייל מען האט אונז קענען א טובת ארויסגענומען פון מצרים און געהארגעט זייערע בכורים, און געראטעוועט אונזערע בכורים, נאר די פשט אז יציאת מצרים אין א געוויסע וועג האט מען אויסגעפונען בעסער ווער דער אייבערשטער איז פריער. ווי שטייט דער פשט?

דער רמב"ם'ס פאזיטיווע פארשטאנד פון יציאת מצרים — הלכות עבודה זרה פרק א'

אין דער רמב"ם, אין זיין משנה תורה שטייט עס אין הלכות עבודה זרה פרק א'. הלכות עבודה זרה פרק א' איז דער רמב"ם'ס קיום פון מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו, אין פרק א' ווען ער ברענגט א הגדה ווען ער זאגט דאס, ער רעפערענצט דאס זעלבע דעם לשון, נישט אין די נוסח הגדה אין דעם פרק ווי ער איז מסביר. און דארט איז דער רמב"ם מסביר זיין מהלך פאר וואס מען האט געדארפט יציאת מצרים, לדעת כי אני ה' אלקיכם.

יא, געדענקט? געווען א שיעור וועגן דעם לעצטע וואך... לעצטע יאר... אבער לעצטע וואך איז געווען א שיעור אין די רמב"ם... און וואס זאגט דער רמב"ם דארט... דאך א רמב"ם יומי שיעור... און וואס איז געשטאנען דארט... וואס זאגט דער רמב"ם דארט, מ'דארף דייקן און מדייק זיין די גאנצע פרק. די דרוק מאכט עס אזוי שווער ווייל ער לייגט אראפ דעם גאנצען פרק אין דריי סעיפים, אמת'דיג איז עס אזא 15 סעיפים, אבער דער

דרוק איז, ווען ס'איז געווען א הגדה האבן זיי געמיינט אז עס קען עס צו זיין א בישאפ.

דער הויפט פראבלעם: דער רמב"ם'ס באשרייבונג פון עבודה זרה

אבער, וואס עס שטייט אין דער רמב"ם איז אזא חידוש. חידוש נפלא מאוד. דער רמב"ם זאגט, ווען מען דארף נאכמאכן נאך איינער דאמער פון דער פרשה פון אהיה אשר אהיה, עס איז נאך א פרשה וואס ווייזט אז יציאת מצרים האט עפעס מיט שם ה', ווען מען האט אנגעקומען. אבער קודם לאמיר זאגן וואס שטייט אין הלכות עבודה זרה.

אין הלכות עבודה זרה שטייט אזוי: ס'איז דא א פראבלעם וואס הייסט עבודה זרה. בעצם יעדער איינער ווייסט פון דעם אייבערשטן, אדער עס האט זיך אנגעהויבן אזוי, ס'איז א נארמאלע זאך צו פארשטייען, אדם הראשון אליסט האט געוויסט. אקעי, אזוי שטייט אין די אנהייב הלכות עבודה זרה.

אבער, עס איז דא א בעיה. וואס איז די בעיה? איך גיי עס זאגן שארפער ווי דער רמב"ם לייגט עס אראפ דארט, ווייל איך מיין אז דער רמב"ם היט זיך נישט צו מכשול זיין אידן חס ושלום אין עבודה זרה, ער מאכט עס קלאר, דאס איז נישט קיין מוזיקער פראבלעם. אבער דער פראבלעם איז גרעסער ווי דער רמב"ם לייגט עס אראפ, און אנדערע ספרים האבן עס מסביר קלארער.

אז ס'איז דא א גרויסע פראבלעם, ס'איז דא א גאט וואס ער האט אנגעהויבן אלעס, דער איינס פאר אלעס, פון אים הייבט זיך אלעס אן, און אזוי ווייטער. אבער די וועלט פירט נישט דער אייבערשטער דירעקט. נישטא קיין איינע זאך אין דער וועלט וואס מען קען זען אויף דעם, אפשר א נס, מען דארף אפילו אויף א נס מדייק זיין. אבער נישטא קיין שום זאך וואס דער אייבערשטער, וועסטו זאגן וויאזוי איז עס געקומען? פארוואס איז געווארן דער... פארוואס האט אנגעהויבן צו רעגענען? ווייל דער אייבערשטער האט געוואלט ס'זאל רעגענען. אונז זאגן אזוי, ס'איז אמת.

אבער ס'איז אויך אמת אז ס'רעגנט ווייל ס'איז דא וואלקענעס. פארוואס איז דא וואלקענעס? ווייל אין ווינטער איז דא וואלקענעס. פארוואס איז דא וואלקענעס אין ווינטער? ווייל די שטערנס זענען עפעס אנדערש, די זון איז ווייטער פון אונז אין ווינטער. מילא, פארוואס איז די זון ווייטער? ווייל עפעס א גאנצע סדר, ווי דער רמב"ם האט געזאגט, ס'איז דא גלגלים וואס פירן די זון, די העכערע גלגלים וכולי וכולי. פארוואס פירן די גלגלים? וואס דא מלאכים וואס פירן זיי, און אזוי ווייטער. דאס זענען אלץ אמת. ס'איז אויך אמת צו זאגן אז דער אייבערשטער האט אלץ געמאכט, אבער דאס איז אן טיפערע וועג.

אבער די וועלט אין reality ארבעט דורך די אלע כוחות. דער רמב"ם זאגט אז דער אייבערשטער הייסט אלהי האלהים. וואס איז דער טייטש אלהים? אפגעטער? וואס איז דער חילוק? דער טייטש איז דער גאט פון אפגעטער? אלהים מיינט מלאכים. מלאכים און די וואס פירן די זון יעדן טאג. ס'איז א גרויסער חידוש צו זיין דער גאט פון די מלאכים.

ווייל ס'איז א גאר א גוטע סברה. די סברה פון נמרוד, אדער אפילו פון דור אנוש, איז געווען אז מען דארף דינען. וואס מיינט דינען? דינען מיינט געבן כבוד, געבן respect פאר די אלע כוחות וואס פירן אונז. דאווענען, ס'איז די גאנצע נושא. דאווענען, ס'איז דאך חובת דאווענען, מאכן קרבנות. קיצור, מען קען מדייק זיין אויף וואס, אבער א קרבנות איז אמת אז דא די אלע כוחות און די וועלט ווערט געפירט דורך זיי. ווער פירט די וועלט? דער תירוץ איז די שטערנס, דאס איז דער תירוץ.

דאס האט דער רמב"ם אמת'דיג אזוי געהאלטן. astrology איז נישט אמת ווייל ס'איז די wrong וועג פון פארשטיין די שטערנס. מענטשן מיינען, ווייסן אז דער רמב"ם האט אמת'דיג געהאלטן אז די שטערנס פירן די וועלט. פארוואס אין זומער איז ווארעם און אין ווינטער איז קאלט, און פארוואס נאך אלע שינויים וואס איז דא? ווייל די שטערנס זענען אנדערש, צוויי פירן עס, און פארוואס די שטערנס לינקס דא, די שטערן האט א מן השמים, א מלאך וואס פירט עס וכו' וכו' וכו'.

די לאגיק פון עבודה זרה לויט'ן רמב"ם

די טרוט איז אז עס איז דא א סאך פון, קענסט עס רופן כוחות, גאט, די ווארט אלקים אין די תורה וואס איז טייטש גאט, מיינט דאך נאר א כוח, א פירער, א געוועלטיגער בעל כוח, וואס איז דא אן אומצאל כוחות און זיי זענען מסודר אין א געוויסע סדר, און די וועלט ווערט געפירט דורך עולמות של מעלה ממנו, נאכדעם איז נאך העכער, עס זענען דא אמווייניגסטנס דריי עולמות אין רמב"ם, און אזוי פירט זיך די וועלט.

אונז געפינען זיך אין די נידריגסטע עולם, און אונז זענען נישט בעל הבית אויף גארנישט, איך מיין אביסל ווער עס איז א מלך אדער א טאטע וכדומה, אבער איבער אים איז דא כוחות עליונים מעליו, וואס זיי זענען בעל הבית אויף אים, זיי פירן אים, און אויב מען וויל אז עס זאל גיין עפעס גוט דארף מען זיי פרעגן, ווייל זיי זענען דעם אויבערשטנס שלוחים קענסטו זאגן, אבער דאס איז דער פאקט.

דער רמב"ן איז מסביר די גאנצע זאך פון עבודה זרה. יא, אז מען נעמט טאקע כוח פון זיי. ניין, ער זאגט אז זיי זענען... זיי זענען... דו קענסט נישט דאווענען צו קיין ווירוס, יא? נו, ס'איז דאך פשוט, דער ווירוס איז דער כוח וואס מאכט אים דעם מענטש, ער קען נישט שטיין, ער קען דאווענען צו אים ביז מארגן אינדערפרי, נו, ס'איז דאך אן איינציגע מעשה, יא? ער קען דאווענען, ער קען בעטן, אבער דער כוח... דער כוח וואס מאכט אים נישט פילן גוט איז דער מלאך המות, יא? נו.

א חקירה וועגן די נאטור פון עבודה זרה'דיגע כוחות

און ער טענה'ט אז די זון, אלע מלאכים זענען... דאס איז אזוי ווי א ווירוס. אבער איך בין נישט זיכער אז עס איז ריכטיג. מיט אנדערע ווערטער... דאס איז א תורה, דאס איז שוין א חידוש. איך ווייס, איך ווייס אזוי שטייט, איך בין נישט זיכער אז עס איז ריכטיג. עס איז א חקירה, איך ווייס, עס איז א חקירה עמוקה.

עס זעט אויס צו מיר, איך מיין אז דער רמב"ם איז אביסל... עס איז דא ריזן צו טראכטן. בקיצור, עס איז צו פשוט דאס, עס זעט אויס צו מיר, ווייל מען דארף פארשטיין, עס איז נישט קיין שיבה וואס מען גייט דאך טראכטן אין גאנץ קבלה און קיין דאס אריינבויען און אזוי ווייטער. נישט אזוי סימפל, עקזעקטלי. לאמיר נישט אריינגיין דערין, איך וויל נאר זאגן, איך וויל נאר זאגן, דאס וואס דו זאגסט איז אמת, עס שטייט אין רמב"ן און אין אנדערע פלעצער. עס זעט מיר אויס עס איז נישט עקזעקטלי די זעלבע זאך, דאווענען איז א פאני ווארט. וואס איך ווייס נישט וואס ס'מיינט עגזעקטלי, איך מיין איך פארשטיי וואס דאס מיינט ווען ס'איז דאווענען. אבער מען זאגט געבן כבוד, לויט'ן רמב"ם רעדט נישט פון דאווענען אין זיך צו עבודה זרה. געבן א ספעק, מכבד זיין, מאכן כבוד דעם יום טוב, איך ווייס וואס. מאכן עפעס א סעודה לכבודו, איז די וועג וויאזוי דער רמב"ם האט פארשטאנען, אפשר אנדערע נישט, אבער די וועג וויאזוי דער רמב"ם האט פארשטאנען אין די כוכבים איז נישט די זעלבע וועג ווי אן אליל. אן אליל איז א טויטע זאך, ס'טוט נישט גארנישט. דער רמב"ם האט פארשטאנען אז זיי טוען. ער איז א פונקט.

די נאטור פון מיטלדיגע כוחות און די היסטארישע פראבלעם פון עבודה זרה

די אונטערשייד צווישן דאווענען און מכבד זיין

ס'איז נישט פונקט, ס'איז נישט עקזעקטלי די זעלבע זאך. דאווענען איז א פאני ווארט, וואס איך ווייס נישט וואס ס'מיינט עקזעקטלי, איך פארשטיי וואס מען מיינט ווען מען זאגט דאווענען. אבער מען זאגט געבן כבוד [kavod: honor, respect]. לויט'ן רמב"ם [Rambam: Maimonides] רעדט מען נישט פון דאווענען אין עבודה זרה [avodah zarah: idolatry]. געבן א רעספעקט, מכבד זיין [mekhabed zayn: to honor], מאכן כבוד פאר א יום טוב [yom tov: holiday], איך ווייס וואס. ס'מאכן עפעס א דבר לכבודו [davar likhvodo: something in his honor], איז דער וועג ווי די ראשונים

האבן [Rishonim: early medieval rabbinic authorities] פארשטאנען, אפשר דער רמב"ן [Ramban: Nachmanides] נישט, אבער דער וועג ווי דער רמב"ם האט פארשטאנען די כוחות [kochot: forces, powers], איז נישט די זעלבע וועג ווי א סלע [sela: rock, stone]. א סלע איז א טויטע זאך, ס'טוט נישט גארנישט. דער רמב"ם האט פארשטאנען אז דער שר [sar: angelic prince, minister] טוט. ער איז א פועל [po'el: agent, actor], ער טוט.

וואס? ניין, נישט חוקי הטבע [chukei hateva: laws of nature]. חוקי הטבע איז א מאדערנע ווארט, דער רמב"ם קען נישט דעם ווארט בכלל. ניין ניין, זיי זענען אמת'דיגע טעבלס [actual agents], זיי זענען מענטשן, זיי זענען כאילו [ke'ilu: as if, so to speak] מענטשן. זיי האבן בחירה [bechirah: free will, choice]. דער רמב"ם זאגט בפירוש [befeirush: explicitly] אין שמונה פרקים [Shemonah Perakim: Eight Chapters, Maimonides' introduction to Ethics of the Fathers] אז זיי האבן בחירה, יא. זיי האבן דאס אליינס. דער רמב"ם זאגט בפירוש אין מורה נבוכים [Moreh Nevuchim: Guide for the Perplexed], וואס שטערט אונז אז מלאכים [malachim: angels] האבן בחירה? די איינציגע חילוק [chiluk: difference] פון זיי און מענטשן, אז זיי קענען נישט בוחר זיין ברע [bocher zayn b'ra: choose evil]. ביי אונז זאגט מען אז א מענטש האט בחירה, מיר זאגן אז ער האט א יצר הרע [yetzer hara: evil inclination], ער קען טון שלעכטס. א מלאך [malach: angel] טוט אלעמאל די זעלבע זאך, אבער ברצונו [birtzon: by his will], ער טוט נישט אליינס. ער האט א רצון [ratzon: will]. ס'איז אן אנדערע וועג וויאזוי מיר פארשטייען רצון.

דיגרעסיע: די באדייטונג פון רצון

דאס גייט צוריק צו אונזער שיעור וואס מיר האבן גערעדט, וואס מיינט רצון? אונז מיינען אז רצון מיינט אז מען קען טון שלעכטס. דער אויבערשטער האט אויך בחירה און ער קען נישט טון שלעכטס, יא? סא, מיר האבן שוין גערעדט וועגן דעם. אבער איך קען נישט אריינגיין אין דעם.

דער משל פון דעם מלך און זיין שליח

איך וויל זאגן, ס'איז דא אן עכטע פראבלעם. ס'איז דא אן עכטע פראבלעם אז דער אויבערשטער פירט נישט די וועלט דירעקט. ער פירט דאס דורך א סך כוחות, ס'רופט זיך שליחים [shlichim: messengers, agents]. קענסט זאגן, אפילו דער רמב"ם דארף מען פונקטליך פארשטיין וואס ער מיינט. אבער זיי האבן יא אמת'דיגע געוויסע ישות [yeshut: existence, being]. ס'האט עפעס א כח. ווען איך זאג כח, מיין איך נישט א כח אזוי ווי די טיש וואס איך שטופ. איך מיין אזוי ווי איך וואס איך שטופ, און מיין טאטע גייט עס נישט שטופען. מער אזוי ווי צוויי מענטשן. א בעסערע משל [mashal: parable, analogy], ס'שטייט אין דעם, אזוי ווי ישעיה [Yeshayah: the prophet Isaiah] זאגט. אין די ראשונים שטייט דער משל. אזוי ווי דער מלך, דער רמב"ם אליין ברענגט דעם משל. אזוי ווי א מלך האט זיין שליח, דער גאווערנאר. אוודאי ער איז נישט דער בעל הבית [ba'al habayit: master, owner]. דער מלך קען אים אלעמאל אווער-רולן, ער קען אים זאגן פונקטליך וואס צו טון. אבער געווענליך נישט. דער נארמאלער סדר [seder: order, arrangement] איז, אז דער מיטל-מענטש, ער איז מחליט [machlit: decides]. אפילו ביי דער רמב"ם איז עס אביסל אנדערש, ווייל ס'איז דא מער קלארע געזעצן, אבער עט די ענד און דע דעי, ס'איז מער אזוי ווי צוויי מענטשן. און דאס זענען די מיטל'דיגע כוחות וואס זענען דא אויף די וועלט.

די ערשטע פראבלעם: צו וויסן פון דעם אייבערשטער איז אליין א גרויסע חידוש

און ס'איז טאקע דא אזוי פיל כוחות, נישט נאר דעם, איך וויל נאך אפילו טיפער גיין. דאס איז איין זאך, קודם כל ס'איז דא אלע כוחות אויף די וועלט, סא צו זאגן אז דער אויבערשטער פירט די וועלט נאר אים דארף מען... נאר אים דארף מען מכבד זיין, ס'איז נישט אזוי סימפל. צווייטנס... נאר, לאמיר זאגן בעסער, נאך איין זאך. סאו קודם כל איין זאך, די ערשטע זאך איז, וויבאלד ס'איז דא די אלע כוחות, איז קודם כל אפילו צו וויסן פון אז ס'דא אן אייבערשטער ביאנד דעם איז א גרויסע חידוש [chiddush: novel insight, innovation].

דער וועג פון אברהם אבינו: פון די שטערן ביז דעם אייבערשטער

אין אנדערע ווערטער, וויאזוי הייבט זיך אן א מענטש צו טראכטן פון א גאט? אזוי ווי אברהם אבינו [Avraham Avinu: Abraham our forefather], יא, ער זעט שטערנס דא אויף די וועלט, ער גייט ווייטער, פארוואס גייט ער ווייטער? פארוואס טראכט אברהם אבינו פון די זון? ווייל יעדער קען זען אז די זון מאכט אזוי פיל זאכן, ס'איז זיכער העכער, ס'איז זיכער שולט אויף די וועלט אין א סאך וועגן, און ער הייבט אן צו טראכטן די זון. יא, יעצט, מען קען גיין ווייטער פון די זון.

העכער די זון איז דא עפעס א מלאך, לאמיר זאגן, נאך יענעם מלאך איז דא נאך א מלאך, און ס'איז טאקע דא די אלע מלאכים. יעצט, געווענליך א מענטש וויאזוי ער פארשטייט די causes פון זאכן, וואס מאכט יעדע זאך, די נארמאלע שכל [seichel: intellect, understanding] פון רוב מענטשן, און רוב מענטשן וואס זענען נישט קיין גאר גרויסע חכמים [chachamim: wise people, sages], ווען מען זאגט אמונה [emunah: faith] זאגט מען עס שוין גלייך, אבער בדרך חכמה [bederech chochmah: through wisdom], אנדערע ווערטער וואס מענטשן כאפן אמת'דיג, איז וואלט ער אנגעקומען א חכם דארף עס פארשטיין, א פשוט'ער מענטש בלייבט אפילו אונטער די זון.

ווען אברהם אבינו האט געמיינט אז די זון האט געמאכט די וועלט, איז שוין געווען א חכם. אקעי, אנדערע מענטשן האבן אפשר געזאגט, באט ס'איז שוין געווען א חכם, ווייל א נארמאלע מענטש ער קוקט דא ער זעט אז זיין טאטע פירט די וועלט, איך ווייס נישט, א תרח [Terach: Abraham's father] פירט די וועלט. אה, די זון. ניין, דער גאנצער תרח איז, די זון איז שטערקער פון אים. אויב מען וויל אמת'דיג עפעס א טובה [tovah: favor, good] פון איינעם דארף מען בעטן די זון, נישט תרח. דאס איז שוין א חכמה [chochmah: wisdom]. דאס איז שוין א לעוול פון science, פון ידיעה [yedi'ah: knowledge], right?

יעצט, איינער איז נאך גאר א טיפערע חכם און ער קוקט, ער פארשטייט די גאנצע מערכת הכוכבים [ma'arechet hakochavim: the system of stars], די גאנצע אסטראנאמיע, מען פארשטייט, אזוי ווי אין מדרש [midrash: rabbinic homiletical literature] שטייט אין א זייער simple וועג, יא, די לבנה [levanah: moon] קומט דאך ביינאכט, קומט דאך אויס ווי די זון איז נישט דא, אבער דאס איז נישט ממש א טענה [ta'anah: claim, argument], ער האט עס נאר פארשטאנען טיפער, ס'מיינט צו זאגן א זייער simple וועג פון זאגן א טיפערע זאך, אז דער גאנצע סיסטעם כהכל בהכל מכל [the entire system as a whole] קען זיך נישט אליינס מאכן, דאס מוז זיין נאך א גרעסערע כח.

דער חידוש: יענער גרעסערער כח איז נאך נישט דער אייבערשטער

יעצט איך וויל אייך זאגן א חידוש, ענק מיינען אז יענער גרעסערער כח איז דער אייבערשטער, ס'איז נישט, ס'איז א מלאך, אזוי זאגט דער רמב"ם. מ'דארף נישט דעם אייבערשטער נאכנישט ביי דעי stage, מ'דארף נאך גאר קיין ראיה [ra'ayah: proof] פאר'ן אייבערשטער. פארוואס דער רמב"ם רופט דעם אייבערשטער. מען דארף נאכדעם פארשטיין וואס מיינט א מלאך, און ערשט אויספארשן דעם גאנצן עולם המלאכים [olam hamalachim: the world of angels] ווי דאס ארבעט. און אויך מוז מען זען אז דאס איז אלץ נישט גענוג, עס מוז זיין העכער דעם מלאך נאך עפעס א זאך. יא? און העכער דעם איז דער אייבערשטער. איז דאס וואס איז גערופן דער אייבערשטער.

די מקובלים'ס נאך העכערע לעוועלס

די מקובלים [mekubalim: Kabbalists] זאגן אז דאס איז אויך נישט ריכטיג, ווייל דאס וואס דו פארשטייסט איז נאר א ספירה [sefirah: divine emanation in Kabbalah]. ספירה איז נישט ממש דער אייבערשטער. דו דארפסט פארשטיין די גאנצע מערכת הספירות [ma'arechet hasefirot: the system of sefirot], נאר דאס צו פארשטיין וואס מיינט דער אייבערשטער. און נאך טיפער, די מקובלים זאגן אז עס איז נאך איינס אן טאפ פון יענץ. יא? דאס איז נאר א מהלך פון השגה [mahalach shel hasagah: a process of understanding]. א נארמאלע מהלך וואס א מענטש...

מענטשן האבן אנגעהויבן מיט דעם וואס זיי האבן געוואוסט פון דער אייבערשטער, אבער וויבאלד ס'איז זייער א טיפע זאך צו זאגן דעם ווארט אייבערשטער, ס'איז נישט קיין סימפל זאך.

וואס "אינו גוף" אמת'דיג מיינט

דער "אינו גוף" [eino guf: not a body], "אינו גוף" מיינט אז ער איז נישט קיין מענטש, יא? דאס ווייסט יעדער. קיינער האט קיינמאל נישט געטראכט דער אייבערשטער איז א מענטש. "אינו גוף" מיינט נישט די גאנצע וועלט. א מלאך איז אפילו אויך נישט קיין "גוף", ס'איז דא גרעסער פון "אינו גוף" אויך. אבער לאמיר שוין זאגן "אינו גוף", נישט די ערשטע גלגל [galgal: sphere, celestial sphere], נישט די גאנצע אוניווערס. נישט קיין איין כח וואס מ'דארף נעמען הונדערט יאר צו אויספיגערן אז עס איז דא א כח בכלל. די וואס זענען געווען סטאק ביי די ערשטע כחות, ביי די לבנה האלטסטו נאך. אנקומען צו די זון און צו די נעקסטע לעוול איז שוין א גרויסע זאך. דאס איז א ריזיגע שווערע זאך, ס'איז גאר א טיפע זאך. נישט נאר ס'איז א טיפע זאך, רוב מענטשן פארשטייען עס נישט, נאר מ'זאגט עס בבחינת אמונה [bivchinat emunah: in the aspect of faith] ווייל אברהם אבינו האט אונז איבערגעלערנט צו זאגן. ווייל רוב מענטשן וואלטן נישט אנגעקומען דערצו. דאס איז איין זאך, דאס איז דער ערשטער גרעסער פון דעם וואס איז דא. און פון דעם קומט אויס די צווייטע זאך אז...

די סברה פון דור אנוש איז נישט געווען אזוי שוואך

וממילא, ס'מאכט עכט actually sense לכאורה [lechorah: seemingly, apparently] צו וואס ווען איינער זאגט "דער מלך זיצט אין זיין פאלאץ, ער איז זייער גרויס, אפשר די גאר גרויסע חכמים, די מיניסטערס, די חכמים פארשטייען בכלל אז עס דארף זיין א מלך. איך פארשטיי די traffic light policeman וואס גיבט מיר א ticket. איך רעד גלייך, איך רעד נאר מיט אים". דאס איז די סברה [sevara: logical reasoning] פון דור אנוש [dor Enosh: the generation of Enosh]. ס'איז גארנישט קיין שוואכע סברה. דער רמב"ם זאגט אז ס'איז שטותים [shtuyot: foolishness]. דער רמב"ם זאגט אז ער רופט עס א שטות, אבער ער איז נישט מסביר [mesbir: explaining] פארוואס איז עס א שטות? די רמב"ן זאגט פון דעראון א הסבר [hesber: explanation] פארוואס איז עס א שטות, דער רמב"ם זאגט נישט קיין הסבר. דער רמב"ם מאכט עס sound א בעסערע כח, ער איז מסביר מתחילה [mehatechilah: from the beginning] וואס די טעות [ta'ut: error] איז געווען, קיינער זאל נישט דינען א חוץ אים דעם אייבערשטן. אבער ער איז נישט מסביר פארוואס איז עס א שטות? איז דא דא א גרויסע problem. יעצט, לאמיר געדענקען, דאס איז איין זאך.

די גרויסע צדיקים און חכמים וואס האבן פארשטאנען

עס איז געווען אלעמאל גרויסע צדיקים [tzaddikim: righteous people], גרויסע חכמים וואס זיי האבן פארשטאנען די גאנצע מעשה [ma'aseh: story, matter], אזוי ווי חנוך [Chanoch: Enoch], מתושלח [Metushelach: Methuselah], תנחומא [Tanchuma], נח [Noach: Noah], איך ווייס ווער. און ביי די גויים איז אויך דא, איך ווייס מען קען רעדן פונעם פסיד [possibly referring to a sage], איך ווייס שלמה המלך [Shlomo HaMelech: King Solomon] האט אראפגעברעכט אריסטו [Aristotle] האט פארשטאנען אפשר צו אזוי ווייטער. זיי האבן פארשטאנען די גאנצע מעשה.

און זיי ממילא זיי האבן פארשטאנען אז דאס איז אמת, אפשר עס איז דא די אלע כוחות, אבער דער אמת'דיגער כח, דער אמת'דיגער מקור [makor: source] פון אלעס איז דער אייבערשטער. און ממילא די אלע חכמים וואס האבן געטון למעשה [lema'aseh: in practice] ווייס איך נישט, מען דארף מדייק זיין [medayek zayn: to be precise], אבער זיי זענען זיכער... זיי האבן פארשטאנען דער אייבערשטער.

די עיקר עבודה: צו וויסן אז ער איז דא

און וואס דינט מען דער עיקר [ikar: essence, main thing] דער עבודת השם [avodat Hashem: service of God] זיך צו וויסן דער אייבערשטער? דאס איינציגע זאך וואס מען קען אמת'דיג חכמים עפעס א קנאק שאף אפילו יענץ איז א ספק [safek: doubt], אבער דאס איינציגע זאך איז די דאזיגע אמונה אדער די דאזיגע ידיעה אז עס איז דא שיש שם [she'yesh shem: that there is (a God)], דאס איז דער ערשטער מצוה [mitzvah: commandment] שיש שם, וואס וויסן מיר פון קיין האבן גארנישט? דאך וויסן, רייט? דאס איז די גאנצע זאך. דאס איז די איינציגע זאך וואס מען קען אמת'דיג טון פאר אים.

יעצט וואס האבן זיי געטון די אלע חכמים לגבי [legabei: regarding] עבודה זרה, לגבי די אנדערע זאכן? איך ווייס, עס האט פארשטאנען אז עס איז אלץ subservience, אלץ עבדים [avadim: servants], אלץ דער אייבערשטער איז the high of the high, דער אייבערשטער איז תכלית [tachlit: purpose, ultimate end] פון אלע זאכן. דאס איז אלעמאל געווען חכמים.

די גרויסע פראבלעם: דער גלגל החוזר פון פארלוירענע ידיעה

Now the big problem which is, אז אפילו מען פארשטייט דאס אלעס, דער טאטע האלט פארשטייט דאס, דער גרויסער חכם פארשטייט דאס, אבער זיינע קינדער פארשטייען דאס נישט. קען גאר זיין עס איז זייער שווער צו מסביר זיין, עס איז איין פראבלעם. אוקעי, לאמיר זאגן מען קען עס זאגן, עס איז דא א גרעסערע פראבלעם.

די צווייטע לעוועלס פון מענטשן

ווייל למעשה פארשטייט די אלע חכמים, פארשטייט ער דאך אז מען דארף דינען למעשה, דארף מען דינען די אלע כוחות ממוצעים [kochot memutzaim: intermediate forces], די אלע מלאכים, די אלע כוכבים [kochavim: stars]. אפילו דאס פארשטייט שוין אז מען דינט אמת'דיג א כח וואס איז א גרויסע מדריגה [madreigah: level, spiritual level], ווייל די רוב מענטשן מיינען אז מען דינט די געטשקע, די פסל [pesel: idol, statue], די סטאטוע, און די חכמים זאגן ווייסטו עס מיינט נישט די סטאטוע, עס מיינט די מלאכים. דאס איז בערך וואו רוב מענטשן קומען אן ווען מען מאכט דעם פאקט.

איז... יא יא, איך גלייב דאס איז טאקע, קודש הקדשים [kodesh hakodashim: holy of holies]. וואס דאס איז נאך א סטעפ אין די מעשה, נאך א סטעפ אין די היסטאריע. אבער עס איז דא... אוקעי, אמת, עס איז נאך זאכן וואס מאכן ערגער דעם מצב, אבער עס איז גענוג, עס איז גענוג שלעכטע אזוי. סאו יעצט איז דא א ריזיגע פראבלעם. דער פראבלעם איז אז אפילו דער חכם...

דער גלגל החוזר: יעדער חכם מוז אויספיגערן פון נייעם

יעדער מאל וואס עס קומט א נייע חכם, אזוי ווי חנוך, אזוי ווי דארף ער נאכאמאל ארבעטן פאר 500 יאר אויסצוגפינען אז עס איז דא א גאט. ווייל ער, פאר א פאר דורות האט מען שוין געלערנט פון די כוחות וואס מען דינט. נאר דער חכם ווייסט וואס? אפילו דער חכם, יא לאמיר פארשטיין.

ס'דא צווייטע לעוועלס מענטשן אלעמאל. ס'דא דער המון עם [hamon am: the masses] וואס זיי מיינען נעבעך אז דער אייבערשטער איז דער דלי

[dli: bucket]. וויאזוי מיינען זיי? זיי מיינען ממש אזוי? בערך! ער פארשטייט דאך נישט בעסער, ער פארשטייט וואס ער זעהט.

נאכדעם איז דא א אינגל ווערט א ביסל קליגער, פרעגט ער זיין טאטע גלייך: העלא? מען דינט א דלי? וואס גייט דא פאר? זאגט אים זיין טאטע: ניין, ס'דא א חכמה וואס דו פארשטייסט נישט. ער גייט אין קאלעדזש, ער איז א מסביר. די דלי איז א רמז [remez: hint, allusion] אויף די שטערן. אקעי, ער איז העפי. רוב מענטשן זענען העפי נאך דעם הסבר. עס איז אפילו אמת דער הסבר. דער הסבר איז נישט שקר [sheker: falsehood].

צור עולמים: קיינער קען אים נישט

און ביז ווי דער רמב"ם זאגט: צור עולמים לא היה מכירו אדם בעולם [Tzur Olamim lo hayah makiro adam ba'olam: the Rock of the universe, no person in the world recognized Him]. דער צור [tzur: rock, foundation] איז די source. צור טייטש איז דא source. יא, דער מקור פון אלעס. קיינער ווייסט נישט דעם.

דאס איז די רעאליטי וואס עס איז א גלגל החוזר [galgal hachozer: revolving cycle]. עס מאכט זיך א פיינע חכם און דארפסט האבן א מסביר. פאר וואס איז אברהם אבינו? דער רמב"ם זאגט אז אברהם אבינו האט געלערנט פון חנוך אדער פון מתושלח. אקעי, עס איז שוין נישט געווען ביי אים, פון שם ועבר [Shem v'Ever: Shem and Ever, Noah's son and great-grandson].

עס איז דא אנדערע מדרשים וואס זאגן אברהם אבינו האט געלערנט ביי שם ועבר. דער רמב"ם זאגט אברהם אבינו האט עס געדארפט אליינס אויספיגערן. פארוואס? ער האט אנגעהויבן טראכטן ווער עס האט דאס באשאפן?

אברהם אבינו'ס אייגענע אויספארשונג

ניין, דא זאג איך, די מעשה איז נישט אזוי סימפל, ס'איז עכט א סאך טיפער. ווייל דער תירוץ [teiretz: answer] פאר ווער עס האט דאס באשאפן איז א מלאך. רוב די וועלט וואלט געווען העפי מיט דעם תירוץ. ווער האט באשאפן דעם מלאך?

נאר, איי מין, איך קען נישט יעצט מסביר זיין, ס'איז א סאך מער קאמפליקעיטעד ווי די מעשה. סאו גלייב מיר. וואס? זייער גוט. אמת. נאר דאס דארף א שיעור. א דיפערענט שיעור. הערטס דער שיעור אויף יציאת מצרים [Yetziat Mitzrayim: the Exodus from Egypt], ס'איז א זמן אז מען זאל פארשטיין די אלע זאכן. ווער עס פארשטייט נישט דארף מען זיך מער מתעמק זיין [mit'amek zayn: to delve deeper].

פארוואס אברהם האט נישט געלערנט ביי שם ועבר

אבער די פוינט דא איז, אז אברהם אבינו... איך האלט אינמיטן זאגן. אברהם אבינו האט נישט געלערנט ביי שם ועבר. פארוואס נישט? איך ווייס נישט, ס'קען זיין ווייל מען דארף עס אליינס פארשטיין, ס'קען אויך זיין ווייל ס'איז אים נישט געלונגען. איי מין, ס'דא א מדרש וואס זאגט ער האט געלערנט ביי שם ועבר, אפשר איז ער געגאנגען נאכדעם.

איך ווייס נישט פארוואס דער רמב"ם ציטירט נישט יענעם מדרש, ער גייט מיט אנדערע מדרשים, אפשר איז עס א סתירה [stirah: contradiction]. איך מיין אז דער ראב"ד [Ra'avad: Rabbi Abraham ben David, 12th century critic of Maimonides] ברענגט שוין אנדערע מדרשים וואס זאלן שטימען נישט מיט די רמב"ם'ס מעשה.

אבער עס קען זיין פשוט פארוואס, ס'איז דאך שווער, וויאזוי, עס איז דאך דא, אויב רוב וועלט זענען פארנארט, אפילו די חכמים זענען פארנארט, וויאזוי מיסינג די בעיסיק זאך? ער דארף דאך האבן א ריזיגע מעלה [ma'alah: virtue, merit]. וואס פונקט ער, איינער וואס וועט מוכן זיין צו הערן זאל טרעפן דעם חכם. ער איז נישט געטראפן, ער דארף עס אליין אויספיגערן.

סיכום: די דראמא פון די וועלט ביז אברהם אבינו

דאס איז די ריאליטי, א חוץ פון דעם, דאס איז די ריאליטי. עס איז זייער שווער. איז דאס איז געווען די דראמא פארציילט, דאס איז געווען די סיטואציע פון די וועלט ביז אברהם אבינו, דאס איז אויך די סיטואציע פון די וועלט.

אברהם אבינו'ס רעוואלוציע: די פארבאט פון עבודה זרה און די אינסטיטוציע פון דירעקטע עבודת השם

די פראבלעם פון די פאר-אברהמישע וועלט: א צוזאמענפאסונג

וויאזוי... עס איז דאך א דראווא וועלט אינאיינעם, אפילו די חכמים [chachomim: wise people] זענען אינאיינעם, די missing are the basic זאך, ער דארף זיך האבן א ריזיגע מזל [mazal: luck] אז פונקט דער איינער וואס וועט אים הערן זאל טרעפן דעם חכם. ער איז נישט געטראפן, ער דארף אליינס אויספיגערן.

This is the reality. חוץ פון דעם, this is the reality. ס'איז זייער שווער. איז דאס איז געווען די... דאס איז געווען די situation פון די וועלט ביז אברהם אבינו [Avraham Avinu: Abraham our forefather]. This is also the situation פון די וועלט היינט. אנדערע ווערטער, דאס איז די נארמאלע סדר [seder: order] וויאזוי די וועלט וואלט געארבעט, ווען נישט עפעס א גרויסן חידוש [chiddush: innovation] וואס אברהם אבינו איז מחדש [mechadeish: innovated] געווען און נאכדעם משה [Moshe: Moses] נאכמער.

אברהם אבינו'ס גרויסע חידוש: צוויי רעוואלוציאנערע לייזונגען

וואס איז געקומען אברהם אבינו? אברהם אבינו איז געקומען א ריזן חידוש, אויסגעפינען א נייע זאך. פארדעם זאגט מען אלוקי אברהם [Elokei Avraham: the God of Abraham], דאס איז די זאך. אויסגעפינען א נייע זאך. א נייע חידוש. אברהם אבינו האט געזאגט... לאמיר זאגן מען פארשטייט שוין דעם חידוש לגבי [legabei: regarding] מתושלח [Metushelach: Methuselah], לגבי חנוך [Chanoch: Enoch]. לאמיר זאגן מען פארשטייט שוין אבער ס'איז די אלע לעוועלס, די אלע מלאכים [malachim: angels/intermediary forces] וואס זענען נישט די ערשטע זאך. ס'איז פיין און גוט אבער מען גייט עס פארגעסן.

האט אברהם אבינו געזאגט, איך גיי אייך זאגן צוויי זאכן וואס ענק זאלן טון, כדי [kedei: in order] צו solve'ן די problem. צוויי זאכן וואס מען זאל טון.

חידוש נאמבער איינס: דער פארבאט פון עבודה זרה

די ערשטע זאך איז, מען גייט אסר'ן [oser: prohibit] עבודה זרה [avodah zarah: idolatry] באיסור חמור [be'issur chamur: with a severe prohibition]. ביז דעמאלטס איז נישט געווען אן איסור [issur: prohibition]. ס'איז נישט אמת'דיג אן איסור, ווייל דער וואס דינט דעם... דער חכם ווייסט, ער ווייסט אז דער אייבערשטער איז העכער דעם, ער האט א ריכטיגע חשבון [cheshbon: calculation/reasoning].

אברהם אבינו, לויט ווי איך לערן דעם רמב"ם [Rambam: Maimonides], אברהם אבינו האט נישט קיין חילוק [chiluk: distinction] געווען אויף דעם חשבון. דאס הייסט, לאמיר זאגן די אנוש [Enosh], דער וואס ווייסט יא, דער צווייטער האט שוין פארגעסן, ס'האט אים שוין נישט קיין חשבון. אבער לאמיר זאגן אפילו מיט אנוש, אברהם אבינו זאגט פאר אנוש, ער זאגט "ביסט א הייליגער איד, דו טוסט אלעס ריכטיג, אבער דו מאכסט איין טעות, אז דיין situation, דיין system מאכט אז יעדער פערטער מענטש פארגעסט פון די גאנצע מעשה, און נאך א דור מיינט אזא מענטש וואס האט אינגאנצן פארגעסן פון די ערשטע זאך. מען ווייסט פון די אלע כחות [kochos: forces], מען ווייסט נישט פון דעם אייבערשטן".

די לייזונג: א טאטאלע פארבאט

האט אברהם אבינו געזאגט, איך האב אן עצה [eitzah: solution]. ס'איז א שווערע עצה, ס'איז דא קשיות [kushyos: difficulties] אויף די עצה, אבער דאס איז די איינציגסטע עצה וואס ארבעט. זיין עצה איז אזוי: קודם כל [kodem kol: first of all] מען גייט נישט דינען עבודה זרה. דאן ווערט ער מחדש געווען אז עס איז דא א זאך עבודה זרה, פארדעם האט ער געהאט פיר הונדערט פרקים במסכת עבודה זרה [perakim bemasechta avodah zarah: chapters in the tractate on idolatry]. ער האט געמאכט א גרויסע חידוש אז עס איז דא א זאך פון עבודה זרה.

וואס איז עבודה זרה? א נייע דעפיניציע

ווייל אונז מיינען אלעמאל אז עבודה זרה מיינט אן אנדערע גאט. עבודה זרה מיינט שוין קיין אנדערע גאט, אבער ער מיינט אכסאך א כוח אינצווישן דיך און גאט. נישט אן אנדערע גאט, נישט אן אן אנדערע גאט. דער עבודה זרה איז נישט אמת'דיג מחולק [mechulek: divided/separate] מיט גאט.

ס'איז יא, אבער אברהם אבינו זאגט, מ'גייט אסר'ן עבודה זרה. נישט נאר אסר'ן עבודה זרה, מ'גייט אסר'ן כל תשמישי עבודה זרה [kol tashmishei avodah zarah: all accessories of idolatry], און יעדער מנהג [minhag: custom] וואס עבודה זרה האבן. מ'גייט מאכן הונדערטער מצוות [mitzvos: commandments] און הונדערטער גדרים [gedarim: fences/protective measures] וואס יוגן די קבורות עבודה זרה. מ'גייט נישט טונקען איין זאך וואס עבודה זרה טוט. נישט גיין אין זיין היכל שטיבלעך, נישט גיין א שטאט וואו ס'איז דא עבודה זרה, נישט קויפן פון איינעם וואס פארקויפט עבודה זרה.

מ'גייט זיך מסרחק [mesareich: distance] זיין פון די אלע זאכן. א חלק פון זיי זענען טאקע שטותים [shtusim: foolish things], ווייל עס קומט דאך אלעמאל צו שטותים מיט לאקשן. אבער א חלק פון זיי זענען די בעיסיק זענען נישט שטותים. מ'גייט זיך עניוועיס מסרחק זיין.

פון אברהם'ס חסד צו משה'ס דין

נישט נאר דעם, מ'גייט זאגן... איך מיין דאס האט נאך אברהם אבינו געזאגט, אברהם אבינו איז געגאנגען מיט חסד [chesed: kindness]. אבער משה רבינו [Moshe Rabbeinu: Moses our teacher] גייט זאגן, מ'גייט הארגענען ווער ס'דינט עבודה זרה.

ווער ס'טאַשטש נאר עבודה זרה, איז געענדיגט מיט אים. מ'רעדט נישט מיט אים. ס'איז חייב מיתה [chayav misah: liable to death penalty]. סיי ער וויל יא און סיי ער וויל נישט, מ'רעדט נישט מיט אים. דאס איז איין ריזיגע אויפטרייסל וואס אברהם אבינו האט מחדש געווען וואס מ'האט נישט געגעבן ביז דעמאלט. ביז דעמאלט האט מען מעגט דינען עבודה זרה. מ'האט געמעגט, ס'האט נישט געהאט קיין שום איסור. אברהם אבינו זאגט די עז ליד, אז מ'זאל פארגעסן די גאנצע זאך, מ'טאר נישט. איין חידוש נפלא [chiddush nifla: wondrous innovation].

חידוש נאמבער צוויי: דירעקטע עבודת השם

חידוש נאמבער טו, האט ער געזאגט, מ'גייט דינען דעם אויבערשטן. ס'איז געוואוסט אז ביז דעמאלט האט מען נישט געדינט דעם אויבערשטן. פאר דעמאלט האט מען נאר געוואוסט פונעם אויבערשטן. ס'איז באמת לכאורה [lech'orah: seemingly] די איינציגסטע וועג וואס מען קען אים דינען. דאס הייסט דער רמב"ם זאגט, קראו וקנהו מקום לעבודתו [kara'u vekanahu makom la'avodaso: they called and established a place for His service]. ס'איז טייטש, וויאזוי ווער מען נעמען דעם אויבערשטן? ער גייט אויף די ערשטע הימל, מ'קען נישט נעמען דעם אייבערשטן ווי דא. נעמען מיינט איך האב אים, מ'פארשטייט בעסער. ס'איז קירבה בדאורייתא [kirvah be'oraisa: closeness in Torah terms].

די פאראדאקס: אננעמען פארמען פון עבודה זרה

אבער אברהם אבינו זאגט עניוועיס, מ'גייט דינען דעם אויבערשטן. אין אנדערע ווערטער, מ'גייט נעמען געוויסע פון די זאכן. ס'איז אינטערסאנט. אין צייט וואס ער איז מקיש [makish: compares/equates] אלע עבודה זרה, מצד שני [mitzad sheini: on the other hand] נעמט ep געוויסע פון זייערע זאכן. דאס הייסט למשל [lemoshal: for example] מאכן א מקדש [mikdash: temple], מאכן קרבנות [korbanos: sacrifices], מאכן תפילות [tefillos: prayers] אדער סדרי תפילות [sidrei tefillos: prayer orders], עפעס תפילות, עפעס א זאך אלעמאל דא איך ווייס. אבער דריי תפילות א טאג, וואטעווער, אברהם אבינו האט טאקע מתקן [metaken: established] געווען שחרית [shacharis: morning prayer].

מ'גייט מאכן מצוות עבודות וואס מ'טוט צו ווענען? צו דעם ערשטן גאט.

די פעדאגאגישע מעכאניזם: זכירה דורך מעשה

קיינער חנוך האט נישט געמאכט קיין קרבנות צום ערשטן גאט. קיינער האט נישט געמאכט קרבנות? אפילו חנוך, קען זיין ער האט געדינט און געמאכט קרבנות פאר עפעס א כוחות. ס'איז א סגולה [segulah: spiritual remedy] געווען, אזוי קומט מען אן צו די כוחות. איך ווייס שוין, ס'איז נישט געהאט קיין איסור עבודה זרה. אבער אברהם אבינו זאגט, מ'גייט יעצט אסר'ן, און מצד שני מ'גייט נעמען געוויסע פעולות [pe'ulos: actions]. נאר א חלק, נישט אלע. א חלק פון די תפילות, אזוי ווי מאכן המגדות, אזוי ווי מאכן קרבנות, אזוי ווי מאכן תפילות, מאכן עבודות, זאגן שירות ותשבחות [shiros vetishbachos: songs and praises].

מען גייט עס טון, מען גייט עס זאגן, מען גייט עס פרעגן. די קינדער וועלן פרעגן: "וואס טוסטו טאטי? פאר ווענען מאכסטו דעם קרבן?" ער וועט זאגן... זייער גוט.

דער ערשטער מזבח לה'

ער האט געמאכט א מזבח [mizbe'ach: altar]? פארוואס האט ער געמאכט א מזבח? אין דעם תורה שטייט ער האט געמאכט א מזבח, ער האט דאס ערשטע מאל געמאכט א מזבח לה' [laHashem: to God]. ער האט געמאכט א מזבח? יא, דאס איז א גרויסע קשיא [kushya: difficulty] פונעם רמב"ם, איך גיי נישט אריין אין אנדערע ווענגן, אבער אדם [Adam] האט געדינט דעם אייבערשטער, באט לויט וואס איך זאג האבן זיי נישט געדינט דעם אייבערשטער.

דיגרעסיע: די רמב"ם'ס קשיא וועגן פאר-אברהמישע קרבנות

לאמיר נישט זאגן די סודות [sodos: secrets], איך זאג נישט אויס וואס איז געווען מיט אדם הראשון [Adam HaRishon: the first man]. עס איז א פעימאס קשיא פונעם רמב"ם, וואס ער זאגט אז די קרבנות איז געווען קעגן עבודה זרה. יא, דער רמב"ם האט א קשיא דא, ער האט דא א שטארקע קשיא, אבער איך גיי נישט אריין.

די פוינט איז אז אין ערגעץ שטייט נישט אין פסוק [posuk: verse] אז ער האט געמאכט א קרבן, עס שטייט נאר אין מדרש [Midrash]. אבער עניוועיס, לאמיר אפלאזן יענע קשיא, א גוטע קשיא.

די תשובה צום קינד: נחת רוח לפני

אבער דאס איז זיכער אז אברהם אבינו איז מחדש געווען, מען גייט סיי מאכן איסור עבודה זרה, און סיי עבודה לה' [avodah laHashem: service to God]. מען גייט מאכן קרבנות, און די עבודה גייט זיין אזוי ווי עס שטייט "כי יאמרו אליכם בניכם [ki yomru aleichem beneichem: when your children will say to you]". דאס איז א גרויסע חידוש. דיין קינד, דיין אינגעלע גייט דיך פרעגן: "פארוואס טאטי, פאר ווענען מאכסטו א קרבן?" וועסטו זאגן: "איך מאך נישט א קרבן נישט פאר דעם שטערן, נישט פאר יענעם שטערן, דאס איז עבודה זרה. ווער עס מאכט א קרבן פאר זיי, חייב מיתה. פאר ווענען מאך איך א קרבן? פאר דעם אייבערשטער אליין."

פרעגט דאס אינגל א קשיא: "וואס האט דער אייבערשטער פון א קרבן?" זאגט ער אים: "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני [nachas ruach lefanai she'amarti vena'asah retzoni: satisfaction before Me that I said and My will was done]." אזוי זאגט דער רמב"ם אויף אברהם אבינו א חידוש נפלא.

די גרויסע אויפטו: זכירה און פאזיטיווע עבודה

וואס איז די גרויסע אויפטו דא? די אויפטו איז אזוי, צוויי זאכן. קודם כל, דאס גייט זיין א זכירה [zechirah: remembrance]. קודם כל, דאס גייט זיין א זכירה, ס'איז זייער שווער צו פארשטיין וויאזוי דאס ארבעט, אבער דער פאקט איז אז עס ארבעט. דאס גייט זיין א זכירה פאר דעם אייבערשטער אליין. געווענליך ווערט דער אייבערשטער פארגעסן, און פארוואס פארגעסט מען אים? ווייל מען טראכט פון די אלע כוחות, און עס איז זייער שווער צו פארשטיין דעם אייבערשטער אליין. די טבע [teva: nature] איז אז מען פארגעסט, און אזוי גייט מען נישט פארגעסן.

אלעס גייט מען זאגן זיין נאמען. אמת אז די קינדער גייען נישט אלעס פארשטיין, אבער מען גייט זאגן "תפילה לה', תפילה לבורא [tefilah laHashem, tefilah laBoreh: prayer to God, prayer to the Creator]", דער אייבערשטער לא ישבות מכל תמידו [lo yishbos mikol tamido: will not cease from all His continuity]. מען גייט דאס אלעס זאגן. און מצד שני גייט מען מאכן א פאזיטיווע זאך, מען גייט זאגן "מדינת יד" פאר דעם אייבערשטער, און אזוי גייען די קינדער דינען דעם אייבערשטער. ס'גייט זיין "שמעו שם נזכר [sham shem nizkar: there His name is mentioned]". אזוי, דאס איז דער חידוש פון אברהם אבינו געווען.

אברהם אבינו'ס פראקטישע ארבעט

אברהם אבינו האט געארבעט אויף מעשים [ma'asim: actions], גערופן מענטשן, זיי געזאגט: "הערט אויף צו דינען עבודה זרה". ער איז מסביר [mesbir: explained] געווען די אלע סברות [svaros: logical arguments], די נאך סברות וואס איך ווייס נישט. אבער ער איז מסביר געווען, מען זאל געזאגט אז מען דארף אויפהערן דינען די אלע מיטלס, די כוחות.

אגב [agav: by the way], איינער זאגט עס האט א כח, ער איז שוין א בקי [baki: expert], קוק אויף דיין אינגל, דיין אינגל ווייסט אז עס האט א כח? ניין, ער ווייסט נישט. ער ווייסט אז עס איז דא העכער פון דעם? ער ווייסט נישט. דו דארפסט אים מאכן אויפהערן דאס.

אז פרעגט א קשיא: "אוקעי, אז וויאזוי גיי איך זאגן פארן אינגל וועגן דעם אייבערשטן? איך קען דאך אים נישט מסביר זיין די אמת'דיגע פשט [pshat: simple meaning], ער דארף דאך זיין בר מצווה [bar mitzvah]". ווייסט וואס? האב א פשוט'ע וועג, גיי מאך קרבנות פארן אייבערשטן. און וויאזוי גייט ער וויסן אז די קרבן איז פארן אייבערשטן? מען גייט זאגן. וויאזוי ווייסט מען? מען זאגט עס לשמו [lishmo: for His sake], פאר דעם שטייט דאך "לשם אשה ריח ניחוח לה' [lesheim isheh rei'ach nicho'ach laHashem: for the sake of a fire-offering, a pleasing aroma to God]", מען זאגט.

איי, דו וועסט זאגן אז עס איז נאר א שטיקל הכשמה, אמת, ס'א פראבלעם, מען וועט זאגן אז ער מיינט נישט אמת'דיג. מיט פרימוס מען קען, דער רמב"ם האט עס מצדיק [matzdik: justified] געווען, ער זאגט מען זאגט, און מען זאגט אז דאס איז פארן אייבערשטן, און נישט פאר קיינע פון די כוחות. דאס איז די סיקרעט!

די טראנסמיסיע דורך די אבות

אבער אברהם האט מחדש געווען... אברהם יצחק מחדש געווען... אפילו דער רמב"ם זאגט נישט בנביאה [binevi'ah: through prophecy], דאס איז נישט בכתב [bichsav: in writing] געווען, נישט קיין מצווה [mitzvah: commandment]. ער זאגט אזוי איז ריכטיג צו טון, און אזוי האט מען אנגעהויבן צו טון. אברהם אבינו האט אזוי געטון, יצחק [Yitzchak: Isaac] האט אויך געטון פאר יצחק, ער האט אויך געמאכט קרבנות, און יעקב [Ya'akov: Jacob], און אזוי ווייטער, ביז זיי זענען געגאנגען קיין מצרים [Mitzrayim: Egypt].

די קריזיס אין מצרים

יעצט האט זיך אנגעהויבן א פראבלעם. ס'זענען געווען אלעמאל אידן וואס האבן געדענקט, לוי [Levi], שבט לוי [shevet Levi: the tribe of Levi] האבן געדענקט, האבן געדענקט, טאקע אברהם אבינו האט אליין מסכים [maskim: agreed] געווען אז זיי זאלן זיין די וואס זענען ממונה [memuneh: appointed] אויף די עבודת השם [avodas Hashem: service of God], וואס זאלן לערנען דאס אויס. אבער אלע אנדערע אידן האבן כמעט [kim'at: almost] פארגעסן, נישט כמעט פארגעסן, האבן פארגעסן.

פארוואס האבן זיי פארגעסן?

ס'הייסט וואס, פארוואס האבן זיי פארגעסן? לאמיר פארשטיין. ס'איז נאך נישט געווען קיין עסק, זיי זענען אויסן געווען, זיי האבן געוויסט אז די אידן, די מנהג ביי סיי וועלכע איד איז נישט צו מאכן עבודה זרה, אבער ס'איז נישט געווען קיין חיוב [chiyuv: obligation], ס'איז נישט געווען קיין תורה [Torah]. תורה מיינט צו זאגן, איינער וואס דינט עבודה זרה מען האט אים גארנישט געטון. ער גייט נאך זיין מנהג.

יוסף הצדיק און פרעה: די קאמפליקאציע פון שפראך

אין מצרים איז דא אן אנדערע זאך. יוסף הצדיק [Yosef HaTzaddik: Joseph the Righteous], יוסף הצדיק האט גערעדט פאר פרעה [Pharaoh] וועגן אלקים [Elokim: God], יא? וואס האט פרעה געטראכט ווען ער זאגט דאס ווארט אלקים? דער רמב"ם זאגט דאך דאס, אבער איך זאג עס א ביסל מער גראב ווי ער זאגט. יא, יוסף האט גערעדט פאר פרעה וועגן גאט. וואס פארשטייט פרעה וועגן גאט? פרעה גייט אמאל אפ פון דעם גאט? וועלכע אלקים מיינט ער? אלקים אחרים [Elokim acherim: other gods]!

"אחרי הודיע אלקים [acharei hodi'a Elokim: after God has made known]", פרעה זאגט פאר יוסף: "אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת [acharei hodi'a Elokim oscha es kol zos: after God has made all this known to you]". יא? וועלכער גאט סקראייבט פאדן פאר א גוט יאר? עפעס א געטשקע, די זעלבע בעיסיקלי. עפעס א געטשקע. עפעס א געטשקע.

איז דאס עפעס אנדערש. אקעי, מ'דארף... ס'איז דא מיט דיך. ס'איז דא צוזאמען טיפער ווי דאס. איך מאך עס א ביסל מער פשוט. דער רמב"ם מאכט עס טיפער ווי דעם. אבער דער פרשה [parshah: Torah portion] האט נישט... אמווייניגסטנס האבן די מענטשן דאס נישט פארשטאנען. זיי האבן געמיינט אז יוסף... יא, ס'קען זיין אז יוסף האט נישט געדינט עבודה זרה. ס'שטייט אפשר אין מדרש.

ס'קען זיין אז יוסף האט זיך משתתף געווען?

ס'קען זיין אז יוסף האט פאר א לצורך ענין [letzoreich inyan: for a necessary purpose], מפני דרכי שלום [mipnei darchei shalom: for the sake of peace], זיך משתתף [mishtateif: participated] געווען אין די מנהגים פון מצרים. איך ווייס נישט. איך קען זיך נישט ארייןלייגן.

איך קען זיך פארשטעלן אז יא, ס'איז שוין אוסער. ס'קען זיין אבער אז דעמאלטס עובד... איך טראכט נאר הויך. ס'איז דאך נישט קיין מצוות. נאך משה'ן [Moshe: Moses] טוט מען דאס נישט. אבער יוסף הצדיק איז געווען פאר דעם זמן עובד. דעמאלטס האט מען געמעגט לפי א לצורך ענין. מ'האט פארשטאנען אז דאס דארף מען טון, און מ'האט עס געטון. ס'איז דאך נאכנישט געווען קיין מנהג פון אפגעזונדערט זיין פון עבודה זרה.

אבער דו זעסט אפילו יעקב וואס איז געווען אליהי אביכם [Elohei avichem: the God of your fathers]. ס'איז עפעס קאמפליקעיטעד. ס'איז געווען... אפשר האבן מיר געהאלטן אז נישט אין ארץ ישראל [Eretz Yisrael: the Land of Israel] טוט מען יא... וואטעווער, אלע מינע תורות [kol minei toros: all kinds of explanations]. מ'האט געדינט עבודה זרה, וממילא [umemeilah: and consequently]...

די נארמאלע סאציאלע דינאמיק

אבער ס'איז דאך נארמאל, מענטשן גייען אין א נייעם פלאץ. ס'איז אפילו ריכטיג. איך מיין, וויאזוי זאגט מען? אזלא לקרתא אזלא בנימוסא [azla lekarsa azla benimusa: when you go to a city, follow its customs]. מ'דארף זען אז יענער מאכט א יום טוב [yom tov: holiday] פאר זיין געטשקע. ס'איז נארמאל!

די תורה... משה רבינו האט געמאכט א ריזיגן חידוש! ובכל אלוקי מצרים אעשה שפטים [uvechol elohei Mitzrayim e'eseh shefatim: and upon all the gods of Egypt I will execute judgments], ס'זאלסט נישט גיין! מיין זאך איז א שלעכטע נעיבער, רייט? ס'איז וויכטיגער דער ענין נישט צו דינען עבודה זרה, ווי זאלסט זיך פאטשקען מיט דיין קאזין, מיט לויטער איינקלעך דארט פון בנות מואב [bnos Moav: daughters of Moab], יא? ס'איז א גרויסער חידוש געווען.

די מציאות אין מצרים לויט דעם רמב"ם

דער נארמאלער וועג וואס די אידן האבן זיך געפירט אין מצרים איז פשוט נישט אזוי. גאמב"ך, איך ווייס שוין שטייט אין מדרש זיי האבן זיך אויסגעמישט. אקעי, איך ווייס נישט. דער רמב"ם לייגט עס אנדערש. מ'סיגט אויף דער רמב"ם אז ער לייגט עס אראפ אביסל צו שארף. אבער מ'זעט דאך זעקס און זיבעציג פסוקים אמת. ס'איז דאך מדרשים וואס שטימען מיט'ן רמב"ם. ס'איז דאך פסוקים וואס שטימען מיט'ן רמב"ם, אזוי ווי יחזקאל [Yechezkel: Ezekiel].

ס'איז דא אויך א קאמפליקעיטעד וואס האט לויט אים געטראכט און יעקב וועגן געזאגט אליהי אביכם. יא, אפילו אברהם אבינו. ס'איז קאמפליצירט די אלע זאכן. אבער דער פוינט וואס איך זאג איז וועגן די מציאות [metzi'us: reality] אין מצרים, אז דער רמב"ם זיכער לייגט עס אזוי אראפ די מעשה, און אפילו ווען מ'וויל מלמד זכות זיין [melamed zechus: judge favorably] אויף די אידן, איז נאך פלאט נאכאלץ א נקודה [nekudah: point] אזוי כולו על המזבח [kulo al hamizbe'ach: entirely on the altar], נאר אביסל מער בדקות [bedakdus: with precision].

און ס'קען אנקומען דאס קומט אויס אז נאכאמאל, די אידן האבן געדינט עבודה זרה אין מצרים. רוב פון זיי, נישט אלע. א חלק. אבער די פראבלעם פון עבודה זרה איז נישט אז... לאמיר געדענקען, די פראבלעם פון עבודה זרה איז נישט אז ס'איז נישט דא, אז קיינער, יעדער איינער דינט עבודה זרה.

די סטרוקטורעלע פראבלעם איז נאך דא

די פראבלעם איז דאך, אפילו עס איז דא א פאר צדיקים [tzaddikim: righteous people], לוי'ס האבן געדינט, זיי זענען געווען חכמים, זיי זענען געזעצן אין כולל [kollel: house of study], און זיי האבן דארט געלערנט די אמת, און זיי האבן אפילו נישט געדינט עבודה זרה, וואס קען זיין א מידת חסידות [midas chasidus: pious trait], יא? ס'איז נישט געווען קיין געזעץ פון די אלע מענטשן. און דא איז די זעלבע, די פראבלעם וואס מיר האבן געזאגט, ס'איז נישט געווען געזאגט אמת'דיג, ווייל ווי לאנג ס'איז נאר אזוי ווי א מידה [middah: trait/custom]...

משה רבינו'ס חידוש: די סיסטעמאטיזאציע פון איסור עבודה זרה און עבודת השם

די אמת'ע פראבלעם פון עבודה זרה: א סיסטעמישע קריזיס

עבודה זרה איז געווען א וועלט-ווייטע נארמאליע, נישט א פעלן פון איינציגע צדיקים

Instructor:

אבער די פראבלעם פון עבודה זרה איז נישט אז... לאמיר געדענקען, די פראבלעם פון עבודה זרה איז נישט אז קיינער גייט נישט און דינט עבודה זרה. די פראבלעם איז דאך, אפילו ס'איז דא א פאר צדיקים, שבט לוי [the tribe of Levi] האבן געדינט לכל הפחות דעם אמת, און זיי האבן אפילו נישט געדינט עבודה זרה, האט עס געהייסן עבודה זרה בשיטות [idolatry was still the dominant system]. עס איז נישט געווען קיין געזעץ פון די אלע מענטשן.

און דא איז די זעלבע, די פראבלעם וואס מיר האבן געזאגט, איז נישט געווען געזאגט אמת'דיג, ווייל ווילאנג ס'איז דא אזא מין מנהג אבותינו [family custom of our forefathers] אז מיר דינען נישט עבודה זרה, און מ'האט עס געהאלטן זייער גוט, און מ'האט געדענקט, און ביי אונז איז נישט איינגעפירט. אבער למעשה [in practice], אויב די גאנצע עולם [world] און די גאנצע וועלט, להבדיל מצרים [Egypt, to distinguish], אלע דינען די געטשקעס דארטן, צוביסלעך מ'ווייסט נישט מער פונעם אויבערשטן. דאס איז די פאקט.

משה רבינו'ס מיסיע: צוריקברענגען אברהם אבינו'ס חידוש און מאכן עס א מצוה

יציאת מצרים און מתן תורה: דער אנהייב פון א נייע סיסטעם

Instructor:

איז געקומען משה רבינו [Moses our teacher] ביי יציאת מצרים [the Exodus from Egypt], און דאס איז דער טייטש פון יציאת מצרים. אמת, דאס מיינט מתן תורה [the Giving of the Torah], עס איז נישט גלייך ביי יציאת מצרים, אבער אין דעם זין הייסט מתן תורה יציאת מצרים. פארשטייסט? משה רבינו קומט מיט א נייע חידוש [innovation], און ער האט געזאגט, צוריקגעגאנגען, צוריקגעברענגט די נושא [topic] פון אברהם אבינו [Abraham our forefather], אז מ'דינט נישט עבודה זרה, און ער האט אפילו צוגעלייגט אז ס'איז א מצוה [commandment].

דער רמב"ם'ס ביאור אויף "מה שמו" — די פראבלעם פון גאט'ס נאמען

די צוויי פראבלעמען: ווער האט געשיקט און ווער איז דער אויבערשטער?

Instructor:

דער רמב"ם [Rambam/Maimonides] מסביר באריכות גדול [explains at great length] דעם נושא פון די שליחות [mission] פון משה רבינו אין פרשת שמות [the Torah portion of Shemot/Exodus], אז משה רבינו האט געזאגט "מה שמו מה אומר אליהם" [What is His name? What shall I say to them?], טייטש דער רמב"ם, יא? דא דארף מען מסביר זיין דעם נקודה [point], טייטש דער רמב"ם, וואס הייסט "מה שמו"? ווען ער זאגט א נאמען, ווייסט עפעס? איך קען דיר זאגן א נאמען פון היינט ביז מארגן, מיינט עס גארנישט. רוף עס אזוי, רוף עס אזוי. וואס מיינט עס צו זאגן?

טייטש דער רמב"ם אז ס'מוז זיין אז מ'זאגט השם השם [one must say God's actual name]. ווען משה רבינו האט געפרעגט, די אידן האבן געזאגט ער גייט מיך נישט גלייבן, יא? זאגט דער רמב"ם ס'איז געווען צוויי אנדערע פראבלעמען. איין פראבלעם איז, ווער זאגט אז דער אויבערשטער האט דיך געשיקט? אויף דעם קען אפשר העלפן א מופת [a miraculous sign]. אבער א צווייטע פראבלעם, א גרעסערע פראבלעם איז "מי השם?" [Who is God?] ווער זאגט אז ס'איז דא אן אויבערשטער?

די אידן אין מצרים: עובדי עבודה זרה, נישט אפיקורסים

Instructor:

זאגט דער רמב"ם, דאס מיינט אז ס'איז געווען מענטשן וואס האבן נישט געגלייבט אינעם אויבערשטן. דער רמב"ם איז זייער ברוגז ווען דער רמב"ם זאגט חלילה [God forbid] אז ס'איז געווען אידן וואס האבן נישט געגלייבט אינעם אויבערשטן, אלע האבן געגלייבט אינעם אויבערשטן, נאר

דאס פארשטייט דער רמב"ם, ער זאגט נישט אז זיי זענען געווען אפיקורסים [heretics], דער רמב"ם זאגט זיי זענען געווען עובדי עבודה זרה [idol worshippers]. זיי האבן געוואוסט אז ס'איז דא די אלע כוחות [forces] אינצווישן, דאס איז ערשט נישט געווען די שאלה.

דער רמב"ם זאגט, די פראבלעם, וויבאלד ווען מען לעבט אין די נארמאלע סדר העולם [natural order of the world], איז זייער שווער צו רעדן וועגן אהיה אשר אהיה [I Am That I Am]. וואס דער רמב"ם טייטשט 'אהיה אשר אהיה', וואס האט משה אויפגעטון? זאגט דער רמב"ם, משה רבינו האט געפרעגט דעם אייבערשטן "ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם?" [And they will say to me, 'What is His name?' What shall I say to them?], זאגן א ווארט קען זיך נישט העלפן.

"אהיה אשר אהיה" – א פילאסאפישע ראיה אין קורצע פארם

דער רמב"ם'ס טייטש: מחויב המציאות – דער נויטווענדיגער עקזיסטענץ

Instructor:

אמת, אמת, נאך א גוטע קשיא [good question]. ער זאגט דער רמב"ם, ס'מוז זיין אז 'אהיה אשר אהיה', איך האב שווער מעג אזוי זאגן, אז זאגט דער רמב"ם אז דאס מוז זיין, אז דאס איז א זייער קורצע וועג צו מסביר זיין פאר מענטשן דעם מציאות ראשון [the First Existent]. ס'מוז זיין א שטיקל פרוף [proof] בקיצור גדול [in great brevity], דער רמב"ם איז מסביר וויאזוי ס'קען זיין, און ער זאגט דאך פאר רב סעדיה גאון [Rav Saadia Gaon] אז 'אהיה' איז טייטש א מחויב המציאות [the Necessary Existent], הנמצא אשר נמצא [the Existent who exists], און דערפאר סאמהאו דאס איז א וועג פון אויסלערנען, דאס איז א שטיקל ראיה [proof], עס איז נישט סתם געזאגט א ווארט, איך קען אויך זאגן א ווארט.

שם השם [God's name], עס איז אויסגעזאגט א קיצור [abbreviation] פון שער היחוד [the Gate of Unity], לפי דרכם, לפי השגתם [according to their way, according to their understanding]. יא, דער רמב"ם האלט אז אלע שמות [names] זענען... אוקעי.

דער רמב"ם'ס פשט: א פילאסאפישע ווערזיע פון שער היחוד

Instructor:

אזוי טייטשט דער רמב"ם די פרשה [Torah portion] פון "מה שמו", אז "מה שמו" מוז זיין צום אויסגעזאגט, ער זעט אויסגעזעצנט אויף א ווערזשן, דער רמב"ם האט גערעדט אויף א אנדערע חכמת הקבלה [wisdom of Kabbalah], עפעס א נוסח [version] פון שער היחוד, ער האט זיך אויסגעזעצנט, אנדערש איז נישטא קיין וועג, ווייל צו זאגן אז עס מוז זיין א גאט, איז זיך דאך גענוג געטער געווען, עס איז אן א שיעור [without measure] געטער, מצרים איז געווען א גאנצע בוק פון געטער, איז קיינעם נישט געפעלט קיין גאט, עס האט געפעלט דער איינס, דער ה' אחד [God is One], דער איינציגער גאט, דער זאך וואס איז פאר אלעס, און צו זאגן אז עס האט נאך א נאמען, נאכאמאל דאס לייגן אין די ליסט, צו לייגן נאך איין גאט, איז נישט דאס ווארט, אה ער איז שטערקער, ווער עס איז שטערקער, דארף מען זיך מסביר זיין, נישט איינער שטערקער, עס איז אן אנדערע סארט זאך ווי די אלע געטער, די אלע געטער זענען ספעציפישע זבובים גפנים [specific flies and vines – i.e., particular deities], אדער ספעציפיק הגדרות כוחות הטבע [specific definitions], די אלע הגדרות [definitions of natural forces], און איך מוז זאגן עפעס וואס איז פאר די אלע הגדרות, וכולי וכולי וכולי [and so on and so forth], און דאס איז ער מסביר געווען.

פראגע און תשובה: ווי אזוי איז דאס אזוי פשוט?

Student:

[Question about the simplicity of this insight]

Instructor:

ווען דער ערשטער האט עס אויסגעזאגט, זעטסו דא עבודה זרה אויף די וועלט? אדער עמיצער זעט דא טויזנטער עבודה זרה'ס אין אינדיע. ס'איז נישט איינגעפאלן פאר קיינעם? ס'איז א סאך חילוקים [distinctions], מען קען אריינגיין טיפער. וואס איך מיין אמת'דיגערהייט. ס'איז דא סאך אזא, זאגט דיך עס אלעמאל, ס'איז דא סאך סאך בעסיג זאכן וואס מען האט איינמאל דערפונדן, ס'איז אמאל נתגלה [revealed] געווארן, און דעמאלט, אהיה אשר אהיה, האט דער אייבערשטער אויסגעזאגט פאר די אידן, יא ער טראכט אריין, ס'איז זייער פשוט, אמת'דיג פארשטיין איז טיפער, אבער יעדע אינגל קען עס פארשטיין.

די צוויי מצוות אין מצרים: פסח און מילה

קרבן פסח – ביטול עבודה זרה דורך שחיטת דעם טלה

Instructor:

משה רבינו קומט מיט א ריזיגע חידוש צו אידן, די זעלבע חידוש פון אברהם אבינו, אבער זיי האבן עס פארגעסן, און געזאגט, קודם כל [first of all] אז ס'איז דא א גאט, נישט אז ס'איז דא א גאט אין די סענס אז ס'ספעציפישע תהילה [specific praise] זענען געווען תאותן [their desires], איך מיין אז דער רמב"ן [Ramban/Nachmanides] אפשר מיינט, האט דאס געמיינט, אבער עס איז נישט דאס דער פשט [plain meaning] פון דעם רמב"ם, נאר אז ס'איז דא א גאט אין די סענס נישט דער אלהים [the gods], נאר דער להבדיל אלהים [the God, to distinguish], א גרויסן חידוש האט ער זיי געזאגט.

יא יא אמת, דאס זאגט מען אין ישראל אשר... דאס איז גענוג פאר דעם רמב"ם. אקעי, עניוועיס, אלץ גוטע קשיות מיט תירוצים [good questions with answers], אבער דאס זאגט דער רמב"ם, און חוץ פון דעם האט עס אויך געזאגט די תורה, עס זאגט שפעטער אז דאס האט ער שוין געגעבן דעמאלטס, ווייל דער רמב"ם איז דער וואס זאגט דאס מיינט ער, אויך איז דא שוין מדרשים [Midrashic sources] וואס זאגן, אז וואס דער אייבערשטער האט שפעטער געגעבן אלע מצוות [commandments], לילך עולם ואחרים [to go to the world and others], מיט די אלע עונשים [punishments] פון עבודה זרה, וואס איז שוין ממש געמאכט געווארן א געזעץ, אבער משה רבינו אין מצרים האט שוין אנגעהויבן מיט דעם.

וואס האט ער געטון? געגעבן צוויי מצוות, וואס דו געדענקסט? דאס שטייט אין מדרש, יא? ער האט געדארפט האבן עפעס א זכות [merit], ער האט געדארפט עפעס א זכות, ער האט געדארפט עפעס אויפטון די יציאת מצרים, און וואס איז געווען די איין מצוה? פסח [Passover sacrifice]. וואס איז פסח? זאגט דער רמב"ם, פסח איז ביטול עבודה זרה [nullification of idolatry].

דאס איז איינע פון די רמב"ם'ס גרויסע ראיות [proofs], אז קרבנות [sacrifices] האט צו טון מיט אנטי עבודה זרה, ווייל ער ברענגט, עס שטייט שוין אין תרגום [Targum – Aramaic translation] און נאך אזוי, ער ברענגט שוין א פריערדיגע מקור [earlier source], אז פארוואס האבן זיי געשאכטן, ער טייטשט דעם פסוק [verse] ביי משה, פארוואס האבן זיי געשאכטן דעם טלה [lamb]? ווייל די מצריים [Egyptians] האבן געדינט דעם טלה.

אין אנדערע ווערטער, משה רבינו לערנט זיי אויס נישט נאר אז עס איז דא א גאט, דאס איז משה אליין, ער לערנט זיי אויך אויס מצוות, און ער זאגט אז דער אייבערשטער האט געהייסט שעכטן די געטשקע [slaughter the idol]. וואס זאל שעכטן די געטשקע? עס האט זיך טאקע אנגעהויבן מיט'ן טלה, עס איז נישט קיין ווערטל, און אפשר האט דער שעפסטער [– Aries the ram constellation] טאקע אפילו א שייכות [connection] דערצו, איך ווייס נישט! אז דו ווייזט ווי א שטארקע פוינט די יציאת מצרים איז געווען, אז דאס איז געווען די נקודה. אז ער איז מחדש [innovating]

געוואן די איסור עבודה זרה [prohibition of idolatry], מיט די קרבן פסח [Passover sacrifice] האבן זיי געשאכטן די עבודה זרה פון מצרים. די גרעסטע עבודה זרה, אזוי ווי דער טלה איז דער ראש המזלות [head of the constellations], וואס עס איז...

פראגע און תשובה: די שטרוקטור פון קרבנות

Student:

אה, ער גייט עס ביידע, עס אינקלוד ביידע, אלע קרבנות אינקלוד די ביידע זאכן אין א געוויסע זין. פארוואס? ווייל א חלק איז אזוי זאגט ער, וואס דארף מען פארברענען, א חלק איז מען עסט, א חלק פארברענט מען פאר די קליפה [shell/husk – Kabbalistic term for evil forces], א חלק עסט מען אלס א קרבן פאר'ן אייבערשטן. עפעס אזוי... עס ווארפט דאך אינגאנצן ארויס...

Student:

די אבדזשעקט [objective] פון יציאת מצרים איז געוואן דאס? די גאנצע אבדזשעקט פון יציאת מצרים דאס איז געוואן?

Instructor:

יא, יא, יא... דאס איז דער רמב"ם'ס פשט אין "אשר קבצנו ממקומות עבודתו" [who gathered us from the places of His service]. ער זאגט פאר אברהם. יא, יא, אוודאי. פארוואס נישט? ווייל ער איז געבליבן ביי די דעה [opinion], ער גייט אלעמאל צוריק אזוי ווי ער איז געגאנגען ביי אברהם און יצחק. דאס איז א ריזיגע חידוש אז ער זאל אונטערנעמען א נייע סארט עצה [plan] פאר די גאנצע זאך.

מילה – דאס פאזיטיוו: עבודת השם

Instructor:

אבער די עצה איז די צוויי זאכן, קודם כל די ידיעה [knowledge], ידיעה... שיש אליהם [that there is a God], צו יעטש... אז ס'איז דא דער איין, דער ערשטער גאט, דאס האט מען זייער שפעטער אויסגעפילט, דאס האט מען אויסגעזאגט בדרך קיצור [in a brief manner]. דער רמב"ם זאגט אז עס איז אויסגעדינט, דער רמב"ם איז דאך א חידוש, דער רמב"ם טייטשט אויף דעם 'מה שמו', אז סאמהאו, אפשר דאס וואס דו זאגסט, אפשר נישט ממש, אבער דאס וואס מען זאגט, וואס איז דאך פשוט אז עס מוז דאך זיין א עבודה [work/effort], קען זיין דאס אז דאס איז א חידוש? אפשר פאר עס איז געוואן אהיה אשר אהיה האט מען עס נישט געכאפט. קען זיין אז עס איז זייער סימפל, אבער עס איז סימפל ווייל איינער האט דאך עס אויסגעלערנט.

ווען דער ערשטער האט עס אויסגעזאגט, זעסטו דא עבודה זרה אויף די וועלט? אדער עמיצער זעט דא טויזנטער עבודה זרה'ס אין אינדיע. ס'איז נישט איינגעפאלן פאר קיינעם? ס'איז א סאך חילוקים, מען קען אריינגיין טיפער. וואס איך מיין אמת'דיגערהייט. ס'איז דא סאך אזא, זאגט דיך עס אלעמאל, ס'איז דא סאך סאך בעסיג זאכן וואס מען האט איינמאל דערפונדן, ס'איז אמאל נתגלה געווארן, און דעמאלט, אהיה אשר אהיה, האט דער אייבערשטער אויסגעזאגט פאר די אידן, יא ער טראכט אריין, ס'איז זייער פשוט, אמת'דיג פארשטיין איז טיפער, אבער יעדע אינגל קען עס פארשטיין.

ס'איז געוואן דעסטמאל משה רבינו אויסגעלערנט פאר די אידן, און דערווייסגעלערנט אז עס איז נישט גענוג דעסטמאל צו טון, מ'דארף אויכעט שחטן עבודה זרה, מ'דארף נעמען די עבודה זרה נעמען שחטן, מבער זיין [nullify], מבטל זיין [cancel], דורך דעם עס האט נישט זיין מער דעיס 'אלוקיכם עמכם' [your gods are with you], ס'איז דיינע קינדער און נאמן הטעות [and the name of error], אויב מ'וואלט געשחטן וואלט ווייטער געדינט דעם טלה, ווייל ס'איז דער רשע המזלות [head of the constellations], ס'איז דער גרעסטער מלאך [angel], ס'קומט זיך אים אסאך כבוד [much honor], וואלטן די קינדער צוריק וואלטן געפאלן צו עבודה זרה.

וויבאלד די עיקר [main point] איז דער תיקון [rectification] פון משה רבינו'ס פאר די קינדער, ס'איז ממשיך זיין [continuing] דער זאך, ס'איז דאס זאגט מען די יעצטיגע מאכן א נייע ענין [matter] פון שחטן עבודה זרה, צו ברעכן עבודה זרה, דאך עפעס צו ברעכן די עבודה זרה דארט פאר אלע עמלקים indications דער עמלק איז weaker. ס'איז אלץ פארט פון די זאך, נאר דאס צו ברעכן עבודה זרה... און האסט געזאלט אויך מאכן עבודת השם [service of God]. איך האב געוואלט טראכטן אז דאן פסח איז צו ברעכן די עבודה זרה, און דאן מילה [circumcision] איז עפעס עבודת השם.

דער רמב"ם אליין זאגט אז איינער פון די טעמים [reasons] פון מילה איז עס א סימן בבשרנו [sign in our flesh] אז עס איז געבליבן אין דער אייבערשטער. אז דאס זענען די מאמינים [believers], און דאס איז געוואן, אברהם אבינו האט שוין דאס געמאכט, און משה האט עס געמאכט פאר א מצווה, ווייטער. אבער מילה, דאס שטייט נישט ממש אין די פרשה האבן דאס געמאכט, נאר א דרשה [homiletical interpretation] אויכעט. על כל פנים [in any case], דער פסח, קורבן פסח, דעיס איז דער רמב"ם איז פרשטעט אויף קורבן פסח, און דאס איז געוואן א ריכטיגע חידוש פון יציאת מצרים.

דער רמב"ם'ס גרויסע תזה: דער אמת'ער טייטש פון יציאת מצרים

מצרים אלס מעטאפאר און פאקט: דער עולם פון עבודה זרה

Instructor:

אן אנדערע ווערטל אין א סכנה איז נישט פשט אז דעיס דער אייבערשטער האט נישט ארויסגענומען פון מצרים, דאס ווייסט און דאס ווייזט א נייע זאך וועגן דער אייבערשטער. דער וואס ווייסט דער אייבערשטער, דער איז 'מה שמו', אויב וואס טוט עס אלץ? די איסור עבודה זרה און דער חידוש פון עבודת השם. עס איז געוואן כדי [in order to]... יציאת מצרים איז די צייט. און ווער עס וויל טייטשן א ביסל מער אזוי ווי דרך משל [as an allegory], וואס די מקובלים [Kabbalists] גייען אינגאנצן זאגן אזוי, איז צו זאגן אז מצרים איז דער עולם העבודה זרה [the world of idolatry], דער עולם הכוכבים ומזלות ומלאכים וכו' [the world of stars and constellations and angels, etc.], און ארויסגיין פון מצרים טייטש מיט צעברעכן דאס. דער מעטאפארישער יציאת מצרים, און דאס האט מען טאקע געטון ביי דער פאקט שיציאת מצרים. עס איז נישט נאר א משל [parable] אז מצרים איז א משל פאר עבודה זרה. ביי יציאת מצרים האבן אנגעהויבן די ערשטע די זאך פון משה רבינו, פון צעברעכן עבודה זרה און פון מאכן מצוות און עבודת השם.

דער גרויסער חידוש: א סיסטעם וואס מען קען איבערגעבן צו קינדער

"מה נשתנה" – פארוואס מען רעדט אזוי סאך פאר די קינדער

Instructor:

און דאס איז א זאך וואס איז... פארדעם רעדט מען אזוי סאך פאר די קינדער פון מצרים, עס שטייט אין פסוק, מה נשתנה – [What is different? – the Four Questions], די אלע זאכן. ווייל דאס איז דער עיקר חידוש, איז נישט אז עס קען זיין א צדיק וואס ווייסט, א חכם יחיד בדורו [a unique sage in his generation] וואס ווייסט פונעם אייבערשטן. דאס איז געוואן אלעמאל, עס קען אלעמאל זיין, סיי ביי די גוים, סיי ביי אידן. נישט דאס איז די זאך דער חידוש פון יציאת מצרים.

דער חידוש פון יציאת מצרים איז אז עס איז דא אזא סארט סיסטעם וואס מען קען איבערגעבן פאר די קינדער, און וואס די קינדער גייען נישט פארגעסן דערפון, עס איז דא אלעמאל ניסיונות [tests/trials] פון עבודה זרה אפילו. עס האט געלונגען, יא. עס האט געלונגען די סיסטעם, עס איז יעצט שוין א לאנגע צייט צוריק, עס איז נאך אלס דא אידן וואס דינען נישט עבודה זרה, נישט נאר אידן, ווען אלע גוים האבן זיך שוין אויסגעלערנט דערפון. עס האט גאנץ גוט געלונגען די סיסטעם, און די סיסטעם איז געבויט אויף די איסור עבודה זרה און חידוש פון עבודת השם.

פראגע און תשובה: ווען איז דאס געשען?

Student:

וואס איז געווען ביי יציאת מצרים? עס איז געמאכט געווארן כלא היה [as if it never was], אדער... אז נישט דאס איז די זאך... אדער קען מען זאגן אז עס איז דעמאלטס?

Instructor:

בשעת [at the time of], מיין פשט איז אז, דער רמב"ם'ס פשט איז אז, בשעת יציאת מצרים... דעמאלטס איז עס געשען! נישט, אז ווען מען רעדט פון יציאת מצרים, רעדט מען פון די חידוש וואס איז געווארן מזמן יציאת מצרים ואילך [from the time of the Exodus onward]. אדער דו ווילסט זאגן מעטאפאריש, זאלסטו זאגן אז מצרים איז טאקע געווען דער מקור [source] פון עבודה זרה וכו'. אמת, אמת, מען קען אויך אזוי זאגן, אבער דאס איז שוין... דער רמב"ם רעדט שוין נישט פון דעם, אפשר שוין אין א אנדערע פלאץ, איך דארף טראכטן, ערשט אין דער... ווען ער רעדט פון די כהן [priest], איך דארף נאכקוקן... איך מיין אז דאס איז דער טייטש, לויט דעם פשט... דער רמב"ם האט א ביאור [explanation] א פשט אין די גאנצע יציאת מצרים...

סיכום און פארויסקוק: נאך צוויי פשטים פון דעם רמב"ן

Instructor:

איך דארף אפשר זאגן די פארקערטע פשט אין רמב"ם, באט אפשר נעקסטע וואך... האבן מיר שוין געזאגט צוויי פשטים?

Student:

איך האב נאר געזאגט איינס? איך האב נאך צוויי.

Instructor:

ניין, ניין, זאל... איך האב נאך אמת, ס'איז נאך צוויי אנדערע פשטים פון דעם רמב"ן אקשולי, יא.

Student:

אמת, אבער דא איז מער פשט רמב"ן און מער קבלה [Kabbalah] רמב"ן.

יציאת מצרים און דער רמב"ם'ס חידוש: די אמת'ע חילוק צווישן אידישקייט און עבודה זרה

דער רמב"ם'ס פשט אין גאולת מצרים בכלל

דער רמב"ם דא ברענגט א פשט אין גאולת מצרים [Geulat Mitzrayim: the Redemption from Egypt] בכלל.

איך האב געוואלט זאגן די פארקערטע פשט אין רמב"ם, אבער אפשר נעקסטע וואך.

אזוי ס'איז דא דריי פשטות, איך האב שוין געזאגט צוויי פשטות.

איך האב שוין געזאגט צוויי? איך האב נאר געזאגט איינס? אה, אמת, איך האב נאך צוויי.

ניין, ניין, איך האב נאך צוויי אנדערע פשטות אין רמב"ם.

אמת, איך האב נאך עפעס, ס'איז נאך צוויי אנדערע פשטות, צוויי חידושים פון רמב"ם עקשועלי, יא, אמת.

אבער עס איז שוין 10:30.

"כי אני ה'" קעגן "אנכי ה'": דער חידוש פון יציאת מצרים

איינס, וואס איז פריער דא? וואס איז דער שיעור, איז נישט גענוג דעים?

כי אני ה' [Ki Ani Hashem: For I am God] — ער זאגט נישט אנכי ה' [Anochi Hashem: I am God], רייט? ווייל צו וויסן דער איבערשטער, ס'איז נישט פשט מ'ווייסט דער איבערשטער פון יציאת מצרים.

מען קען וויסן דאס ביטול עבודה זרה [bittul avodah zarah: the nullification of idolatry] דורך יציאת מצרים, דעי חידוש [innovation].

דער רמב"ם ברענגט דא הלכות עבודה זרה [Hilchot Avodah Zarah: Laws of Idolatry], ס'איז צוויי אדער דריי הלכות.

פסח [Pesach: Passover] רעדט זיך פון הלכות עבודה זרה, נישט אויב מ'וויל זאגן א שיעור פסח אין רמב"ם דארף מען זאגן הלכות עבודה זרה נישט הלכות יסודי התורה [Hilchot Yesodei HaTorah: Laws of the Foundations of the Torah].

הלכות יסודי התורה איז אמת אלעמאל, איך מיין ס'איז נישט קיין סתירה [stirah: contradiction].

אבער ס'איז נישט דער חידוש פון יציאת מצרים איז ביטול עבודה זרה, אבער דאס איז א זאך וואס איז א חידוש, דער פראקטישע.

דער רמב"ם'ס סיסטעם: שיהיה בעולם תמיד ידיעת השם

דאס איז דא א סיסטעם וואס דער רמב"ם זאגט שיהיה בעולם תמיד ידיעת השם [sheyihyeh ba'olam tamid yedi'at Hashem: that there should always be knowledge of God in the world], דאס איז א סאך א גרעסערע חידוש פון אנכי ה' אלקיך פון יציאת מצרים.

ווייל דאס איז אלעמאל געווען די יחידי סגולה [yechidei segulah: exceptional individuals], ס'איז א שכל'דיגע זאך, מ'קען אנקומען דערצו, ס'איז אלעמאל דא.

דאס איז א זאך וואס רעדט זיך אין דעם חג [chag: holiday], עד היום הזה [ad hayom hazeh: until this very day] פארשטייט מען נישט אזוי דעם חידוש, איך פארשטיי עס נישט, איך מוז זאגן אז עס איז מיר זייער שווער, ווייל איך האב דאך אלעמאל די קשיא [kushya: question] "מה נשתנה" [Mah Nishtanah: "What is different?" — the Four Questions], די קינדער פארשטייען דאך טאקע נישט, און כולי האי [kuli hai: all this] ואולי [ulai: perhaps] עפעס מ'דארף פארשטיין, ס'איז א גאר טיף שווערע זאך מסביר צו זיין, ס'איז נישט אזוי סימפל.

אבער סוף כל סוף [sof kol sof: in the end]... ניין, א ביסל ארבעט איז עס, אבער ס'לוינט זיך טאקע פאר דעם גאנצן חלק, עפעס פארשטיין דא.

די פראקטישע תוצאה: אידן זונדערן זיך אפ פון די אומות

דו האסט דאך קודם [kodem: first] א ריזיגע רעיון, מ'דארף זיך קריגן מיט די גאנצע וועלט לכבוד דעם [lichvod dem: for the sake of this], איך מיין יא.

אזוי ווי איך זאג, די השקפה [hashkafah: worldview] פון עכ"ם [akum: non-Jews] ער זאגט אז ס'איז נאך דא קושיות [kushyot: questions], ס'איז אמת, ס'איז אן אנדערע השקפה.

אבער א גרויסע חלק, אידן זונדערן זיך אפ, דער רמב"ם אין גאנץ הלכות עבודה זרה "כשם שישראל מובדל מן אומות העולם מן עובדי עבודה זרה בדעותיהם" [k'shem she'Yisrael muvdal min umot ha'olam min ovdei avodah zarah b'de'oteihem: just as Israel is separated from the nations of the world — from idol worshippers — in their beliefs], מ'דארף זיין מובדל במעשים [muvdal b'ma'asim: separated in actions], נישט עסן זייער ברויט, נישט טרינקען זייער וויין, נישט עסן זייער פלייש, אלעס נאר וועגן דעם, נישט ווייל עס איז דא אין מענטש וואס ווייסט דעם אייבערשטן.

עס קען זיין א גוי וואס פרעסט חזיר [chazer: pig/pork] און ער ווייסט דעם אייבערשטן, ער מאכט זיך עפעס א חקירה [chakirah: philosophical inquiry] דארט. אבער אונז קריגן אונז זיך קריגן מיט די גאנצע וועלט, IT'S TRUE, מ'מוז זיך קריגן מיט די גאנצע וועלט נאר ווייל מ'טענה'ט אז זייער דרך גייט נאך די אייניקלעך, חלק ד' [chelek dalet: part four] רמב"ם מיט די נשים [nashim: women] די קינדער די פשוט'ע מענטשן מיינען אז אונז נאך אמאל אונז האלטן זיך אזוי גרויס.

גייען פארגעסן פון דעם אייבערשטן און אונז גייען יא געדענקען אבער אויך נאר מיט זאגן וויל אונז ווייסט אונז פארשטייען דאך אויך נישט וואס ער מיינט, לעצט מיר שבו בתפיסה [shavu b'tfisah: we return to grasping] ביי.

אונז זאגן AT LEAST שמע ישראל [Shema Yisrael: Hear O Israel], AT LEAST אונז זאגן שמע ישראל דריי געטער אזוי ווי זיי זאגן, AT LEAST אונז זאגן השם אחד [Hashem echad: God is One], און לכבוד דעם האבן מיר געמאכט די גאנצע זאך, דאס איז דאך א גרויסע חידוש, דאס איז תוספות יו"ט [Tosafot Yom Tov: a classical Torah commentary] אבער עס איז נישט קיין דבר פשוט [davar pashut: simple matter] פאר מיר.

מ'דארף נאך א געוויסע זין דארף מען עס פשוט פארשטיין, מ'מוז גיין לערנען אנדערע מאל, NEXT WEEK איז בעסער וואס האט נישט די פרעשור.

אבער דאס איז א זייער שווערע זאך, מ'מיינט עס א גרויסע RISK א גרויסע אויפטו, עס האט אמת'דיג א סך אויפגעטון.

די אמת'ע חילוק צווישן אידישקייט און קריסטנטום

איך מיין קענסט טראכטן, איך מיין אונז געדענקען נישט די צייטן פון משה רבינו ווען ער האט זיך געקריגט מיט די כנענים [Kena'anim: Canaanites] דארט, אבער די אידן וואס זענען זיך געקריגט מיט די מינים [minim: heretics] איז אביסל מער קאמפליצירט וויל זיי גלייבן דאך אויך אין די אחדות השם [achdut Hashem: unity of God].

אבער אידן וואס זענען געווען יארן פאר טויזנט יאר און זיך געאקשנ'ט זיך נישט צו שמד'ן [shmad: apostasy/forced conversion] נאר וועגן א דקדוק [dikduk: fine point], דאס דארף מען ארויסהאבן.

וואס די גאנצע חילוק פון אידישקייט מיט CHRISTIANITY איז, ער גלייבט אויך אין א גאט, נאר וואס זאגן אונז אויף זיי?

וואס זאגן די חכמי התורה [chachmei haTorah: Torah sages] אפילו מ'קען זאגן גאט האט א זון פאר בחינות [bechinot: aspects], על פי קבלה [al pi kabbalah: according to Kabbalah] קען מען אלעס פארענטפערן.

ניין, וואס זאגן אונז?

וואס זאגן אונז?

וואס איז דער אמת'דיגער תירוץ [teiretz: answer] אויף די קשיא?

וואס וואלט דער רמב"ם געזאגט?

פאר וואס מ'האט געגומען די אידן פאר טויזנט יאר וואס מ'האט געזאגט: קום אהער מאך דיך פאר א נער, בייג דיך פאר דעם צלם [tzelem: idol/image] און ס'וועט זיין גוט.

וואס האבן די אידן געזאגט?

עס איז עבודה זרה, אוקיי, אבער לאמיר טראכטן טיפער, אונז זענען מקיש [makish: comparing/equating] אז ס'איז גאר אז ס'איז דא כוחות [kochot: powers/forces] מיט די אלע זאכן וואס זיי זאגן עס איז דא בחינות, ער זאגט צה"ל [tzahal: acronym, unclear in context] דא WHATEVER רוח הקודש [ruach hakodesh: holy spirit], עס איז נישטא קיין אזא בחינה די שכינה [Shechinah: Divine Presence] איז דא אלס בחינות.

וואס זאגן אונז?

וואס איז דער אמת'דיגער תירוץ?

דער רמב"ם'ס ענטפער: עס איז א נברא

איך זאג שוין אז ס'איז נישט קיין MISTAKE וויאזוי זיי פארשטייען עס, דאס איז שוין פרטים [pratim: details] מ'קען זיך דא קריגן.

וואס אונז זאגן אמת'דיג איז אז אלעס איז פיינע ווערטער אבער אונז האלטן אז ענקערע קינדער דינען דעם יוזל [Yozel: derogatory term for Jesus] און דינען נישט דעם אייבערשטן, אזוי האלטן אונז.

מ'קען זאגן פון היינט ביז מארגן אז אלעס איז איינס, קיינער פארשטייט דאס נישט, דער רמב"ם זאגט דאס נישט, אפשר די גרויסע חכמים [chachamim: sages] פארשטייען, אפשר די מלאכים [malachim: angels] פארשטייען עס.

אפשר פארשטייען די מלאכים און אויך נישט, איך מיין ס'איז צו טיף!

די קינדער זיכער פארשטייען עס נישט. די קינדער דינען א מענטש, א נברא [nivra: created being].

דאס איז דער פאקט, דאס איז אמת, true. וואס דינט א קריסט? ער דינט א נברא.

In the end, ער זאגט, עס פרעגן די גלחים [galochim: priests], מען דארף מסביר זיין [mesbir zayn: to explain]. עס מיינט יא, עס מיינט נישט, ס'איז א בחינה, ס'איז אראפ, ס'איז ארויף.

In reality דאס דינט ער. אונזערע אידן זאגן, אונז גייען זיך אקשנ'ען מיט מסירות נפש [mesirut nefesh: self-sacrifice], כדי [kedei: in order that] אז די קינדער זאלן, ווען מ'פרעגן וועלכע וויפיל געטער איז דא, זאלן זאגן איינס. That's all. פאר דעם אויפטון.

נישט זאגן איינס וואס איז דריי, וואס איז בחינות. פארדעם, פארדעם, right?

חוץ נאך וואס ס'איז שטותים [shtuyot: nonsense], איך גיי נישט אריין אין דעם, יעדע עבודה זרה מישט זיך אריין אמאל שטותים מיט לאקשן [lokshen: noodles — Yiddish idiom for nonsense], דעמענטס [elements], צווייפלס [doubts]. דאס איז דאך נישט דער עיקר [ikar: essence]. דער עיקר איז נאר די זאך.

און לכבוד דעם זענען מיר אידן. דאס איז געווען משה רבינו'ס חידוש ביי יציאת מצרים, מיינען דער אייבערשטער האט געשיקט משה.

עס איז א ריזיגע זאך. ס'איז א גרויסע חילוק.

יעדע פיצי פיצי זאך אין שורש [shoresh: root] האט א ריזיגע תוצאה [totzaah: result] שפעטער.

אמת, אמת, מ'קען זאגן דאס. ס'איז נישט א fundamental זאך. אפילו א משל [mashal: parable] אנדערש, קען זיין, קען זיין, קען זיין אן אנדערע זאך.

דער פונדאמענטאלער חילוק: די ריכטונג פון חינוך

Yeah, אבער דארפסט פארשטיין, ס'איז נישט פשט אז אונז רעדן זיך איין אז אונזערע קינדער פארשטייען די גאנצע אמת וויאזוי ס'איז.

ס'איז דא איין גרויסע חילוק. אז וויאזוי מ'האט אראפגעברענגט די מעשה [ma'aseh: deed/story] פון דעם גרויסן באשעפער צו פארשטיין אויף א קליינע level.

מען קען נאך דערויף האבן טענות [te'anot: claims/arguments], אז וואס איז דאס, די סתירה [stirah: contradiction] קען מען פארשטיין. אבער דאך פארשטייט מען גארנישט, מ'קען נאר זאגן.

שאלה: וועגן די בחינות אין קבלה

תלמיד: וואס מיינסטו?

מגיד שיעור: דאס איז נאך א reason, איך האב נישט געזאגט, דאס איז נאך א טענה ביי עבודה זרה, איך קען דאך נישט זאגן אלע טענות אויף איינמאל.

מצד שני [mitzad sheini: on the other hand] האבן מיר א solution פאר יענע טענה, ווען אונז מאכן אויך געוויסע משלים [meshalim: parables], אבער אונז אקשנ'ען זיך זייער שטארק צו זאגן אז ס'איז נאר א משל.

זיי אקשנ'ען זיך נישט אזוי שטארק. דאס איז די חילוק, יא?

דער רשב"ש'ס קושיא: דריי קעגן צען

איך האב א סאך חברים [chaverim: friends] וואס מוטשען זיך אלעמאל, וואס איז די חילוק אין קבלה, אידן האבן דאך אויך.

דער רשב"ש [Rashbash: R. Shlomo ben Shimon Duran] האט שוין איינמאל געזאגט, יא, אז די גוים גלייבן אין דריי און אונז גלייבן אין צען, וואס איז די גרויסע חילוק? יא?

קען זיין די קשיא, right? קען זיין א תירוץ.

יא, דער רשב"ש ברענגט אז איינער האט געזאגט פאר איינעם פון די מקובלים [mekubalim: Kabbalists], אז די גוים מאמינים השלוש ואתם מאמינים העשירית [ma'aminim hashalosh v'atem ma'aminim ha'asirit: believe in the three and you believe in the ten]. איינער האט געזאגט אז ס'איז אמת'דיג גלייך, זיי זאגן אויך אז ס'איז אמת'דיג גלייך.

So, ס'איז דא חילוקים [chilukim: distinctions] אין תורת הקבלה [Torat haKabbalah: Kabbalistic teachings] עפ"י עומק [al pi omek: according to depth] אין אלע מיני זאכן.

דער אמת'דיגער חילוק: וואס מען זאגט די קינדער

דער בעיסיק חילוק אין די רעאליטי איז אזוי, אז ביי די אידן זאגט מען פאר די קינדער עס איז איין גאט, נאכדעם זאגט מען פאר די גרויסע מקובלים וואס זיי זאגן צולאות [tzelaot: unclear term] אז דא זענען צען.

ביי די גוים זאגט מען פאר די קינדער אז דא זענען דריי. נאכדעם די גרויסע חכמים ווייסן אז עס איז איינס. פארשטייסטו דעם חילוק?

מען זאגט... מען זאגט אז עס איז דא דריי. רייט, רייט. ס'איז דער ריזיגער חילוק אין די חינוך [chinuch: education].

דער עיקר חילוק פון אידישקייט מיט גוישקייט, אפילו ביי עבודה זרה, די עובדי עבודה זרה [ovdei avodah zarah: idol worshippers], זיי האבן אויך געזאגט 'כדלה לעילא' [kidlah le'eila: as mentioned above], אבער דאס זאגן די חכמים, וואס זאגן דאס? די פשוט'ע מענטשן האבן געוואוסט וויפיל געטער עס איז דא, פינף און צוואנציג, ווייסטו, זעקס הונדערט, דאס ווייסט א נארמאלער מענטש. א חכם זאגט יא, אלעס איז נאר בחינות פון איין זאך.

וואס זאגט א איד? אונז מאכן פונקט פארקערט, פאר די קינדער זאגט מען עס איז נאר דא איינס, זאלסט וויסן וויפיל בחינות, וויפיל כוחות עס זענען דא, אה, דענק אבאוט איט, פיגור איט אוט. דאס איז דער גאנצער חילוק.

דאס איז וואס דער רמב"ם איז מסביר וועגן משה רבינו. דער חידוש פון משה רבינו איז נישט געווען 'אנכי ה' אלקיך' [Anochi Hashem Elokecha: I am the Lord your God]. דאס איז א מצוה [mitzvah: commandment] אמת, ס'איז דא א מצוה 'אנכי ה' אלקיך' אליין, אבער די גאנצע זאך איז אנצוקומען צו דעם.

די דריי לעוועלס פון "לא יהיה לך"

אבער דער חילוק איז אמת'דיג 'לא יהיה לך' [Lo yihyeh lecha: You shall have no (other gods)], נישט 'לא אלהיך' [Lo Elohecha], 'לא יהיה לך' דאס איז אפשר אויך א פשוט'ע 'לא תעשה לך' [Lo ta'aseh lecha: You shall not make for yourself].

יא, דריטע לעוועל, 'לא תעשה לך' פסל וכל תמונה [pesel v'chol temunah: graven image and any likeness] וכל כיוצא בזה [v'chol kayotza bazeh: and all similar things], ווייל אפשר האסטו אמאל געוואלט מאכן עבודה זרה פארטי, יא? פארשטייסטו דעם חומש [chumash: the Five Books of Moses], אמת? זאלסטו נישט מאכן קיין שידוך [shidduch: marriage match] מיט זיי.

ס'איז דא א נפקא מינה [nafka minah: practical difference], אבער א סאך אידן האבן געטענה'ט אז עס איז דא געוויסע חסידות [Chasidut: Hasidic movements] און זאכן וואס זיי רעדן צו פיל צו זייערע רבי'ס, און מען האט כמעט [kimat: almost] געמאכט אים כמעט א גאט, און נאכדעם זאגן מיר זיי, אבער עס איז דאך נאר א בחינה, עס שטייט טאקע, עס איז אמת, אבער וואס גייט דיין קינד טראכטן? עבודה זרה איז אויך אט אמת.

די עיקר פון אידישקייט: וואס מ'זאגט די קינדער

די עיקר אידישקייט איז וואס מ'זאגט פאר די קינדער, נישט וואס מ'טראכט אמת'דיג. וואס מ'טראכט אמת'דיג איז תורה עמוקה [Torah amukah: deep Torah], יעדע זאך איז דא בחינות און מעלות [ma'alot: levels] און בחינות. עס קען זיין, איך ווייס נישט וואס איז די הלכה למעשה [halachah lema'aseh: practical law], איך זאג נאר אן איידיע [idea].

עניוועי [anyway], דעיס איז דער פשט פון יציאת מצרים אדער דער רמב"ם.

סיום: נאך צוויי פשטים צו קומען

שוין, מען דארף נאר זאגן נאך צוויי פשטים, אי"ה [im yirtzeh Hashem: God willing] נעקסטע וואך זאגן מיר אלעס נאך איין פשט, ווייס איך נישט. ביי די סדר [Seder: Passover Seder] וועלן מיר זאגן די דריטע פשט.

דאס איז די נקודה [nekudah: point].